

Ormoški spomini.

Ob petindvajsetletnici
Ormoške posojilnice
* in ob tridesetletnici *
svojega beležništva
* * * v Ormožu * * *

* * * * izdal * * * *
dr. Ivan Geršak.

* Ljubljana, 1902. *

Založila Ormoška posojilnica.

Tiskala Katoliška Tiskarna.

349

S-1440-D/d
20.1.-1969

KAZALO.

	Stran
Ljubi moj brat Anton	5
I. Ormoška posojilnica	13
Iz posojilničnega poslovanja	13
Posojilnični dom	23
Dva pravna slučaja	30
II. Vinorejsko društvo	36
Poskušnja na aru	39
Samorodno ameriško trsje	43
Šmarnica	44
Šmarnično vino	46
III. Kletarsko društvo	53
Hram kletarskega društva	54
Uspehi kletarskega društva	55
IV. Sloga	56
Stanko Vrazova slavnost	57
Slovenska zmaga	58
Zmaga liberalcev	64
Vilibald Venedig	66
„Gromozenska“ blamaža	68
V. Naše šolstvo	78
Statistični pregled	84
Ženska ročna dela	89
Pouk v šolskem vrtnarstvu	90
VI. Književniki	93
Štefan Modrinjak	95
Dr. Štefan Kočevar	100
Stanko Vraz	102
Jakob Meško	108
Božidar Raič	110
Matija Goršič	128
Lavrencij Hèrg	130
Božidar Flegerič	132

Ivan Skuhala	134
Dr. Fran Simonič	136
Davorin Trstenjak	138
Anton Trstenjak	141
Dr. Ivan Dečko	151
Fran Nedeljko	155
Fran Rakuša	159
Valentin Cajnko	162
Fran Ks. Meško	163
Rudolf Vrabl	166
VII. Cvetje iz ormoškega okraja.	
Mladost. Spisal Fr. Meško	170
Iz Vrazovih pesmi	175
Iz „Djulabij“	176
Traži i dat će ti	179
Pojasmila	182
Stari lipi	183

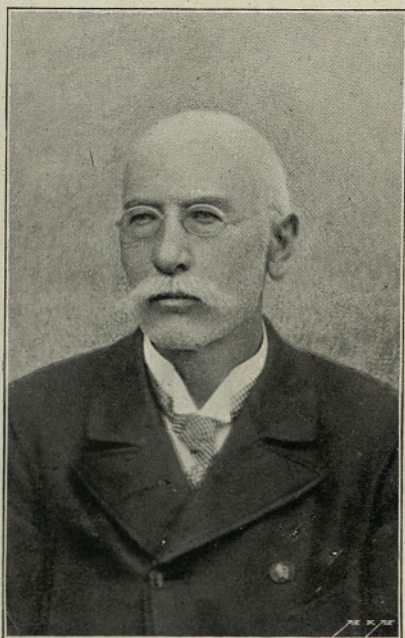
Slike.

Dr. Ivan Geršak	med 1. in 2.
Načelstvo ormoške posojilnice	„ 16. „ 17.
Sedanji nadzorniki ormoške posojil- nice	„ 20. „ 21.
Hiša ormoške posojilnice	„ 24. „ 25.
Viničarija vinorejskega društva	38
Jeruzalemska cerkev	49
Načelstvo kletarskega društva	med 52. in 53.
Hiša kletarskega društva	„ 54. „ 55.
Skupina: Fr. Meško, V. Venedig, dr. J. Dečko, B. Flegerič	93.
Stanko Vraz	med 102. in 103.
Stanka Vraza rojstni dom	„ 104. „ 105.
Božidarja Raiča rojstni dom	111.
Božidar Raič	med 112. in 113.
Frana Ks. Meška rojstni dom	164.

Popravek. — Na strani 38. v 8. vrsti odzgoraj namesto „motičnjak“ čitaj ma ti čnjak.

Dr. Ivan Geršak.
(Slika iz prejšnje dôle.)

Dr. Ivan Geršak.

Svojemu bratu

Antonu Geršaku

misijonarju

reda čč. oo. lazaristov

v

Solunu na Turškem

poklanja

te spomine

hvaležni brat

Ivan.

Ljubi moj brat Anton!

Čudil se bodeš, da dobodeš v roke knjižico, katera se bavi malone le s krajevnimi razmerami ormoškimi. Pa ravno zato, ker Ti naš kraj ni dobro znan, ravno zato Ti jo pošiljam. Dobro namreč veš, da v tem kraju živi Tvoj brat, živim jaz že čez 30 let in raditega sem tudi prepričan, da bodeš nekatere moje spomine ormoške čital tem rajši, ker se v njih zrcali življenje našega slovenskega naroda.

Zapustila sva svoj rojstni dom, posloвила se od lepega našega Št. Peterskega kraja tam na »Svetih gorah«; ondi sva se čutila bliže nebeški višini in izročila sva svojo bodočnost previdnosti božji. Tebe je usoda pozvala, da vračaš po svojih močeh drobtinico dela svetih slovanskih blagovestnikov Cirila in Metoda, ki sta prišla iz Soluna k nam učiti sveto vero. Sedaj si poklican bil Ti v Solun, da ondi učiš brate Slované katoliško vero.

In mene? Mene je usoda porinola v Ormož, tudi med Slovence, da delam med njimi in za nje. Pa moje delo je malenkostno proti Tvojemu; skoro bi rekel, da je potrebno jedno kakor drugo. Dočim je Tvoje delo obrneno na duševno blaginjo človeštva, popolnjuje ga moje na drugem polju, na gospodarskem.

Kako malo, kako kratko nama je mogoče bilo razgovarjati se ustno o svojem stanju! Naj torej nekaj nazaj posežem v svojo zgodovino, da Ti povem, kako sem prišel v Ormož in kako v Ormožu delujem.

Dovršivši zrelostni izpit, imel sem željo postati učitelj, pa ni šlo. Nehote sem postal pravnik in potem odvetniški kandidat v Ptuju.

Leta 1871. se je dosta govorilo o nekih stolicah na graškem vseučilišču, pa tudi o osnovi vseučilišča v Ljubljani. Jaz sem se potegoval za začasno docenturo v Gradcu, kjer bi bil učil civilnopravni red, menično in trgovinsko pravo. Poleg mene sta se pogajala tudi dr. Josip Krajnc in dr. Ribič za učenje drugih predmetov; Krajnc za državljansko, Ribič pa za kazensko pravo. Naši poslanci so z nami vred imeli upanje, da se te stolice ustanové v Gradcu, ako bi se v Ljubljani zavleklo. Tako mi piše pokojni M. Herman dne 2. julija 1871:

»Bezüglich der philosophischen und juridischen Fakultät in Laibach wird es Ernst werden. Die Minister haben selbst gesagt, selbe sei eine notwendige Consequenz der nationalen Gleichberechtigung, die sie nicht blos auf dem Papiere lassen werden. Bereiten Sie sich daher immerhin vor.« — Pokojni doktor Razlag mi je dne 17. julija 1871 tudi zaupno pisal: »Veselilo me bode, če nam še več spišete (za »Pravnik«), ker imate v našem listu priložnost dokazovati svojo sposobnost za učiteljsko stolico, do katere vkljub vsem oviram vendar pridemo.«

Res sem mislil, da bode kaj iz tega. Že dne 4. februarja 1871 smo se pogajali o docenturi; pišejo mi pod štev. 233:

Mit hohem Erlasse vom 3. Jänner d. J. hat das Ministerium für Cultus und Unterricht mit Bezug auf den Erlass vom 12. August 1870 betreffs der allerhöchst genehmigten Einführung slovenischer Vorträge über die Fächer der judiciellen

Staatsprüfung anher eröffnet, dass diejenigen, welche an der hiesigen Facultät zu diesen Vorträgen in einer der nicht deutsch vortragenden Professoren an den Universitäten zu Innsbruck, Prag, Lemberg gleichen Stellung und in der Art, dass diese Vorträge den Vorschriften der bestehenden Studienordnung genügen würden, zugelassen werden wollen, sich mindestens in der vorgeschriebenen Weise habilitiren müssen und zwar durch Habilitationsschriften und Colloquium in deutscher Sprache (die Probevorlesung könnte slovenisch gehalten werden). So lange sich keine so gearteten Lehrkräfte finden, könnten neben den deutschen Hauptcollegien slovenische collegia practica über jene Fächer behufs der Vermittlung der wichtigsten terminologischen Hilfsmittel abgehalten werden, deren Docenten eine der des honorirten Docenten der Verrechnungskunde ähnliche Stellung an der Facultät einzunehmen hätten und deren entsprechender Remuneration nichts im Wege stünde.

Das gefertigte Professoren-Collegium erachtet es für geboten, Euer Wohlgeboren hievon in Kenntniss zu setzen und zu befragen, in welchem Sinne Sie nunmehr Ihr vom hohen Ministerium anher zur Äusserung gegebenes Gesuch um Ernennung zum Docenten an der hiesigen Universität verstanden wissen wollen.

*K. k. rechts- und staatswissenschaftliches
Professoren-Collegium.*

Graz am 4. Februar 1871.

Dr. F. Bischof m. p.
drz. Decan.

Dne 22. marca 1871 pa pod štev. 268:

Mit Beziehung auf Ihre Nachtragsäusserungen zum Gesuch um eine slovenische Docentur wird Ihnen eröffnet, dass das gefertigte Professoren-Collegium beschlossen hat, falls Sie damit einverstanden wären, bei dem hohen k. k. Ministerium

für Cultus und Unterricht den Antrag zu stellen, Sie zum provisorischen Docenten zu ernennen mit der Befugnis Collegia practica über das österreichische civilgerichtliche Verfahren in slovenischer Sprache an der hiesigen Universität zu halten und ferner den Antrag: es sei Ihnen für derartige Collegia, wenn sie mindestens vierstündig gehalten werden, eine jährliche Remuneration von 500 fl. zu bewilligen.

Demnach werden Sie hiemit aufgefordert, dem gefertigten Professoren-Collegium mitzuteilen, ob Sie bereit wären, die bezeichnete Docentur nach den vom Professoren-Collegium in Antrag zu bringenden Vorschlägen zu übernehmen.

Vom k. k. rechts- und staatswissenschaftlichen
Professoren-Collegium.

G r a z am 2. März 1871.

Dr. F. Bischof m. p.
drz. Decan.

Ali naši poslanci obračajo, državni zbor pa obrne; on namreč ni dovolil svote kakih 4000 gld., ki je bila v to svrho postavljena v proračun. Ali smo danes bliže vseučilišču v Ljubljani, kakor pred 30. leti?!

Ko je državni zbor to stvar rešil neugodno, uložil sem hitro prošnjo za ormoški notarijat. Dobil sem ga — ali on mene! Priklenen sem tu, kakor je bil Tantal na pečini; krokarji prihajajo nad me; pikajo me, a se mi le rane zacelijo; dvakrat sem se jih želel rešiti, jedenkrat proseč se v Celje, jedenkrat pa v Celovec, a bilo je brezuspešno. Pa vendar je kakih deset let bilo veselo! Že moj prihod v Ormož in sprejem po tadašnjem gospodu sodniku V a n i n o me je veselil. Po svojem imenovanju dobil sem od njega dne 26. avgusta 1871 naslednje ljubeznjivo pismo:

Euer Wohlgeboren!

In Beantwortung Ihres Geehrten vom 24. d. M. versichere ich Euer Wohlgeboren, dass ich Ihrer Hieherkunft kaum erwarte und sehnlichst wünsche, und dass mir jeder Aufschub sehr unlieb wäre, um so mehr, da Arbeit genug vorhanden ist, und ich Euer Wohlgeboren auch noch vor der förmlichen Kanzleieröffnung die Verlässe mit vielem Vergnügen zur Ausarbeitung zuweisen werde.

Wollen daher Euer Wohlgeboren mit Anfang künftigen Monats sicher kommen und ich hoffe, dass Sie Arbeit genug finden werden und dass Euer Wohlgeboren keine Ursache haben werden über Ungefälligkeit des Gerichtes in Zuweisung der Arbeit zu klagen.

In der Hoffnung Euer Wohlgeboren recht bald hier begrüßen zu können etc.

Friedau am 26. August 1871.

Vanino m. p.

Dne 2. septembra 1871 selil sem se iz Ptuja v Ormož. Bil je krasen, solnčen jesenski dan! Bili smo trije: moja ljuba ženka Marjeta in moj angeljček Olga. — Ni jih več! Saj veš, ljubi moj brat, molil si tudi Ti za njiju večni pokoj! Obe sta me zapustili leta 1895., ko je listje padalo: moja Olgica je šla prva, štiri dni za njo pa njena mati.

Ako pripovedujem nekatere ormoške spomine, ne misli si, da storim to, kakor da bi se hvalil. To ni uzrok, nimam se s čim. Ne hvala, ampak o b r a m b a je pravi uzrok ormoškim spominom. Vsak spomin malone kaže duševno nevoljo o ljudeh, ki ne vedó drugega, kakor zarežati se: »ote-toi, que je m'y mette!« to je: Izogni se, da se jaz usedem na tvoje mesto! In vendar je zemlja, je domovina velika, tako da drug

poleg drugega nahaja dosti dela in dosti jela. Ni potreben noben Darvinski boj. Ljuba zemlja preživlja celo človeštvo, samo da ona ne seje, ne žanje, ne mlati, ne melje, ne kuha, kar moramo vendarle mi ljudje storiti.

Seveda je delo na svetu različno. Vsak stan ima drugo. Ni le tistega imenovati delavcem, ki z rokami dela, orje, mlati; tudi tisti je delavec, ki s svojim umom, svojo glavo dela, ki za druge misli in skrbi. Zato delujejo tudi uradniki, sodniki itd. Veš, kaj je lastnina? Lepa cerkev, katero si je Vaš red v Solunu ta leta postavil, Vaša je lastnina. Pa lastnino nam zagotavljajo postave; postave pa imajo v rokah in na skrbi za to pozvani sodniki, odvetniki, beležniki. Seveda morajo ti tudi živeti, saj morajo tudi živeti vojaki, ki nam branijo domovino. Marsikdo pa tega ne uvidi ali noče uvideti; zavidni so drug drugemu. Sebičnost je grdo človeško svojstvo!

Tukaj ti podajem v pregled svoje beležniško delo; torej delo svojega poklica; nekatere zanimive podatke, seveda žalostno-zanimive, ker kažejo, kako gre moje delo, torej moj zaslužek navzdol, dočim pri mojih nekdanjih tovariših ide navzgor. Jedni so višji sodniki, drugi dvorni svetniki: jaz pa danes po preteku 30 let manj kakor takrat. Zakaj? Zato, ker delajo nove postave in odredbe, s katerimi se delo beležnikom zmanjšuje.

Kot sodni poverjenik sem imel nastopno delo.

Pregled

sodnega poslovanja c. kr. beležnika dr. Ivana Geršaka v Ormožu
za čas od 2. septembra 1871 do 1. januarja 1902.

Tek. št.	Leto	Zapu- ščinskih razprav	Cenitev	Prodaj	Vkup	Ime sodnika	Opomnja
1	1871	110	—	—	110	J. Vanino	od 2. septembra do 31. decembra 1871
2	1872	199	—	—	199	J. Romasi	
3	1873	202	—	—	202	A. Schilling	
4	1874	232	—	—	232		
5	1875	189	1	—	190	F. Kmetitsch	
6	1876	154	—	—	154		
7	1877	168	—	—	168		
8	1878	215	—	—	215		
9	1879	180	1	—	181		
10	1880	195	3	—	198		
11	1881	163	11	—	174		
12	1882	44	6	—	50		
13	1883	—	—	—	—		
14	1884	3	—	—	3		
15	1885	17	—	—	17		
16	1886	19	—	—	19		
17	1887	17	—	—	17		
18	1888	111	—	—	111		
19	1889	115	—	—	115	Dr. J. Pevetz	Moja pritožba na ministerstvo
20	1890	94	—	—	94		
21	1891	88	—	—	88		
22	1892	83	1	—	84	A. Liebisch	
23	1893	65	2	1	68		
24	1894	27	—	—	27		
25	1895	39	—	—	39		
26	1896	27	—	—	27		
27	1897	19	3	—	22		
28	1898	30	2	—	32	Dr. J. Presker	
29	1899	53	2	—	55		
30	1900	33	3	—	36		
31	1901	46	—	—	46		
—		2937	35	1	2973		

<i>Kot beležnik pa sem v I. desetletju do</i>	
<i>2. sept. 1881 imel posla za beležniška pisma</i>	10612
<i>v drugem do 2. septembra 1891.</i>	7859
<i>v tretjem desetletju do 2. septembra 1901 pa</i>	4096
	<hr/>
<i>poprek torej an leto</i>	752

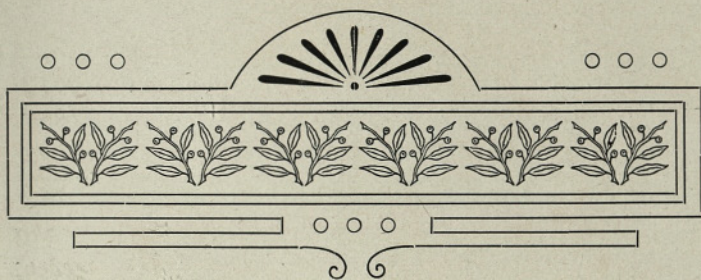
Vkljub vsemu temu sem zadovoljen. Kaj ne, kako malo je človeku treba posvetnega blaga, da je srečen, ako le hoče biti srečen! — Samo lačen ne sme biti; lačen človek je jezen, hud in hudoben. Zato, ako si lačen v mestu, v zidovju, kjer se ti redko solnce nasmeje, pojdi spet nazaj na kmete, pa motiko v roke; ona daje kruha in zdravje. Ako si žejen — vode je povsod, ἀριστον μὲν ὕδωρ! najboljša pijača je voda. Ako pogrešaš na kmetih električno razsvetljavo, stopi v jasni noči iz hiše, pa si ogledaj nebeško razsvetljavo zvezd, ki presega vse človeške umotvore in te pouzdiguje še nad lesketajoče zvezde! Ako bi rad poslušal lepo petje v čitalnici, pa ga ni, pojdi v zeleni gaj in poslušaj, kako se kratkočasijo mile ptičice ali pa si tožijo nadloge. Ako iščeš prijatelja, pa ga ne najdeš, ali pa, ako se ti je stari izneveril, naj Ti bode prijatelj — pes! Občevanje z naravo je moje veselje, moja tolažba: z naravo, ki je resnična, ljubeznjiva, a tudi stroga. Kdor se zgreši proti njej, kaznuje ga hitro in neusmiljeno. Spoznavajmo jo; spoznavali bodemo ž njo tudi same sebe!

Ti pa, ljubi Anton, prečitavši vse te spomine, bodeš mi pritrdil, da sem se trudil ravnati se po svojem prepričanju, po svoji vesti; ker

»Ganz leise spricht ein Gott in unserer Brust,
ganz leise, doch vernehmlich, zeigt er an,
was zu ergreifen ist und was zu fliehn.« Goethe.

V Ormožu leta 1902.

Dr. Ivan Geršak.

I.

Ormoška posojilnica.

Zgodovinske črtice.

Iz posojilničnega poslovanja.

Dne 2. januarja 1901. leta nagovoril je na ukupni seji odbora in nadzorstva *ormoške posojilnice* njen predsednik dr. Ivan Geršak navzočne odbornike in nadzornike takole:

„Častiti gospodje odborniki in nadzorniki!

Včeraj smo prestopili v novo leto; a ne le v novo leto, nego tudi v novo stoletje. Gotovo se je, kakor jaz, veselil tudi vsak izmed Vas, da je doživel ta važni dan; zato je šla tudi vsakemu iz srca želja do svojcev in svojih prijateljev, naj bi mu bilo novo leto srečno in veselo.

Ali ne le posamezniki, tudi društva živé in se veselé svojega obstoja, svojega napredka; društva zastopajo njih odbrani člani; ormoško posojilnico Vi, č. g. odborniki in nadzorniki. Dovolite, da Vas kot načelnik posojilnice prav srčno

pozdravim z iskreno željo, da bi za Vašega odborništva in nadzorstva naša posojilnica krepko napredovala.

Ob takih trenutkih gleda duševno naše oko skrbno v bodočnost, kaj da mu bode prinesla dobrega ali hudega; ker pa ne more najti nobene gotovosti, obrača se plašno nazaj v pretekle dni in išče odmora pri veselih dejanjih, ki so bila, pa tudi pri žalostnih dogodkih, kateri so srečno premagani.

Tak trenotek je nastopil danes za našo ormoško posojilnico. Ona praznuje danes **petindvajsetletnico svojega obstoja**. Dolžnost naša je, da se danes ogledamo nazaj po tistih možeh, kateri so bili prvi ustanovitelji te posojilnice, a ne smemo opustiti spomniti se njihovih naslednikov v odborništvu in nadzorstvu od začetka posojilnice dne 2. januarja 1876 do danes dne 2. januarja 1901.

Ob istem času so bile na Slovenskem Štajarskem le tri posojilnice: ljutomerska je bila tri leta stara, šoštanjska dve, mozirska pa jedno leto; pet let pozneje se je ustanovila celjska posojilnica, po šestih letih pa mariborska.

Ko sem se dne 2. septembra 1871. leta naselil v Ormožu, ni bilo nobenega zanimanja za taka društva, pač pa za hranilnico ormoško, o kateri je že na taboru v Ormožu l. 1868. govoril dr. Ivan Petovar, odvetnik v Ormožu. Ta nemška od njega ustanovljena hranilnica začela je delovati šele l. 1879.

Izprevidel sem sicer koj od začetka svojega bivanja v Ormožu, da je zavod potreben, ki uva-

žuje osebni zaup poleg hipotečnega; vendar je bilo treba celino orati in si pridobiti zaupanje ljudstva.

Tako mi je bilo mogoče zbirati moči in družiti jih v zadrugo, ki še dandanes stoji in trdno stoji.

Kakor kaže zapisnik dne 2. januarja 1876, bilo je ta dan pristopilo 62 društvenikov z 79 deleži po 50 gld., torej s vsoto 3950 gld.

Med njimi štejemo:

duhovnikov	6
uradnikov	8
učiteljev	3
upraviteljev	5
posestnikov	37
zdravnika	1
doktorja juris	2
vкуп	<u>62</u>

Od teh tedanjih članov so še sedaj člani posojilnice samo trije: č. g. kn.-škofijski duhovni svetovalc Albin Schwinger, župnik pri Sv. Miklavžu, Mihalj Čačkovič, tržan v Središču in jaz. Drugi so pomrli ali izstopili iz zadruge.

V narodnostnem oziru so bili takrat drugi časi, kakor dandanes. Ni bilo v Ormožu novodobnih Nemcev, a tudi novodobnih Slovencev ne. Nemci in Slovenci so živeli v dokaj večji složnosti, nego dandanašnji Slovenci med seboj, ali tudi Nemci med seboj. Tako je potem razumno, da je upravni jezik ormoške posojilnice bil v začetku samo nemški, potem dvojezični in danes je samo slovenski.“

Izid prve volitve in poznejših kaže naslednji pregled.

P r e g l e d

zadružnega vodstva v petindvajsetletni dobi ormoške posojilnice.

Tek. št.	3 letna volilna doba	Načelnik	Namestnik	Blagajnik	Odborniki
1	1876 do 1878	dr. Ivan Geršak, c. kr. beležnik v Ormožu	dr. Magdič Anton, zdravnik v Ormožu	Karl Eduard, oskrbnik or- moške graščine	Jesih Anton, beležn. urad. v Ormožu Klemenčič Blaž, posestnik v Središču Šporn Jožef Siegfried, župnik v Ormožu Kočevar Ivan, posestnik v Središču Wenigerholz Karel, pos. v Središču Macun Fran, c. kr. sodni pristav v Ormožu Fric Matija, dekan pri Veliki Nedelji Vrtnik Ivan, beležniški uradnik v Ormožu
2	1879 do 1881	isti	g. Šporn Jožef Siegfried, župnik v Ormožu	isti	Kočevar Ivan, posestnik v Središču Kofler Ludovik, posestnik na Kogu Schmidl Henrik, oskrbnik vel. nedeljske graščine Fric Matija, dekan pri Veliki Nedelji Wenigerholz Karel, barvar v Središču

Načelstvo Ormoške posojilnice.

A. Janežič

A. Muhič

M. Kukovec

I. Dogša

F. Hanželič

Dr. I. Geršak

M. Ivanuša

					dr. Žižek Anton, zdravnik v Ormožu Vrtnik Ivan, uradnik v Ormožu Klemenčič Blaž, posestnik v Središču
3	1882	isti	isti	dr. Žižek Anton, zdravnik v Ormožu	Kočevar Ivan, posestnik v Središču Vrtnik Ivan, uradnik v Ormožu Dogša Josip, posestnik v Središču Fric Matija, dekan pri Veliki Nedelji Schmidl Henrik, oskrbnik vel. nedeljske graščine Kandrič Simon, posestnik v Ormožu Wenigerholz Karel, gostil. v Središču Schwinger Albin, župnik pri Svetem Miklavžu
4	1883 do 1885	isti	isti	isti	Kočevar Ivan, } Čulek Martin, } vsi posestniki Robič Makso, } v Središču Pirnat Andrej, uradnik v Ormožu Fric Matija, dekan pri Veliki Nedelji Vrtnik Ivan, uradnik v Ormožu
5	1886 do 1888	isti	Cajnkari Jakob, župnik v Ormožu	isti	Kočevar Ivan, } Robič Makso, } vsi posestniki Dogša Josip, } v Središču Vrtnik Ivan, uradnik v Ormožu Mikl Alojzij, trgovec v Ormožu Ivanuša Martin, posestnik na Holmu

Tek. št.	3letna volilna doba	Načelnik.	Namestnik	Blagajnik	Odborniki
6	1889 do 1891	dr. Ivan Geršak, c. kr. beležnik v Ormožu	Cajnkár Jakob, župnik v Ormožu	dr. Žižek Anton, zdravnik v Ormožu	Vrtnik Ivan, uradnik v Ormožu Ivanuša Martin, posestnik na Holmu Venedig Vilibald, župnik v Središču Kočevar Ivan star., posestnik v Središču Mikl Alojzij, trgovec v Ormožu Robič Makso, trgovec v Središču
7	1892 do 1894	isti	Trampuš Ivan, župnik pri sv. Bolfenku	Fran Hanželič, veleposestnik na Hardeku	Ivanuša Martin, posestnik na Holmu Sever Fran, beležniški uradnik v Ormožu Sovina Fran, posestnik v Trgovišču Krajnc Fran, posestnik v Hranjgovcih
8	1895 do 1897	isti	Krajnc Vekoslav, beležniški kandidat v Ormožu	isti	Ivanuša Martin, posestnik na Holmu Sovina Fran, posestnik v Trgovišču Kandrič Simon, gostilničar v Ormožu Šoštarič Anton, posestnik v Pavlovcih

9	1898 do 1900	isti	isti	isti	Šoštarič Anton, posestnik v Pav- lovcih Ivanuša Martin, posestnik na Holmu Mikl Alojzij, trgovec v Ormožu Muhič Andrej, veleposestnik v Cvet- kovicah
10	1901 do 1903	isti	Hanželič Fran, veleposestnik na Hardeku	isti *)	Ivanuša Martin, posestnik na Holmu Dogša Jurij, posestnik na Grabah Muhič Andrej, veleposestnik v Cvet- kovicah Janežič Anton, posestnik v Brebrov- niku Kukovec Mihalj, posestnik v Or- možu
11	1902 do 1903	—	Ivanuša Martin, posestnik na Holmu	Kukovec Mihalj, posestnik v Ormožu	Dogša Jurij, posestnik na Grabah Muhič Andrej, veleposestnik v Cvet- kovicah Janežič Anton, posestnik v Brebrov- niku Meško Anton, posestnik v Lahovciah

*) je izstopil prostovoljno iz načelstva.

Dasi je od začetka zadoščala „omejena“ zaveza zadružnikov, vendar se je kazalo že okoli leta 1881. in 1882., da je treba to mlado zadrugo postaviti na krepkejše noge. Omejena zaveza se je morala izpremeniti v neomejeno. To se je zgodilo dne 15. junija 1883, ko je občni zbor soglasno sklenil neomejeno zavezo s tem, da bodi takratni rezervni zaklad 3546 gl. 66 kr. podlaga prihodnji bilanciji.

Vsled te važne izpremembe pravil je vodstvo posojilnice spoznalo potrebo ustanoviti tudi nadzorstvo, katerega dosedanja pravila niso imela.

Nadzorstvo prvo in poznejše vidi se iz naslednjega

pregleda.

Triletna volilna doba	Načelnik	Zapisnikar	Nadzorniki
1883 do 1885	Dr. Ivan Omulec, od- vetnik v Ormožu	Vihar Filip, mestni kapelan v Ormožu	Schwinger Albin pri Sv. Miklavžu Kandrič Simon v Ormožu Dogša Josip v Središču
1886 do 1888	isti	Mlasko Josip, kapelan pri Sv. Miklavžu	Schwinger Albin pri Sv. Miklavžu Kandrič Simon v Ormožu Seinkovič Tomaž v Središču
1889 do 1891	Schwinger Albin, dekan pri Svetem Miklavžu	Dr. Ivan Omulec, od- vetnik v Ormožu	Geč Fran, župnik pri Sv. Tomažu Mlasko Jos., kapelan pri Sv. Miklavžu Kandrič Simon v Ormožu

Sedanji nadzorniki Ormoške posojilnice.

F. Vraz

M. Stanič

A. Schwinger

I. Kralj

T. Korpar

Triletna volilna doba	Načelnik	Zapisnikar	Nadzorniki
1892 do 1894	Schwinger Albin, dekan pri Svetem Miklavžu	Tomažič Mihael v Hermancih	Magdič Fran v Pavlovcih Korpar Tomaž v Osluševcih Vrbnjak Fran pri Sv. Miklavžu
1895 do 1897	isti	Jesih Anton, odvetniški konicipijent v Ormožu	Tomažič Mihael v Hermancih Korpar Tomaž v Osluševcih Magdič Fran v Pavlovcih
1898 do 1900	isti	Stanič Martin, veleposestnik na Hardeku	Magdič Fran v Pavlovcih Korpar Tomaž v Osluševcih Vraz Fran v Cerovcu
1901 do 1903	isti	isti	Korpar Tomaž v Osluševcih Vraz Fran v Cerovcu Kralj Josip v Pavlovcih

Ta prememba pravil je ugodno uplivala na društveno delovanje. Dočim se je l. 1882. število družtenikov prvega leta, 220, skrčilo na 156, uloge od 10.323 gld. na 4366 gld., kaže bilancija za l. 1883. že izdaten napredek, kateri je opazovati pri številu družtenikov, pri ulogah in pričuvnem zakladu.

Društveno poslovanje predočuje nam tale izkaz.

I z k a z

o petindvajsetletnem delovanju ormoške posojilnice.

Tekoče štev.	Opravnino leto	Številoučtov	Uplačani deleži		Uloge		Dana posojila		Pričuvni zaklad
1	1876	220	7683	40	10323	25	18700	—	724 55
2	1877	246	9416	82	7358	26	18342	41	1457 29
3	1878	247	10060	04	5326	83	17286	61	1559 12
4	1879	225	10257	47	6009	99	18926	87	2051 28
5	1880	205	9766	34	6216	11	19150	34	2533 45
6	1881	174	8606	28	3998	47	16075	13	3246 88
7	1882	156	7731	45	4366	12	15603	—	3546 66
8	1883	189	8447	23	12376	01	26789	38	4235 36
9	1884	267	10790	66	23846	72	24148	38	5393 09
10	1885	331	12270	34	35726	98	63590	18	6430 57
11	1886	378	13456	81	45145	17	75238	15	8210 69
12	1887	418	14621	81	55088	29	86072	—	10008 47
13	1888	445	14454	17	59123	61	94431	29	11772 49
14	1889	503	15674	31	73639	37	104737	60	13154 29
15	1890	592	17620	47	92980	74	126590	74	14856 60
16	1891	681	20050	—	118816	04	153644	29	18121 07
17	1892	746	21050	—	134607	62	163773	12	21506 46
18	1893	743	20425	—	121828	40	160004	44	24753 94
19	1894	719	19700	—	136414	27	163218	60	27019 75
20	1895	736	20025	—	148945	96	173432	98	29295 15
21	1896	736	19825	—	145502	01	173691	08	30000 —
22	1897	710	19125	—	119575	—	161785	65	31758 28
23	1898	734	18385	—	139453	93	186475	26	32324 17
Vrednost v kronah.									
24	1899	715	21370	—	266196	10	317897	94	66004 76
25	1900	740	17530	—	223954	73	312351	82	67003 50
26	1901	700	15190	—	236354	49	319115	81	67420 94

Posojilnični dom.

My house is my castle.

Posojilnica je potrebovala svoj dom, ker je v Ormožu prej kakor danes bilo premalo hiš ali stanovanj in ker je bilo potem upati, da se narodno življenje v Ormožu sploh prične in pouzdigne na višjo društveno stopinjo. Dne 18. marca 1878 je gospa Marija Geršakova kupila za 2200 gld. od mestnega zastopa stavbeni prostor, torišče pod imenom „Stadtwiese“, kjer so navadno bili živinski semnji. Mestna občina je stavila pogoj, naj se ob cesti sezidati dve jednonadstropni hiši. Prigovarjali pa so kupčici, da namesto dveh hiš napravi le jedno, a večjo, v kar je tudi občina privolila. Posebno je na to uplival pokojni sodnik Fr. Kmetič, da se je kupčica začela z erarjem pogajati, naj bi se c. k. okrajno sodišče preselilo v prihodnji novi hram. Pogajanja so se zdela v začetku uspešna, hram se je osnoval po zahtevah erarja, ali do stavbe jetnišča ni prišlo, ker so se med tem razbila pogajanja zbok neosnovanih zahtev c. k. erarja.

Stal je velik, dvonadstropen, za zasobnika prevelik hram! Namesto za sodišče pa bodi ta hram — tako so mislili nekateri rodoljubi — za narodni razvoj; naj ga ormoška posojilnica kupi, katera je itak pri zidanju tako izdatno podpirala zgraditeljico. Dogovori so se začeli že l. 1890., in dne 10. avg. 1892 spet nadaljevali vsled naslednjega dopisa:

„Vaše blagorodje, milostiva gospa

Marija Geršak

v Ormožu.

Ormoška posojilnica se je že leta 1890. pogajala za Vaš hram hiš. št. 38. v Ormožu. Takrat se

je pogajanje ustavilo. Med uzroki je bil tudi ta, ker je koncem l. 1889. iznašalo zadružno premoženje šele 13.154 fl. 29 kr., ali koncem leta 1891. pa že iznaša 18.121 fl. 7 kr., torej so podpisani odborniki in nadzorniki ormoške posojilnice spet pripravljene pogajati se za imenovani hram, ker se čuje, da je še zmirom na oddajo.

Da pa lahko o tej stvari sodimo, želimo imeti vse podatke, ki se tičejo te prodaje, oziroma tega kupa. Naj se nam torej v roke načelnika nadzorništva izroče naslednje podlage:

1. Stavbeni črteži hrama in gospodarskega poslopja.
2. Črtež ograda, ki bi se prodal s hramom in gospodarskim poslopjem.
3. Cenilni zapisnik sodni.
4. Popis sedanjih dejanskih najemninskih dohodkov.
5. Davčna pola.
6. Izpisek iz zemljiških knjig.
7. Cena za hram in za pritiklino.
8. Pogoji plačila kupnine, oziroma osnova kupne pogodbe.

K točki 4. naj se omeni, ali ste Vi in gospod dr. Geršak pripravljene pridržati še dalje v najemu vse prostore, katere sedaj rabite, in koliko bi letne najemnine za nje plačevali.

Z odličnim spoštovanjem se beležijo pokorno podpisani.

Ormož, dne 12. avgusta 1892.

A. Schwinger s. r.
načelnik nadzorništva.

Fran Vrbnjak s. r. F. Hanželič s. r.
Martin Ivanuša s. r. Mihael Tomažič s. r.

Hiša Ormoške posojilnice.

Temu pozivu ustregla je lastnica hrama z dopisom dne 30. avgusta 1892, na podlagi katerega se je vršila ukupna seja dne 13. septembra 1892. Zapisnik te seje se glasi:

„Ormož, dne 13. septembra 1892.

Zapisnik

o ukupni seji odbora in nadzorništva ormoške posojilnice, katero je načelnik nadzorništva po ustnem vabilu odredil na danes ob 10¹/₂ uri predpoldne.

P r e d m e t

je posvetovanje. o nakupu hrama gospe Marije Geršakove v Ormožu št. 38.

Vsled dopisa dne 12. avgusta 1892 izročila je gospa Marija Geršak vsa pisma, ki so za podlago namerjanega nakupa potrebna, z ulogo dne 30. avgusta 1892 posojilnici v roke g. načelnika nadzorstva, katera pisma se s tem zajedno ukupnemu zboru predlagajo.

Po vsestranskem posvetovanju se sklene:

- a) da se izvoli pododbor štirih gospodov, katerim se nalaga, da pretehtajo podatke za nakup hrama ter v kratkem poročajo ukupnemu odboru; v to svrho so jednoglasno izvoljeni Hanželič, Ivanuša, Magdič in dekan Schvinger;
- b) radi cene za hram in ograd, kakor je v ponudbi načrtan, sklene se, da sodna cenitev ni potrebna;
- c) prihodnjo ukupno sejo odreja načelnik nadzorstva na četrtek dne 22. septembra 1892 ob 10. uri predpoldne ter jemljejo podpisani odborniki in nadzorniki brez posebnega vabila to na znanje.

Dnevni red jej bode:

Konečno sklepanje o nakupu hrama št. 38. s pri-
tiklino vred.

A. Schwinger s. r.	Tomaž Korpar s. r.
Ivan Trampuš s. r.	Mihael Tomažič s. r.
Fran Hanželič s. r.	Fran Magdič s. r.
Fran Krajnc s. r.	Martin Ivanuša s. r.

Nove sodne cenitve posojilnica ni zahtevala, ker
je sodišče to posestvo cenilo že leta 1884. Takrat so
cenili:

dvonadstropni hram na	gld. 30.000
gospodarsko poslopje na	„ 2.000
pol travnika kot stavbeni prostor na „	1.800
ostali prostor na	„ 1.200
	<hr/>
	vkup gld. 35.000

Izvoljeni pododbor izročil je dne 18. sept. 1892
posojilnici naslednje poročilo:

Poročilo

podpisanih poverjenikov skupnemu zboru odbora in
nadzorništva ormoške posojilnice.

Po sklepu dne 13. septembra 1892 zbrali smo
se 18/9. ob 4. uri na mestu pri hramu hiš. št. 38.
in ograda v Ormožu ter si meje natanko pregledali
in jih določili radi kupa in se za ceno pogajali z
gospo prodajalko in g. dr. Geršakom, ter je nasledek
skupnemu dogovoru tale:

1. Gledé objekta smo precej poboljšali meje
in tudi velikost ograda na uzhodni strani tako, da
dobimo po sedaj določenih mejah 91□ m več, kakor
nam je bilo ponujano; ta prostor je sedaj lep in
ugoden za potrebno razširjanje in gibanje posojilnice.

2. Gledé cene smo tudi dosegli znižanje za 1300 gld., tako da stoji hram sedaj le 31.200 gld. namesto 32.500 gld., kar nam pomaga desetek plačevati. Tudi pri pisarijah smo dosegli brezplačno beležniško izdelavanje potrebnih pisem.

Ker smo torej precej lepšega prostora dobili za precej znižano ceno, predlagamo, da se hram št. 38 z novo odmerjenim prostorom ograda kupi za 31.200 gld. pod pogoji, kakor so v osnovi kupne pogodbe poznamovani.

Ormož, dne 18. septembra 1892.

A. Schwinger s. r. M. Ivanuša s. r.
F. Hanželič s. r. Fr. Magdič s. r.

Na podlagi tega poročila se je vršila ukupna seja, o kateri se je zapisalo naslednje:

„Ormož, dne 22. septembra 1892.

Zapisnik

o ukupni seji odbora in nadzorništva ormoške posojilnice, katero je vsled zapisnika z dne 13. septembra 1892 na danes ob 10. uri v posojilnični pisarnici odredil načelnik nadzorstva z naslednjim

dnevni m redom:

Konečno posvetovanje in sklepanje o nakupu hrama hiš. št. 38. v Ormožu (§ 29 a) zadružnih pravil).

Načelnik nadzorstva kot predsednik ukupne seje potrjuje sklepčnost navzočnih gospodov, med katerimi so štirje odborniki in štirje nadzorniki, otvarja razpravo in prečita poročilo poverjenikov, kateri so dne 18. septembra 1892. ustanovili meje in se pogajali za ceno.

Po novi izmeri iznašajo vsled predloženega črteža vse tri parcele 141, $\frac{3}{5}$ in $\frac{1}{2}$ 777 □ sežnjev ali 27 arov 95 □ m; ceno so poverjeniki ustanovili na 31.200 gld., katero je prodajalka tudi sprejela ter so se odobrili plačilni pogoji kupne pogodbe.

Po vsestranskem razpravljanju tega predmeta sklene se soglasno:

Popolnoma se odobravajo dogovori gospodov poverjenikov z gospo Marijo Geršakovo od 18. septembra 1892. gledé stvari in mej vkup 777 □ sežnjev, gledé cene 31.200 fl. in gledé plačilnih in drugih v osnovi kupne pogodbe obseženih pogojev; nakup hrama hiš. št. 38 z gospodarskim poslopjem in ogradam se soglasno sklene in se koj tudi kupna pogodba obojestranski sklene in podpiše.

Za začasnega oskrbnika temu hramu se imenuje gospod F. Hanželič z Hardeka, kateri naj preuzame 1. oktobra 1892 oskrbovanje in račune.

Tudi se sklene, da oskrbnik kupljenega hrama vodi v posebni knjigi posebne račune o prejemkih in izdatkih in jih ob času na skupni seji odbora in nadzorništva na znanje dá.

Vsa pisma o nakupu hrama z zapisniki vred izročé se posojilničnemu odboru.

Ker drugih predlogov ni, sklene se seja in zapisnik podpiše.

A. Schwinger s. r.	Fran Krajnc s. r.
Ivan Trampuš s. r.	Tomaž Korpar s. r.
F. Magdič s. r.	Mihael Tomažič s. r.
F. Hanželič s. r.	Martin Ivanuša s. r.
	odbornik in zapisnikar.

Od tega dne je ormoška posojilnica lastnica lepega hrama, jedinega dvonadstropnega v Ormožu. Od leta 1884. dalje do proti koncu leta 1899. je ta hram bil pravi „Narodni dom“ za ves ormoški okraj. Tu je bilo prostora za razne urade in zavode, za: 1. c. kr. beležništvo; 2. ormoško posojilnico; 3. okrajni odbor; 4. bolniško blagajnico; 5. čitalnico; 6. vino-rejsko društvo; 7. kmetijsko podružnico; 8. politiško društvo „Sloga“; 9. zastopstvo banke „Slavije“.

Tu so se prirejali najlepši shodi in veselice, kar jih pomni ormoški okraj; tu sem so prihajali sebe in nas nauduševat naši bratje Hrvatje iz sosednje Hrvaške, iz Vinice, Varaždina, Ivanec itd., v tem hramu se je lepo in častno razvijalo narodno življenje.

In sedaj?!

Nesrečni lažiliberalizem trkal je tudi na vrata našega narodnega doma.

Dne 6. oktobra 1899 je odbor ormoške posojilnice sklenil odpovedati prostore: 1. okrajnemu odboru; 2. bolniški blagajnici; 3. čitalnici in 4. „Slogi.“

Torej polovica zavodov se je poslovila; druga polovica pa je še danes v hramu.

Vsi prostori hrama so v najemu. Tu so (meseca septembra 1901) najemniki: c. k. okr. sodnik, c. k. sodni pristav, c. k. sodni kancelist, dva c. k. davčna pristava, vodja-orožnik in c. k. beležnik. Ako tudi nemške stranke tukaj stanujejo, kako bi slovenske pisarnice, slovenski zavodi in stranke stanovale pri Nemcih, ki niti za svoje nimajo stanovanj?! In vendar se je ob nakupu hrama glasilo od odlične strani: Nakup tega hrama bi bila smrt posojilnice!! Izkaz poslovanja v zadnjih devetih letih ne potrjuje te sodbe.

Uzroki odpovedi, vršivše se pred dvema letoma, nahajajo se v zgodovini ormoškega okraja; posebno pa so: prehod okrajnega zastopa ormoškega iz konservativnih rok v liberalne in ustanovitev konkurenčne okrajne posojilnice.

Dva pravna slučaja.

Iz posojilniške prakse.

1. Beležnik, akoravno je v načelstvu posojilnice, sme podpise zadružnikov poverjevati na listinah, ki se izdajajo na korist posojilnici.

Sklep c. kr. ormoškega sodišča se glasi:

Prošnja za uknjižbo zastavne pravice za posojilo v znesku 188 gld. s pr. pa se odbija, ker se more vršiti uknjižba samo na podlagi javnih ali takih zasebnih pisem, na katerih so podpisi sodno ali beležniški poverjeni, ker je sicer podpis Marije Blagovič na dolžnem pismu z dné 10. marca leta 1896. poverjen od gospoda c. kr. beležnika dr. Ivana Geršaka, ker pa je isti vsled dopisa c. kr. okrožnega sodišča v Celju z dné 27. marca 1896, št. 1316, tudi načelnik „ormoške posojilnice“, za katero se je to dolžno pismo izdalo, ker je po tem takem v tej stvari sam zapleten in ker je torej njegovo poverilo neveljavno (§ 33 postave od 25. julija leta 1871, št. 75 drž. zak.)

C. kr. okrajno sodišče v Ormožu 10. aprila 1896.

C. kr. okr. sodnik
Liebisch s. r.

Zahl 3562.

An den Friedauer Vorschussverein

zuhanden des Obmannes H. Dr. I. Geršak.

In Erledigung des Berichtes vom 19. Mai 1896, Zahl 2970, über den Recurs des Friedauer Vorschussvereines und der Maria Blagovič gegen den bezirksgerichtlichen Bescheid vom 10. April 1896, Zahl 2006, womit statt der begehrten Einverleibung nur die Vormerkung des Pfandrechtes für die Forderung des Friedauer Vorschussvereines aus dem Schuldschein dto. 10. März 1896 per 188 fl. bewilligt wurde, hat das k. k. Oberlandesgericht in der Erwägung, dass durch die Bestimmung des § 33 Not.-Ordnung der Notar nur von der Aufnahme jener Notariatsurkunden ausgeschlossen ist, welche in Sachen verrichtet werden, in denen er selbst, d. i. als Privatperson oder eine der mit ihm durch Familienverbände verbundene in der bezogenen Gesetzesstelle näher bezeichneten Personen betheiligt ist; in der Erwägung, dass aber diese Voraussetzung dort nicht zutrifft, wo der Notar die Beglaubigung von Unterschriften auf einer Urkunde vornimmt, welche zugunsten eines Vereines ausgestellt wurde, dessen Vorstandsmitglied der Notar ist, soferne die Beglaubigung keine der im § 33 Not. Ordnung bezeichneten Personen betrifft; — den Bescheid des k. k. Bezirksamtes Friedau vom 10. April 1896, Zahl 2006, im rekurierten Punkte dahin abzuändern befunden, dass auf Grund des Schuldscheines dto. 10. März 1896 die Einverleibung des Pfandrechtes zur Sicherstellung des Darlehensbetrages von 188 fl., s. A. zu Gunsten

der Friedauer „posojilnica“, registrirte Genossenschaft mit unbeschränkter Haftung, bei der Realität E. Z. 190, K.-G. Safzen bewilligt wird.

Dostavek. Ormoška posojilnica ni imela povoda, da bi poizvedavala za mnenje c. kr. najvišjega sodišča na Dunaju; vendar pa ji je iz „Notariats-Zeitung“ leta 1901. znano, da je v neki disciplinarni preiskavi najvišje sodišče bilo mnenja prve instancije. Svetuje se torej beležnikom, naj opuščajo poverila podpisov na korist posojilnice, katere člani so.

2. Posojilničnih ulog, ki so dospеле v lastnino maloletnikov, ni treba kje drugje nalagati, dokler ni nevarnost uloge pri dotični posojilnici posebe dokazana.

Pr. 24. decembra leta 1895, št. 7399.

Uradno poročilo.

(Slovenski prevod.)

V sirotinski skladi Irene Geršakove in Cirila Geršaka shranjene so uložne knjižice ormoške posojilnice št. 663 za 1333 gld. 34 kr., št. 990 za 1333 gld. 33 kr., in št. 991 za 360 gld., katere bi se smele plodonosno naložiti.

O d l o k.

Vsled tega se nalaga gospodu dr. Ivanu Geršaku, c. kr. beležniku v Ormožu, očetu teh maloletnikov, da naloži te denarje na nek zakonito dovoljen način (§ 194 razpr. pat.) in o tem do polovice leta 1896. poroča.

C. kr. okr. sodnik
L i e b i s c h s. r.

Št. 1094.

N. pr.
gospod dr. Ivan Geršak,
c. kr. beležnik

v Ormožu.

Rešujé poročilo dné 28. jan. leta 1896, št. 517, o rekurzu dr. Ivana Geršaka kot očeta ml. Irene in Cirila Geršak proti odloku okr. sodišča dné 29. decembra 1895, št. 7399, kojim se je pritožniku kot očetu njegovih ml. otrok Irene in Cirila naložilo, da plodnosno naloži na nek zakonito dovoljen način v ormoški posojilnici, katera ni pod državnim nadzorstvom, naložen sirotinski kapital, namreč ulogo št. 663 po 1333 gld. 34 kr., št. 990 po 1333 gld. 33 kr., in št. 991 po 360 gld., zavrglo je c. kr. višje deželno sodišče rekurz in račilo potrditi nalog c. kr. okr. sodišča ormoškega, dné 29. decembra 1895, št. 7399, uvažujé, da je dolžnost sodišča, za varnost glavníc njegovemu varstvu podrejenih varovancev skrbeti (§ 230 obč. drž. zak., § 193 in sl. ces. pat. dné 9. avgusta leta 1854, št. 208 drž. zak.); uvažujé, da so zakonito dovoljeni načini plodonosnega nalaganja glavníc maloletnikov v določilih § 194. poprej imenovanega cesarskega patenta natanko poznamovani, nalaganje v združni blagajnici posojilnični pa se ne more uštevati v nobeden tam dovoljenih načinov nalaganja in se tudi v kasnejših zakonitih predpisih ni dovolilo, kakor se je to gledé zastavnih pisem nekaterih, z državnim dovoljenjem obstoječih kreditnih zavodov, kakor tudi gledé železničnih prednostnih obligacij z zakoni dné 2. julija 1868, št. 93 drž. zakona, in dné 14. marca 1870, št. 33 drž. zak. odredilo; konečno uvažujé, da se po § 236 obč. drž.

zak. morajo terjatve, katere se nahajajo v premoženju maloletnikov in niso v predpisanem redu zavarovane, izterjati, da se potem proti postavnemu zavarovanju plodonosno naložé; — uvažujé, da se zgodi postavno zavarovanje; uvažujé, da postavno zavarovanje dosedanjega načina naložbe ni izkazano in se tudi dokazati ne more.

O tem se v smislu ukaza vis. c. kr. višjega deželnega sodišča graškega, dné 13. februvarja 1896, št. 1614, vračajé prilogo rekurza obveščate z nalogom, da morate o drugotnem fruktificiranju pri ormoški posojilnici naloženega sirotinskega premoženja do 1. maja letos poročati.

C. kr. okr. sodišče ormoško, dné 27. februvarja 1896.

L. S.

C. kr. okr. sodnik

L i e b i s c h s. r.

Št. 2955.

Gospodu

dr. Ivanu Geršaku, c. kr. beležniku

v Ormožu.

Visoko c. kr. najvišje sodišče je v skrbstveni stvari ml. Irene in Cirila Geršak vsled izredne revizijske pritožbe očeta in postavnega zastopnika dr. Ivana Geršaka proti ukazu c. kr. višjega deželnega sodišča graškega, dné 13. februvarja 1896, št. 1614, s katerim se je potrdil odlok c. kr. okr. sodišča ormoškega, dné 29. dec. leta 1895, št. 7399, zahtevajoč zakonito predpisano fruktificiranje v ormoški posojilnici naloženih glavníc oskrbovancev po 1333 gld. 34 kr., 1333 gld. 33 kr. in 360 gld., uvažujé, da se tukaj ne gre za novo naložbo gotovih varstvenih glavníc v smislu § 230 obč. drž. zak. in §§ 193 in 194 cesarskega patenta, dné 9. avgusta 1854, št. 208

drž. zak., temveč za premoženje, katero je mati oskrbovancev naložila in ki je kot tako oskrbovancem pripalo, gledé kojega se konči na toliko, na kolikor dedina postavni dolžni del presega, v poslednji volji dné 25. oktobra leta 1895 obsežena določba, da se storjena naložba ima pridržati, brez silnih uzrokov naj ne prezira; uvažujé, da so tukaj pač določila § 236 obč. drž. zak. in posebno določila § 202 II. odstavka imenovanega ces. patenta merodajna, katerih zadnja dopuščajo naložbo, ne zadoščajočo določilom § 194, ako ni koristnejše prilike za naložbo; uvažujé, da zadnje sedaj ni dognano, da se opravičeni pomisleki proti obstoječi naložbi navedli niso, da bode skrbstveno oblastvo moralo skrb imeti, da se na pripraven način v potrebni meri poučuje v ta namen, da more, ko bi se razmere predrugačile, odrediti, kar je na korist oskrbovancem, za kar, kakor rečeno, sedaj ni zadostnega povoda, na podlagi § 16 večkrat imenovanega cesarskega patenta obe nižjesodni razsodbi predrugačilo tako, da se, dokler se drugače ne zapové, razveljavlja nalog, naj bi se vzdignili za oskrbovanca Ireno in Cirila Geršak v ormoški posojilnici koristonosno naloženi glavnici po 1333 gld. 34 kr. in 1333 gld. 33 kr., in pa obrestnoj zavezoj za Ireno Geršak obremenjena glavnica po 360 gld.

O tem se v smislu tega visokega ukaza obveščate z nalogom, da morate slučajno predrugačitev razmer kakor tudi slučajno koristnejšo priliko naložbe imovine oskrbovancev, ko bi se taka ponujala, naznaniti podpisanemu skrbstvenemu sodišču.

C. kr. okr. sodišče ormoško, dné 17. maja 1896.

L i e b i s c h s. r. C. kr. okr. sodnik

II.

Vinorejsko društvo.

Vinograd obdel'vati
Sloven'c vsak mora znati.

A. M. Slomšek.

Dne 4. novembra 1891 izdal sem kot načelnik okrajnemu zastopu naslednje vabilo :

„Velika nesreča, ki po trsni uši preti našemu okraju, dala je občnemu zboru okrajnega zastopa ormoškega povod, da je odbral poseben odbor, ki ima pretehtavati, kako naj bi se skrbelo, da ne propade glasovita naša vinoreja. V posvetovanje te važne stvari vabim Vas uljudno, da blagovolite priti na prvo sejo vinorejskega odbora, katera bode na 9. novembra 1891 ob deseti uri.“

V zapisniku dne 9. novembra 1891 pa se čita : „Pomnoženi vinorejski odsek izprevidel je veliko nevarnost za naš okraj gledé vinarstva in spoznal potrebo, da se nekaj izdatnega ukrene proti propadu naše vinoreje. Gosp. dr. Geršak predlagal je, da se ustanovi posebno vinorejsko društvo z razširjenim namenom za ves ormoški okraj, in je prečital pravila novemu društvu. Vinorejski odsek je soglasno sklenil, da se ustanovi vinorejsko društvo ter da se podrobno prerešetajo predložena društvena pravila. Ta pravila so se odobrila. § 1. in 2. se glasita :

§ 1. Ime društvu je: „Vinorejsko društvo za ormoški okraj“, namen pa: pospeševati vinorejo in kletarstvo ormoškega okraja sploh, posebno pa braniti ormoški okraj proti propadu tukajšnje vinoreje po trsni uši. Sedež društvu je v Ormožu.

§ 2. Sredstva za to so: storiti vse, kar je po postavi dovoljeno, da se vinoreja ormoškega okraja ohrani in pospeši; posvetovati se in razlagati o vinoreji sploh, posebno pa o stvareh ormoškega okraja; ustanavljati poskušalnice za uzgojo ameriške loze, bodisi za podlago, bodisi za rod; pridobivati in pridelavati ameriškega trsja za uzdržavanje goric ormoškega okraja; učiti in vaditi cepiti domači trs na ameriško podlago; pridobivati primernih zemljišč za poskušalnice in pridelavanje trsja v last ali najem; uplivati na vinorejsko uzgojo mladine in posebno viničarjev za ta okraj; posredovati pri nakupu vinorejskih potrebščin, gnojil itd.

Na občnem zboru dne 7. decembra 1891 so bili v odbor soglasno voljeni:

Albin Schwinger, dekan pri Sv. Nikolaju,
Fran Hanželič, posestnik na Hardeku,
Josip Simonič, veleposestnik v Ivanjkovcih,
Anton Horvat, veleposestnik v Cvetkovcih,
Fran Zabavnik, veleposestnik v Vodrancih,
Josip Meško, veleposestnik v Savcih,
dr. Ivan Geršak, c. kr. beležnik v Ormožu.

Ta odbor se je takoj ustanovil in si izvolil dekana Albina Schwingerja predsednikom.

Dne 11. marca 1900 premenila so se pravila med drugim tudi tako, da se voli v odbor namesto sedem le pet udov. Odbornika Anton Horvat in Josip Meško sta umrla, ostalih pet pa je občni zbor dne 29. julija 1901. l. opetovano volil v odbor.

Delovanje vinorejskega društva se je takoj začelo. Dne 18. decembra 1893 je društvo kupilo goriško posestvo z viničarijo na Stanovnem v izmeri $4\text{ ha } 77\text{ a } 30\text{ m}^2$, katero še sedaj poseduje. Ondi se je obdelavanje uravnavalo kolikor mogoče po navodilu deželnega odbora štajarskega, izdanega v mesecu juliju 1896., v katerem se zahteva, naj se v društvenih goricah osnuje: *a)* motičnjak za dobavo ameriških ključic treh vrst: riparije portalis, solonis in rupestris montikola; *b)* uzorna gorica za razkazovanje pri pouku in *c)* trsnica za korenjake in cepljenjake.

Viničarija vinorejskega društva.

Ker je društvo dobivalo podpore od deželnega odbora, oziroma tudi od vlade, od okrajnega zastopa, od ormoške posojilnice, od štajarske hranilnice, storilo je in delovalo v goricah, kolikor mogoče. Ondi so bili na sprotuletjih shodi, katerih so se udeleževali posestniki vsega okraja, a tudi učenci ljudske šole pod vodstvom njih učiteljev, in zlasti sosednje narodne šole na Runči pod vodstvom nadučitelja g. Fr. Vabiča, da so videli, kako se cepi loza na suho ali zeleno; da so poslušali razlaganja strokovnjakov: pokojnega deželnega vinorejskega komisarja gospoda I. Balona,

g. Fr. Matjašiča, g. Goričana in dr., pa tudi mnena posestnikov o raznih skušnjah pri vinoreji. V začetku obdelavanja teh goric je prišel ogledat tudi dvorni svetovalec g. baron de Pretis. Zanimale so ga nekatere samorodne vrste amerikancev in njih vino, posebno jork madejra, elvira, noah, jacquez.

Poskušalnice po okraju. Koj v začetku društvenega obstanka je odbor ustanovil po ormoškem okraju v različnih občinah in goricah trinajst poskušalnic v izmeri jednega ara do deset arov z namenom, da se poizve, katere ameriške vrste, sposobne za podlage ali samorod, bi najbolj uspevale ravno v isti zemlji, kakor jo ima poskušalnica. Znano je, da celo jedna in ista gorica v mali izmeri nima posod jednake zemlje; odzgoraj je morebiti že sam pesek, na sredini v napeti zemlji bi bilo laporja, odspodaj pri požlačji ilovice itd. Sadili so se torej v goricah radodarnih vinogradnikov razni amerikanci. Ondi jih je sosed ogledaval; ondi se je šolska mladina včasih mudila in se učila cepiti; društveno vodstvo je po svoji moči uplivalo na razumno obdelavanje poskušalnic, katere je tuintam za rigolanje z denarjem podpiralo in trsje za poskus brezplačno prepuščalo.

V svojih goricah v Litmerku pa sem si tudi jaz napravil poskušalnico, po kateri se je nekoliko tudi v društvenih goricah delalo, tako da sem na malem prostoru lahko mnogo opazoval. To je

poskušnja na aru.

Jeden ar je v kvadratu 10 metrov dolg in 10 metrov širok. Poskušal sem tako.

Najprej sem odločil podlage, katere bi rad spoznaval, namreč: $a = portalis$, $b = solonis$, $c = mon-$

tikola, *d* = metalika. Te podlage sem sadil po črti severnojužni; potem sem odločil vrste naših domačih ali tujih trsov, ki se naj cepijo na te podlage, in sicer: 1) šipon, 2) graševina, 3) burgundec, 4) vičina. Oblika te arove poskušalnice bi bila, ako se po dvoje vsake vrste trs vzame, računajoč, da je jeden trs od drugega oddaljen 1 m 25 cm in da se cepi po zapadnouzhodni črti, ta-le:

4 = vičina . . .	4 <i>a</i>	4 <i>a</i>	4 <i>b</i>	4 <i>b</i>	4 <i>c</i>	4 <i>c</i>	4 <i>d</i>	4 <i>d</i>
	XIII.		XIV.		XV.		XVI.	
4 = vičina . . .	4 <i>a</i>	4 <i>a</i>	4 <i>b</i>	4 <i>b</i>	4 <i>c</i>	4 <i>c</i>	4 <i>d</i>	4 <i>d</i>
3 = burgundec	3 <i>a</i>	3 <i>a</i>	3 <i>b</i>	3 <i>b</i>	3 <i>c</i>	3 <i>c</i>	3 <i>d</i>	3 <i>d</i>
	IX.		X.		XI.		XII.	
3 = burgundec	3 <i>a</i>	3 <i>a</i>	3 <i>b</i>	3 <i>b</i>	3 <i>c</i>	3 <i>c</i>	3 <i>d</i>	3 <i>d</i>
2 = graševina .	2 <i>a</i>	2 <i>a</i>	2 <i>b</i>	2 <i>b</i>	2 <i>c</i>	2 <i>c</i>	2 <i>d</i>	2 <i>d</i>
	V.		VI.		VII.		VIII.	
2 = graševina .	2 <i>a</i>	2 <i>a</i>	2 <i>b</i>	2 <i>b</i>	2 <i>c</i>	2 <i>c</i>	2 <i>d</i>	2 <i>d</i>
1 = šipon . . .	1 <i>a</i>	1 <i>a</i>	1 <i>b</i>	1 <i>b</i>	1 <i>c</i>	1 <i>c</i>	1 <i>d</i>	1 <i>d</i>
	I.		II.		III.		IV.	
1 = šipon . . .	1 <i>a</i>	1 <i>a</i>	1 <i>b</i>	1 <i>b</i>	1 <i>c</i>	1 <i>c</i>	1 <i>d</i>	1 <i>d</i>
	= portalis	= portalis	= solonis	= solonis	= montikola	= montikola	= metalika	= metalika

Na takem poskušalnem aru imamo 16 kvadratov in 64 trsov; vsak kvadrat kaže 4 cepeže jedne in iste vrste na isti podlagi, postavim kvadrat XI. kaže 4 trse burgundca štev. 3 na montikoli črka *c*, kvadrat I. 4 trse šipona na portalis, kvadrat VI. 4 graševine na solonis itd.

Vsak tak kvadrat, ali po 4 trsi, so zase že zanimivi za opazovanje pred cepljenjem in po cepljenju; so knjiga, v kateri vsak lahko bere, ki se je v takih knjigah brati učil. Pred cepljenjem sem videl, da mi najlepše rase portalis, potem volnata riparija (tomentosa). Lepo, pa ne tako bujno, razvijala se je solonis, ali pri meni imenovana „hišna“, ker je najbolj sposobna za zeleno hiško poleti. Slabeje so se obnašale obe rupestris, a metalika še slabeje kot montikola. Montikola rase kot metla; 2—3 debele rozge, vse drugo smetje; a tudi ne dozoreva vsako leto. Sklep: obe rupestris opustiti; portalis množiti in poleg še nekaj hišne. Zemlja je bolj laporna; v drugi zemlji bi se utegnole te vrste spet drugače obnašati.

V drugem ali tretjem letu precepijo se te vrste lahko poprečki; toda celi ar se mora jednako precepiti, ne pa jedni trsi na suho, drugi na zeleno. To pa zbok tega, da se ne motimo pozneje, kadar opazujemo rodovitnost in rast, ali ni morebiti drugi način cepljenja kriv, da cepljenjaki več ali manj rodé. Precepil sem torej vse zeleno, okoli 1 meter visoko.

Po cepljenju prihajajo različna druga uprašanja na vrsto, postavim:

- a) Katera podlaga upliva na cepež, da bolj rase v les, ali da bolj rodi?
- b) Kateri cepež upliva na podlago, da bolj po malem rase ali da se je celo ušice lotijo, kar se ni poprej zgodilo, dokler je necepljena naravno rasla?
- c) Katere podlage uplivajo na cepež, da začenja žolteti, da dobi klorozo ali kakovo drugo bolezen? Opazuje se namreč, da včasih nima niti podlaga, niti cepljena vrsta kloroze, dokler sta oba v

svojem naravnem razvitku; brž pa ko sta zvezana, pa bolehata.

- d) Kateri cepeži so bolj sorodni tej ali oni podlagi? Kakor se jabolka daje cepiti le z jabolko, ne pa z hruško, tako bi se utegnile tudi žlahtne vinske vrste nahajati, ki se nočejo dati vezati z nekaterimi divjaki. Uprašanje o sorodstvu (affinitas) trsja med seboj je jako važno. Marsikateri cepitelj poroča, da se mu je posrečilo dobiti cepežev po 80 do 99⁰/₀; drugi pa skimavajo z glavo in štejejo svoje grede in cepeže in potrjujejo, da jih rase le kakih 20 do ponajveč 40 odstotkov. Ali so jedni bolj slabo cepili? ali so v trsnici cepeže zanemarjali? ali so bolj sorodne podlage in cepeže vkup spravljali? Take reči mora vsakdo sam obdelavati in opazovati, potem mu ne bode treba svoje zemlje dati preiskavati, koliko odstotkov ima apna, koliko peska itd. v sebi. Svoja poskušnja na aru svojega zemljišča mu bode najbolj zanesljivo odgovarjala na vsa njegova radovedna uprašanja.
- e) Kateri kvadrat šipona (Mosler) ali graševine (Rheinriesling) je najbolj z grozdem obložen? To je jako važno uprašanje, ali so cepeži na portalis (I. IV. IX. XIII.) bolj rodni, kakor na hišni (II. VI. X. XIV.) itd. Jedni pravijo, da na montikoli ni tako roden cepež, kakor na portalis. Jaz ne morem tu nič določnega reči, ker je treba večletnega opazovanja in pa zvestega, jednakega obdelavanja. Ali neko drugo podlago naj omenim, ki dandanes ni več „moderna“, katero pa še jaz zmirom na tihem čislam. To je jork-madejra. Od te vrste posedujem v Lit-

merku nekaj cepežev kraljevine, ki so že kakih 14 let stari. Kraljevina (Roter Portugieser) je vsako leto polna, grozdje je včasih jako veliko. Ono leto sem ga bil poslal na razstavo na Dunaj, zmirom na jork večje uzrase, kakor pa na prvotnem, necepljenem trsu. Jork je tudi samoroden trs, srednje rodovitnosti; grozdje ima ukus po malinah; radi njegovega slabega roda ga ne množim, vendar ga ne trebam, ampak ga rad rabim za podlago trsju srednje rasti. Jork rad prime vsak cepež in ga poprej dozori, kakor portalis ali celo solonis. Po francoskih skušnjah je proti uši zadostno stalen.

Samorodno ameriško trsje.

Takih amerikancev, ki rodé necepljeni, kakor naš starodavni domači trs, je več: belih in črnih. Imenitnejši beli so: šmarnica ali noah; glebovna ali elvira; vesna ali duchesse; črni pa: labud ali jacques, jorkmadejra ali drobna izabela. Umevno je, da so se vinogradniki in šole trudili uzgojiti si trs, kateri bi prilično dobro rodil, dobro vino dajal, proti ušici bil trden itd. Seveda bi to bila velika dobrotá za nas vinogradnike, ako bi imeli trsja, ki ga ni treba cepiti, morebiti tudi ne škropiti ali žveplati. Pa jednemu ne ugaja rast samorodnika, drugemu ne grozd, tretjemu ne vino itd.; zato so se poprijeli cepljenih trsov in danes sadé malone vsi vinogradniki cepljenjake.

Ali v našem okraju še ni toliko zanimanja za cepljeni nasad, kakor postavim na Hrvaškem. Ondi imajo cepljene gorice, ki jako obilno rodé; pri nas pa vinogradnik premišlja, ali bi sadil, znano izabelo ali ko-

ruzo. Zapadni del našega okraja ima mnogo izabele nasajene, ki se je letos jako slabo prodavala.

Ali že tudi na uzhodnem delu našega okraja se nahaja ta trs, daje že pijačo za domačo rabo, a ne za prodajo, dasiravno kupci tuintam po izabeli pouprašujejo. Jaz pa izabele ne maram ter je tudi nikomur ne priporočam. Proti ušici ni stalna in na njenem mestu lahko rodi beli trs dobro vino. Ako že ne bi mogel ali hotel preskrbeti si cepljenjaka, priporočal bi za črno vino samorodni labud, ki daje dober grozd in precej močno, črno vino. Labud je proti ušici popolnoma stalen; ako komu ne ugaja, preceplja ga lahko z domačim trsom; vendar ga ne priporočam, ker pozno dozoreva in je pikcu precej podvržen.

Izmed belih samorodnikov pa priporočam

š m a r n i c o,

(Noah)

o kateri bi rad obširneje kaj povedal.

Šmarnico imam kakih 18 ali 19 let. V začetku sem je imel dvoje vrst; jedno, katero sem si po navodilu H. G ö t h e j e v e m uzgojil iz piček; drugo, katero sem kot ključice dobil od drugod. Prva ni bila za nič, drugo pa še dandanes imam in množim. Posredovanjem vinorejskega društva je že po vsem ormoškem okraju razširjena in znana, a tudi v Halozah in na Hrvaškem jo že imajo in čislajo.

Trs se rad ukorenini, rozge rasejo na dolgo, med kolenci ima dolge stave, les je trden in v Ormožu blizu Drave v hudi zimi jedini ni zmrznil. Vsi drugi amerikanci (vesna, otelo itd.), posebno tudi naš domači trs, zmrzavajo, ona pa ne. — List je malone kakor izabelin, le tako kosmat ni odspodaj. Ima dva zoba, ki na ne-

katerih listih kažeta vsaksebi; ta list je močen in le redko mu peronospora kaj zapoveduje. Jaz ga nobeno leto ne škropim z galico, a mi je zmirom zdrav. Njegove korenine so goste, ne tako debele, kakor labudove, pa vendar trdé francoski veščaki, da je proti ušici tako stalen kakor hišna (solonis). V cvetju je stalen, malo pred šiponom odcveta in zvečine odletava tistim nadlogam, katerim je podvržen šipon v slabem cvetnem vremenu. Ko naš domači trs odcvete, je šmarnica že debela ko šprih. Grozd se lepo razvija, ne da bi ga žveplal; dozoreva z našim navadnim grozdem; trs rad rodi, na jedni mladiki so po 3—4 grozdi; jagode okrogle, bele, v dobrih letih rumenkaste; jagoda je mesnata; zato je grozdje težko prešati. Poleg te nadloge je še ta, da jagode rade na tla opadajo, kadar so zrele. Grozd ne gnije na trsu, niti opala jagoda na zemlji ne. Ukus šmarnice je sicer ameriški, a ni neprijeten; za zobjanje pa sploh ni. Vino je lepe, žolte barve; v nekem letu sem ga posebe naprešal okoli 18 hektolitrov; zadnja leta pa sem ga navadno bral z ostalim belim grozdem vkup.

Ta moja opazovanja potrjuje tudi dr. Zavodny v knjigi o francoski vinoreji l. 1894., ki piše o šmarnici: „Noah ist ein vornehmer Hybride. Er begnügt sich mit jeder Bodenart ausser Kreide und Mergelböden und hat ein kräftiges Wachstum. Noah widersteht entschieden den Angriffen der Reblaus, lässt sich sicher und schnell durch Stecklinge vermehren und nimmt die Veredlung europäischer Reben gut an. Er ist ausserordentlich reichtragend; seine weissen Trauben mit dicken Beeren und leichtem, an Ananas erinnernden Fuchsgeschmack liefern einen guten Wein. Die Trauben sind sehr fleischig, lassen sich schwer maischen und

der Most fließt schwer ab. Der Noah-Most hat $19\frac{1}{2}\%$ Zucker und $8\frac{1}{2}\%$ Säure.“

Nekaj letnikov šmarničnega vina sem dal raznim vinogradnikom pokušat ob raznih prilikah; tudi unanjim gospodom sem ga pošiljal z namenom, da izvem njih sodbo o tem zanimivem samorodniku. Ob trgatvi tehtam več vrst grozdja ter jih primerjam med seboj in pa z istimi samimi iz drugih let.

V desetih letih povprek ima šmarnica po klosterneuburški vagi	$18\frac{5}{10}\%$	= 18.5	sladkora;
vesna	$18\frac{1}{10}\%$	= 18.1	„
in naš šipon	$18\frac{3}{10}\%$	= 18.3	„

Iz tega se lahko sklepa, da vino ne more biti slabo; pač pa ima primeroma precej kislobe v sebi, katere pa si nisem zabeleževal. Šmarnica bi utegnola imeti več kisline, kakor šipon, vesna pa precej manj. Gledé rodovitnosti zaostaje vesna za šmarnico in šiponom; pikec se je tudi rad loteva. Ali je vesna res proti uši tako stalna, kakor tisti misli, ki jej je dal ime „Immunia“, ne vem; mislim pa da ne, vsaj popolnoma ne, ker ima celi trs in grozd že bolj evropski značaj. Grozd se tudi zoblje in se drži dolgo v zimo.

Šmarnično vino

je belo, starejše pa žoltkasto; duha je prijetnega, okusa tudi. Jedni poskušalci mošta dobrih letnikov so hvallili okus, ki bi bil celo muškarnemu podoben. Seveda šmarnično vino ne daje tako dobre kapljice, kakor pravi šipon našega okraja. Ni tako gladka, dasi vinokupci malone tako cené šmarnico kakor šipon. Vendar je ta samorodni amerikanec vreden, da se zbok svojih dobrih lastnosti ne zanemarja. Ali ni vreden našega posebnega zanimanja trs, ki ga ni treba cepiti, ne škro-

piti, ne puhati? Zgor (Rauschbrand) in pikec (Schwarzbrenner) ga tudi jako redko obiskujeta, ne da bi mu kaj škodila; tudi hude zime se ne boji. Če me je trs že nekđaj jako zanimal, tembolj še vino v tem pogledu, ali bi bilo vredno šmarnico množiti radi dobrote vina. Kakovost vina so presojevali različni gospodje ob različnih prilikah.

Navedimo nekatere sodbe :

Ob neki priliki je ravnatelj štajarske hranilnice, gospod dr. Viljem vitez Kaiserfeld v Litmerku pri mojih goricah kušal šmarnico. Ker se je zanimal za to vrsto, poslal sem mu v Gradec dva letnika na pokušnjo s prošnjo, naj mi svoječasno sporoči, kako sodi o tem vinu. Dne 21. julija 1899 sem prejel naslednjo izjavo :

„Hochverehrter Herr Doktor!

Für die freundliche Uebersendung der Amerikaner 1897 und 1898 erlaube ich mir den besten Dank zu sagen. Ich habe viele Proben vertheilt und grösstentheils nur günstiges Urtheil gehört; er wird als ein leichter Windischbücheler mit säuerlichem Geschmacke characterisiert, welcher ihn vorzugsweise zum Tischwein mit Süss- oder Sauerwasser eignet. Wenn Herr Doktor der Sparkasse einige Schnittreben überlassen würden, würden wir dieselben vermehren und in der Kolos verwenden; etc.“

Grašćak gosp. Benedikt Hertl na Goliću pri Konjicah sodi dne 2. maja 1901 :

„Ich finde den Noah-Wein, sowol den jüngeren wie den älteren, recht gut und sollte diese Rebe mehr Beachtung finden, jedenfalls der Isabella vorzuziehen.“

Gospod J. Kavčič, vinorejski strokovnjak pri Sv. Vidu nad Vipavo, pa piše dne 30. aprila 1901:

„Ich glaube, dass, wenn der Gaumen damit so befriedigt wäre, wie die Nase, der Wein als ein ganz vorzüglicher gelten könnte. Die Blume desselben ist wahrhaft frappierend; nur der eigentümliche Geschmack hat etwas amerikarisches an sich, somit fehlt ihm die europäische Harmonie.“

To bi torej bil samorodni trs „š m a r n i c a“, pridelana od Otona Wasserziehera v Ameriki, ki je križal riparijo z nekim močnim rodnim trsom.

Ker pa bodo težko s križanjem (hibridizovanjem) v kratkem dosegli take vrste, ki bi nadomeščale naše starodavne vrste, kakor: šipon, belina, raful, vranek, kavčina itd., bode še zmirom treba cepiti naš trs na ameriške podlage. Dandanašnji je cepljenje čisto navadna in znana stvar. Starejši, še bolj pa mlajši vinogradniki pečajo se ž njim. V ormoškem okraju zna že malone vsak viničar cepiti; če ne on, njegovi odrasli otroci pa gotovo.

Ali pred 30 leti je bilo to drugače. Ko so zasledili trtno uš, ubijali so si učenjaki in prostaki glave, kako rešiti vinsko trto. Uganili so: cepiti jo! Pa kako jo cepiti?

Na Francoskem je bil učeni vinorejec A. C h a m p i n, ki je različne načine cepljenja leta 1881. razlagal v svoji knjigi: Vinska trta. Nam Avstrijecem je bilo v tej knjigi toliko novega, da jo je sedanji dvorni svetnik dr. L. Roesler v Klosterneuburgu preložil na nemški jezik.

Kaj pa Slovenci? Več nego 100 let je že minolo, da so naši predniki cepili trsje. V „Bukvah za kmeta“, ki so bile leta 1789. na Dunaju tiskane, čita se od strani 122. dalje :

Jeruzalemska cerkev.

„Dokler so pak vonder semterkje po vasi ob ftenah, inu plankah ene terte imeli, je njim Fajmashter pravel, de en fhlahtnek v' Kraynski dufheli na dolenskemu je fazhel terte, koker drugu drevje zepiti, katire njemu fdej vezhe, bulshe, inu bel polne grofde rode, koker uné, katire zeplene

niso, les rase terdnejshe, ter se bel fuper slano, inu mras brane. Fajmashter je she 2. terte na svojem vertu lih toku, koker ta v'misle ufet fhlahtne gospud zepil, namrezh

1) De tertam shkoda nadeła, se morejo v' jeseni te narodovitne terte, na katire otshe kedu v' spomladi (tu je fa tu delu ta prave zhas, tedej, kader terte solfe) zepiti, fa fnamene obsekati: te rodovitne pak, od katireh se otę ozzepi ufeti, tudi is eno nitjo obvefati.

2) Kader zhas tertne refitve pride, tok se nasmejo te fa ozzepe fafnamenuvane terte poprej obrefuvati, koker per pervemu okkopovanju. Tedej pak se ti odrefani ozzepi v' en pushel fvefhejo: v' eno 4. ali 5. perftov vi oku is vodo nalyto posodo utaknejo, inu kam: kjer sapa prevezh skus naulezhe, koker v' en kevdr postavejo, in toku dołgu v' vodi derfhe, doklej zhas k' zeplenju pride. Tedej se more

3) Terta, katira ni povefnena, ampak sama na sebi; bres shkode nje nazhetja is femle von-skopati, zhednu ottrebite: is eno fa zeplenje perpravno fhago odfhagati: is enem ojtrem fovzhekam glih, ravnu porefati, inu koker drugu drevje po sredi reszepiti.

4) Mõre ozzep, katir se otshe notriutakniti, narmejn 5. ali 6. k' vezhemu 7. ozhesez imeti. Ta se more is enem ojtrem fovzhekam notri do fdolnega robu od obeh platv tanku obrefati, de se prov v' sklad urajma. Je pak ta reszeplena trta toku debela, da se fnata dva ozzepa notriutakniti, tok je she bulshi: zhe pak ne, tok se na obeh plateh is fagojsdezame od trtnega lesa fagojfdy.

5) Je veliku nad tem lefhezhe, de se ta reszeplen kraj us is vitrame, s' katireme sodarji obrozhe skupvefhejo, kar je kol mogozhe, dobru obvefhe, tu reszeplenu pak is zeplenskem vóskam famâfhe, de od sokrovze, katiru tertna korenika ozzepu daje, nezh na ftran naujide.

6) Se more ta zeplena terta fupet toku globoku pod femlo perpraveti, de enu, k' vezhemu 2. ozheseza zhes perst vonpizhetâ: inu tu fategavolo, de sonze, ali vetr teh zepleneh mladik usushiti nafamore. Kader se use to oprave, tok eni ozzepi kmalu felene peresza: drugi pak shelej ob kresu: drugi she posnejshi ob S. Jakobu kafhejo. Je pak katir ozzep usahnil, se more nezh mejn vonder da druge spomlade puftiti. Zhe nakafhe, de be otł pogajhati, tok se vonverfhe, inu en drug nameft njega ozepe. Ke je pak usaka mladina zel mefhëvna, inu mekufhna, tok je trëba vëdeti, de tu pervu lejtu ob zhasu te refitve se more dobru varuvati, de per obrefuvanje se ozzep vonnaispule, tudi se nasmë vezh ked en résnik puftiti: tudi nekar okkopuvati, ampak le enmalu perft prerahlati, inu le 2 ozheseza is femle vongledati puftiti. Toku sem jeft is mojeme zepleneme tertame fturil, inu glejte! je fajmasht djal: lejtas bodo meni moji lanski ozzëpi fhe lep sad pernëli. Kader sa druge zhas te refitve, inu okkopavanja pride, bom she terti po mozhi njenega lesá dva oftarëvka pustil, inu le perst is enu pralzo prerahlal. Dobizhk, katirega bo meni ta zeplena terta k'lejtu pernesla, bofte videli, de bo is Bofhjem fhëgnam uso mojo mujo plazhâla; fakaj grofdja, ino toku tudi vina, zhe bom otł grofdje ftlazhiti, bo meni

vezh, inu bulshega dala. Ke so tu fhepan Lovre Voręnz, inu ta 2. kluzharja Petr Pavzhar, inu Jur Petrash shlishali, inu videli, so obetali tudi toku is svojeme brajdame fturiti, de be use, kar se more, na bulshi rovnali.“

Ta način cepljenja je še v marsikaterem kraju navaden. Da se v trsnici ne daje tako cepiti, je umevno. Ali uprašanje je, koliko let se bodo cepeži iz trsnic dobro obnašali? Odvisno je življenje takih sadežev od več činiteljev, ki bi se lahko poskušali po načinu, kakor sem zgoraj omenil poskušajo na jednom aru. Zato tudi v novejšem času bolj ugaja cepljenje na zeleno podlago. Zeleno cepljenje je v nekaterih goriških legah jedino mogoče. V Halozah, v strmih goricah, ponajveč le zeleno cepé. Taki cepljenjaki se grobajo in dosežajo lahko starost naših domačih vrst pred ušjo.

Vinorejsko imenoslovje mi gledé nekaterih vrst nič kaj ne ugaja. Tako čitamo:

1. Rizlink (nemški: Riesling), katerega so celo imenovali rilček, kakor poslovenjen Rüssel-ing. Imamo slovansko ime, ki je na sosednjem Hrvaškem domače in se tuptam tudi pri nas nahaja: to je graševina, bržkone, ker je jagodje včasih grahu podobno. — Že leta 1845. piše Trummer pri Rieslingu sinonim: graševina; zakaj ne mi?

2. Rotgipfler slovenijo jedni „rdeči vrh“. Ta trs je precej podoben zeleniki; na Hrvaškem se tudi zove zelenika, zakaj se ne bi tudi pri nas?

Moji viničarji poznajo „vesno“, ne pa Duchesse (vojvodinjo); „labuda“ ne pa Jaqueza (jakopca). Labuda ga zovem, ker mu mladike rasejo na koncu zasukano kakor labudov vrat.

Načelstvo kletarskega društva.

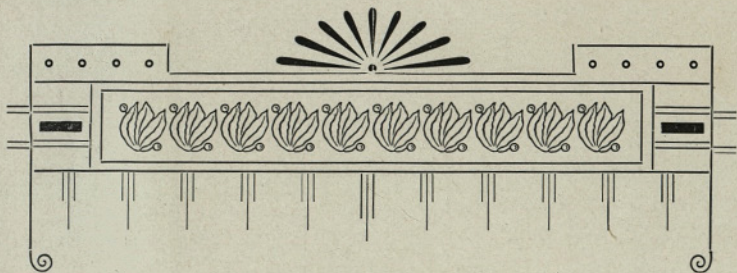
A. Šoštarič

A. Borko

A. Meško

M. Kukovec

A. Janežič

III.

Kletarsko društvo.

Ker se vinorejsko društvo peča bolj s proizvodom vina, z obdelavanjem goric itd., pogrešali smo društva, ki bi nam pomagalo pridelke pravočasno v denar spravljati. Vinorejec včasih komaj čaka, da bi koj od preše prodal svoj pridelek, ker mu je pokriti marsikatere gospodarske zaveze. Dne 25. sept. 1898 sem sklical osnovalni občni zbor, na katerem se je izvolil odbor. Ta odbor se je 1. oktobra 1898 konstituiral. Pravila so se 29. aprila 1899 v nekaterih točkah dopolnila ali premenila. Namen kletarskemu društvu je izražen v 3. točki, ki se glasi: „Pospeševati napredek in razvoj vinarstva s kupavanjem in prodajanjem grozdja in vina, z napravo uzornih vinogradov, pivnic, skladišč tudi izven ormoškega okraja in podpiranjem članov v teh strokah gospodarstva. Ta društveni namen se pospešuje tudi s tem, da kletarsko društvo toči svoja vina v svojih krčmah pod svojim imenom ne le v Ormožu, ampak tudi v drugih avstrijskih krajih.“

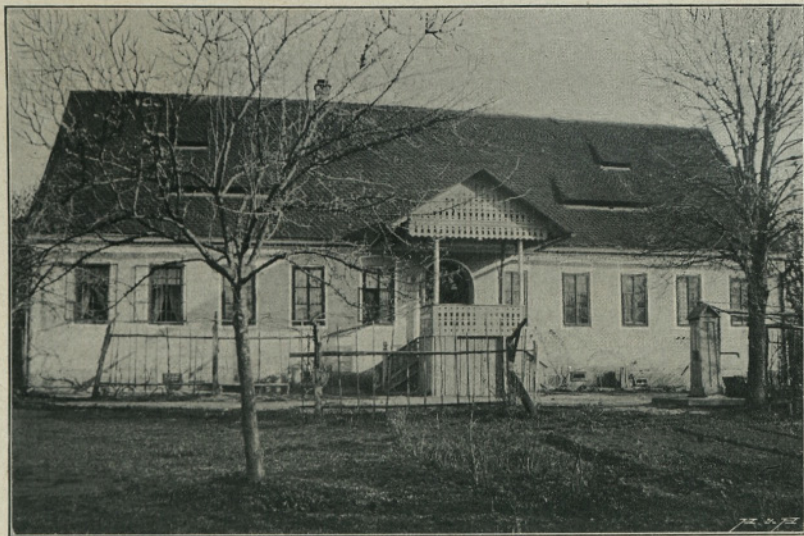
Na podlagi te zadnje točke prosila je zadruga, da se ji dovoli krčma v svojem hramu. Po dolgih ovirah je vis. c. kr. ministerstvo dovolilo krčmo; otvorila se bode okoli Martinjega tega leta.

Hram kletarskega društva.

Nakup hrama hiš. št. 5 izvršil se je dosta bolj gladko in hitro, kakor nakup posojilničnega doma hiš. št. 38. Kletarsko društvo se ni dolgo obotavljalo, ker se je šlo za to, da se v mestu samem naselimo kar najhitreje in da imamo svojo pivnico, morebiti tudi svojo krčmo. Stal je 14.000 kron; primerno drag, kakor jedni trdé, drugi pa ne. Uvažujemo še, da je bil prodajalec hrama rojen Nemeč, kateremu je posojilnica potem prodala nek mali hram v Ormožu.

Kletarsko društvo je velike važnosti za ormoški okraj. Pomislimo, da slavni „ljutomerčan“ z malimi izjemami rase v ormoškem okraju, da pa je naše izvrstno vino malone že ime izgubilo po večjih in glavnih mestih, da je vsled tega le trgovec imel dobiček, vinogradnik pa ne. Naša vina poznajo odjemalci komaj le po imenu, istinitega pa redko v roke dobivajo in še takrat morebiti pod kakim drugim imenom. Ako vse to in drugo preudarjamo, je potreba društva očividna, ki ima le pristna, naravna vina najimenitnejših goriških vrhov, ki torej deluje na korist vinogradnikom in jim pomaga, da se naša vina spoznavajo, po pravici cenijo in dobro plačujejo.

Kletarsko društvo je še precej mlado in torej tudi ni moglo izvršiti nekaterih nalog, ki si jih je postavilo v točki 3. svojih pravil. Nima še priprav kupovati grozdja; tudi še nima svojih goric in torej tudi ne more na razstavih vina nastopati kot producent, kjer se le lastni pridelki razstavljajo in svetu kažejo; pač pa imamo upanje da v kratkem v Gradcu osnujemo skladišče vina in si ondi zasnujemo tudi krčmo.

Hiša kletarskega društva.

Uspehi kletarskega društva.

Leto	Prejemki		Izdatki		Čisti dobiček		Rezervni zaklad	
	K	v	K	v	K	v	K	v
1898	46.915	64	44.572	44	203	—	225	—
1899	80.060	30	75.185	70	228	36	469	36
1900	29.993	66	29.882	92	197	77	669	13
1901	23.897	05	20.344	71	127	50	800	63

Zadružnikov je 18, katerih deleži iznašajo 900 K.

Temu društvu je še zmirom premagovati nekatere predsodke občinstva. Najbolj mu nasprotujejo tisti Slovenci in Neslovenci, ki si domišljujejo, da jim naša zadruga dela nekako konkurencijo.

Konkurencija! Ali naše društvo želi obogateti, kakor posamezni vinotržci? Kletarsko društvo želi seveda po malem pridobiti nekaj rezervni zaklad, da se zavaruje proti izgubam in da je na stalni podlagi. Drugo nič. Močnejše pa ko je društvo, tem lažje kupuje in plačuje vino po višjih cenah in s tem pomaga dosežati društven namen.

Sedanje načelstvo kletarskega društva :

1. Mihalj Kukovec, posestnik v Ormožu, načelnik;
2. Anton Janežič, župan Brebrovniški, njegov namestnik;
3. Anton Šoštarič, posestnik v Pavlovcih in beležniški uradnik v Ormožu, blagajnik;
4. Anton Borko, župan na Kogu, odbornik;
5. Anton Meško, posestnik v Lahovcih, odbornik.

Temu imenitnemu društvu želimo, naj bi doživelo svojo petindvajsetletnico in petdesetletnico!

IV.

„Sloga.“

Vse tedaj, kar hočete, da vam
ljudje storé, tudi vi njim storite.

Matevž VII. 12.

„To je moja zapoved, da se
ljubite med seboj.“

Janez XV. 12.

Osnova ormoške posojilnice je bila prvi korak do zmage v okrajnem zastopu, kateri je takrat bil v nemških rokah. Predno pa smo Slovenci upali storiti odločilen naskok na trdnjavo okrajnega zastopa, potreben je bil nek drugi korak, to je: naše ljudstvo poučevati o krajevnih politiških razmerah. V ta namen in še drugi osnoval sem „Sloga“. Že leta 1880. se je kazala potreba političnega društva v Ormožu. Na binkoštno nedeljo, dné 16. maja 1880, povabil sem svojega prijatelja župnika Sporna k sebi, da sva se razgovarjala o glavnih potezah novega društva. Dné 1. julija 1880 so bila pravila višji oblasti predložena in 20. oktobra 1880, št. 15.942, potrjena.

§ 1. se glasi: Ustanavlja se „Katoliško slovensko politiško društvo „Sloga“; § 2. pa: Namen temu

društvu je, da budi in širi narodno zavest in razni, posebno pa gospodarski nauk in omiko med slovenskim ljudstvom v ormoškem okraju, da brani narodne in vse druge pravice omenjenega ljudstva in skratka pospešuje materialne in duševne koristi njegove v državnih, občinskih, cerkvenih, šolskih in gospodarskih stvareh.

„Sloga“ je delovala v smislu te naloge, kolikor je bilo mogoče; med drugim je tudi proglasila kandidaturo Božidara Raiča za državni zbor, za katero je bil pripravljen tudi dr. F. Dominkuš. Ali ni bil to morebiti njen narodni greh, da je poslala najzvestejšega sina matere Slovenije v nejednaki boj?! — „Sloga“ še živi, akoravno brez sloge.

Kot tretji korak, rekel bi, bila je

Stanko Vrazova svečanost

v spomin 70-letnice njegovega rojstva, ki se je vršila 8. septembra 1880 na njegovem rojstnem domu v Cerovcu. Izvolili so me načelnikom tukajšnjega slavnostnega odbora. Mislim, da je odbor svojo nalogo po mogočnosti dobro izvršil. Ali pojedinosti te veleimenitne slavnosti ne kanim popisavati, dasiravno bi nekateri prizori bili vredni, da se tukajšnjim Slovencem ohranijo v spominu. Tukaj naj le povem, ali je ta slavnost uplivala tudi na naše politiško in narodno življenje, posebno na naše nasprotnike druge narodnosti? Gotovo da! Nemci so videli, kako impozantno društvo se zbira v Ormožu, da odrine v Cerovec; koliko nešteto število ljudstva se zbira; koliko učenjakov, dostojanstvenikov, plemenitašev, pesnikov, umetnikov, govornikov, pisateljev iz vsega slovanskega

sveta se zbira okoli zibeli našega Stanka! Videli so, kako mirno, lepo, častno se vrši ta sedemdesetletnica že v svojem snovanju. Nihče ni bil naš nasprotnik, ampak podpirali so tudi Nemci to lepo svečanost brez vsakega prigovora. Seveda še nasprotstva takrat niso bila tako ostra, kakor sedaj, a tudi Nemcev ni bilo toliko, kakor sedaj. Premožni nemški obrtniki in trgovci so vedeli, da so med Slovenci in da od njih živé, zato niso nasprotovali, ampak nas podpirali. Nemci so nam dajali svoje sobe na razpolago za naše imenitne goste.

To društveno in osebno delo ni bilo brez uspeha. Že leta 1881. je slovenska stranka okrajnega zastopa dobila načelnikovega namestnika iz svoje sredine; a načelnik in ž njim ves okraj pa je bil v nemških rokah. Predsedoval mu je Henrik Schmidl; poslovodja pa je bil F. Kmetič. Po Schmidlovi smrti sem jaz kot njegov namestnik nekaj časa bil predsednik okrajnemu zastopu, dokler se niso l. 1884. vršile nove volitve. Veliko posestvo je odločevalo poprej in odločilo je tudi sedaj.

Slovenska zmaga

v okrajnem zastopu je sad večletnega delovanja in začetek večletnega trpljenja. V imenu mlade „Sloge“ sem pisal vsem volilcem slovenske krvi naslednje pismo:

Pozor!

kličem Vam podpisana ormoška „Sloga“. Še jedenkrat

Pozor!

na volitveni dan 21. januarja 1884.

V slogi je moč!

Pa ne samo v ormoški, nego tudi v Vaši. Ako ste Vi vsi veliki posestniki složni, Vam nasprotna stranka ni kos; ako pa niste složni, zasačijo Vas vse

v svoj nemčurski koš. V „Tages - pošti“ se hvalijo, kako pridno lové veleposestnike po našem okraju; jaz pa sem spoznala na občnem zboru dne 29. decembra 1883, da si vrli slogaši le želé pri starem ostati, to je, ne pri zastarelem poprejšnjem, ampak pri sedanjem okrajnem zastopu. Spoznala sem, da je narodni nekoliko tudi od mene priporočani zastop in odbor prav dobro gospodaril. V začetku leta 1883. je bilo namreč v okrajnem proračunu primanjkljaja ali dolga 6928 gld. 24 kr. zdaj koncem leta 1883. pa ga je le 2974 „ 23 „ ker od izposojenih 5000 goldinarjev 2000 gld. še ni porabljeno; zato je 3954 gld. 01 kr. manj dolga, kakor lani. Gospodarstvo je dobro napredovalo; zakaj bi torej segali spet po tistih možeh, ki so lani narodni stranki zapustili dosti dolga.

Eh, pravi nekdo iz gornjega kraja, kaj bode te volili sedanje zastopnike! Le rajé tiste starinske; vidiš-li, da tudi sedanji zastop hoče doli na Presiko delati neko novo cesto.

Pa mu odgovarja volilec iz spodnjega kraja: Nam pa le nič ne privoščite. Pozabili ste že, da smo Vam tudi mi pomagali cesto delati do sv. Tomaža, katero tudi jako redko ali celo nič zase ne potrebujemo; tudi je za podporo občinske ceste Savci-Bratonečici-Velika Nedelja precejšnji znesek v proračun sprejet, tako da se bo s časom ob boljši blagajnici tudi tista cesta v II. red pouzdignila.

Spet šepeta nekdo, da letošnji prodec iz jam ni tako fin, bel, kakor je bil poprejšnji dravski. Odgovarja se mu, da Ormožani sami niso dovolili na-

važati dravski prodec na okrajne ceste, dasiravno Drava ne bi nič pogrešala prodca, če bi ji ga bili uzeli za naše ceste. Tudi pritožba na c. kr. glavarstvo ni nič pomagala. Jeden ima na srcu jedno, drugi pa drugo; vsem se lahko ustreže s penezi, brez penez pa nikomur; z malimi penezi pa se nekoliko vsakemu ustreže. Zato moramo biti pravični; koder občina sama ni kos dovršiti kaj občekoristnega, pomagati jej mora ves okraj. Če si občine opomorejo, to koristi tudi okraju.

Ker je pa precej novih gg. volilcev, ki morebiti ne vedó, katere zastopnike je veleposestvo ta leta volilo, naj jih naštejemo:

- 1) G. dr. Geršak Ivan, c. kr. beležnik v Ormožu.
- 2) „ Sporn Josip Siegfried, dekan in župnik v Ormožu.
- 3) „ dr. Žižek Anton, zdravnik v Ormožu.
- 4) „ Schvinger Albin, župnik pri sv. Miklavžu.
- 5) „ Kandrič Simon, posestnik in krčmar v Ormožu.
- 6) „ Horvat Anton, veleposestnik v Cvetkovcih.
- 7) „ Schmidl Henrik, bivši oskrbnik pri Veliki Nedelji.
- 8) „ Gesner Friderik, posestnik na Vinskem vrhu.
- 9) „ Fuchs Ivan, posestnik na Hardeku.
- 10) „ Kmetič Fran, c. kr. okrajni sodnik v Ormožu.

Tu so zdaj vsi. Jednega je nam že nemila smrt izbrisala, druge pa izbršite Vi sami, kakor se Vam zdi; vendar Vam jaz podpisana Sloga nasvetujem to-le:

Nič mnogo ne izpreminjajte; držite se vseh tistih, ki so pokazali svojo ljubezen do slovenskega

naroda. Že na občnem zboru se je izprožilo, naj se prvoimenovanih šest zastopnikov zopet voli; namesto gosp. Schmidla od Velike Nedelje pa naj bode poklican:

- 7) g. Alt Ivan, veleposestnik in krčmar pri Veliki Nedelji; — namesto g. Gesnerja
- 8) „ Robič Makso, kteremu so tudi Vinski in drugi vrhi tako dobro znani, kakor g. Gesnerju; — namesto g. Fuchsa naj bo pozvan
- 9) „ Ivanuša Martin, veleposestnik in občinski predstojnik na Holmu, bivši govornik za vse občine tega okraja pred Njihovim Veličanstvom v Ptuju; — zdaj pa še predlagam, naj bode namesto g. Kmetiča

10) „ Munda Martin, veleposestnik v Frankovcih.

Ako so Vam vsi po godu, je dobro; ako pa katerega izmed teh 10 kandidatov izbrišete in želite koga drugega na njegovo mesto, naznanite ga hitro meni, da ga priporočam, ako mi je všeč, tudi onim drugim gg. volilcem, ker Vaš kandidat potrebuje za zmago ravno toliko glasov kakor naš. — Pa le nobenega nemškutarja mi ne imenujte. Nemškutarji so vsi tisti, ki pravijo: da je narodna stranka vsemu kriva, kar se neugodnega na svetu pripeti; ako je komu kakova mrha crknila, da smo mi krivi; ako je po nesreči ali nemarščini Vašemu sosedu skedenj zgorel, da je narodna stranka kriva; ako Vam je vinograd pozebel i. t. d.

Nemškutar Vam se kaže v dvojni obliki; on je včasih tisti lev, ki rjoveč išče svojega plena. Sveto pismo že opominja: Ustavljajte se mu pogumno. Tako so naši nemškutarji rjovelj po „Tages-pošti“, da bode naš okraj letos imel 30^{0/0} nalog namesto

20⁰/₀! No! ako bi oni spet dobili krmilo v roke, izpolnili bi že bili morebiti to žuganje. Tako pa je ostalo le pri starem. Ta rjoveča oblika pa ni tako nevarna, kakor ona druga bolj navadna. Nemškutar namreč je tudi tista trсна uš, ki je človek nič ne vidi z navadnimi očmi, ki pa na skrivnem strašanski objeda; močen trs prave značajnosti se hitro začenja sušiti, kamor ta mrčes porine; ne morete se je več znebiti, ako se Vas je jedenkrat lotila; mislite, da ste še zdrav narodnjak, pa v srcu Vas je že ta gnus okužil.

Noben veleposestnik se ne bo izneveril svoji narodnosti in na očividno škodo okraja ne bode zapustil svojega narodnega prapora! Ko bi se jej pa izneveril, tedaj mu bodem Modrinjakove besede na pot dala, ki sem si jih v Središču na svečanosti zapomnila :

„Erjav kakti Judež bodi!“
„Naj Te pes za plotom jé;“
„med Slovence naj ne hodi“,
„ki je prav Slovenec ne!“

Torej, volitev je jako važna! Nih čе ne sme doma ostati, vsi morate priti na volišče. Kdor doma ostane, že nima dobre vesti, tistemu že gloda trсна uš nemškutarstva na slovenskem srcu. Volitvena pravica ni samo pravica, nego tudi dolžnost. Vi pa, gospod volilec, povabljeni ste še posebe, da pridete že ob 9^{ti} uri v Ormož, in sicer v gostilno k „Sovi“. Ondi se bodo zbirali vsi narodni volilci in ondi se bodo tudi končno pogovorili o kandidatih in o tistih treh gospodih, katere kanijo voliti v komisijo.

Lepo Vas pozdravljam ormoška

„Sloga“.

V Ormožu, dne 12. januarja 1884.

Ta poziv je nepričakovano globoko segel v srce slovenskim veleposestnikom. Naudušeni so bili za nove može in ž njimi za novi okrajni zastop; zmaga na d Nemci (!) je bila sijajna, tako da so se v poznejših dobah (ako se ne motim) nasprotniki samo jedenkrat udeležili volitve..

Sedaj in v prihodnjih perijodah, v letih 1884, 1887, 1890 in 1893 sem bil načelnik okrajnemu zastopu izvoljen in potrjen, leta 1896. pa izvoljen, a ne potrjen, čemur je gotovo kriv takratni politični položaj.

Vendar bi se motili, misleči, da so te volitve bile sedaj, ko imajo Slovenci odločilno večino v zastopu, jednoglasne. Slovenski značaj se je tudi tukaj začel prikazovati — nesloga! Prvi, ki so okrajnemu zastopu napovedali boj, bili so Središčani. Marsikateri izmed tedanjih volilcev se še spominja mučnega prizora, ko je glasoval sin proti očetu, oče proti sinu. A stari župan Kočeverar vendar ni krenil na pot svojega sina; trdno je stal na naši, na konservativni strani. Tudi nemška podpora ni pomogla liberalnim Središčanom do zmage.

Da bi se zdrobil trdni slovenski okrajni zastop, nastala je nevarnost tudi iz izpremenjenega števila in razmerja zastopnikov. V začetku je bilo 30 zastopnikov, in sicer; 10 veleposestnikov, 10 občinskih zastopnikov in 10 zastopnikov za Ormož (5) in za Središče (5).

Vlada je imela uzroke izpremeniti razmerje tako, da voli veleposestvo samo osem zastopnikov, Ormož in Središče pa 12, občine 11 in jeden je bil sam kot industrijalec. Dasi se je narodna večina zmanjšala, ostal je vendar okrajni zastop v konservativnih rokah. Ko je bilo zbok mojega nepotrjenja voliti novega načelnika,

bil je izvoljen g. Vilibald Venedig, ormoški župnik. Pisarnica okrajnega odbora je bila kakor poprej v posojilničnem hramu. Vse je šlo gladko v starem tiru.

Zmaga liberalcev.

Leta 1899. so bile spet volitve. Šumelo je nekaj po gostilnicah, a se ni nič razvedelo po pravici, kaj se počenja. Res je že, da se je mislilo na to, da Venediga ne bi več volili za načelnika. Jednim se je to zdelo čudno, da bi se pop po cesti vozil z inženerjem ceste pregledavat; a g. Venedig je že poprej zatrjeval proti nekaterim prijateljem, da ne preuzame več načelstva, ako bi spet bil voljen in da se je to dobo le zato še žrtvoval, da ne bi zastop prišel iz konservativnih rok. Govorilo pa se je tudi, da sežejo volilci nazaj po svojem prejšnjem načelniku, da bodo spet mene volili.

Sedanji načelnik g. dr. Omulec ni bil za dobe Venediga v okrajnem zastopu. Ni hotel. Pri volitvah 1899 se torej ne bi nanj ozirali, ako se ne bi med nama vršil nastopni dvogovor. Ko sem šel iz krčme domu, zvečer že ob mesečini, pride g. dr. Omulec za menoj, spremlja me ter pravi: „Gospod doktor, jaz bi rad bil letos voljen v okrajni zastop.“ Jaz: „Pred tremi leti pa nisi hotel; zakaj pa bi letos?“ On: „Samo zato, da bode imela tudi naša stranka jednega odvetnika v zastopu, ker Ormožani bodo govoto volili doktorja Delpina; ravno radi njega bi jaz bil rad voljen, da ga lahko zavračam. Drugače pa ostane vse pri starem; ti boš voljen za načelnika, Hanželič ostane v odboru; jaz ne želim nič drugega, kakor da bodem v zboru.“ Jaz: „Bodem govoril z nekaterimi volilci; lahko noč!“

Oj ti nesrečna luna, oj jaz slepec ; nisem videl njegovih oči,

„iz katerih se sveti,
kar jezik taji.“

M. Vilhar.

Drugi dan povedal sem to g. Venedigu ; najina sodba je bila: načelnika si iščejo.

Na isti način me je neki večer spremljal gospod Alojzij Mikl ter me nagovarjal, naj volimo dr. Omulca, ker itak vse drugo pri starem ostane.

Priporočal sem res g. dr. Omulca.

Ko pa je prišla volitev načelnika na vrsto, dobil sem cela dva glasa: volila sta me gosp. Venedig in gosp. dekan Schwinger. Tako je ostalo vse pri starem, namreč pri starem pregovoru: Trau, schau, wem? — Podrugod bi morebiti vsaj v odbor volili dosedanjega ali prejšnjega načelnika, a niti to ne. Le jeden je bil vreden, da je v odboru ostal, to je g. Makso Robič iz Središča; vse druge so nas sijajno izbacnili.

Že v mojem „Pozoru“ je bilo čitati ime veleposestnika g. Antona Horvata iz Cvetkovec; bil je okrajni zastopnik do svoje smrti. O neki priliki sem bil s tremi drugimi kmeti pri njem; prišel je govor na okrajno volitev. Uprašal je nekdo, s čim se je stari okrajni odbor tako zameril, da so vse prehitili? Odgovoril je: „Gospodje, zapeljani smo bili!“ — Dosedanji načelnik g. Venedig pa je meni in drugim večkrat pripovedoval, da je nekemu izmed njih v pisarnici v obraz pravil: „Durch Lüge, Verleumdung und Wortbruch seid ihr das geworden, was ihr seid.“

O volitvah veleposestva in občin dné 6. in 8. marca l. 1899. so liberalci brzojavili „Domovini“: Pri okrajnih

volitvah zmagali Slovenci! „Domovina“ pa ni hotela sprejeti mojega popravka te zmage.

No, dragi čitatelj, kojemu je do „narodnega napredka“, do „narodnega obstanka“ itd., primerjaj zmagi leta 1884. in leta 1899., pa bodeš videl, kako velik napredek je to: tam zmaga Slovencev, tu zmaga liberalcev; tam zmaga nad Nemci, tu zmaga nad Slovenci; tam odkrita beseda, tu pa — kako je pravil pokojni Horvat? in kako poje Vilhar?

Pa zaključimo ta žalostni spomin ormoške zgodovine; nič ni prijetnega, a tudi nič novega; že v davnih časih je doživel oča Homer nekaj jednakega in se jezil, pojoč:

Ἐχθρὸς γάρ μοι καῖνος ὁμῶς Ἄϊδαο πύλησιν,
ὅς χ' ἔτερον μὲν κεύθη ἐνὶ φρεσίν, ἄλλο δὲ ἔπιπυ,

po domače:

Moj sovražnik je tisti jednak peklenškemu vragu,
Kdor drugače si misli v prsih, drugače pa pravi.

Vilibald Venedig.

„Njega ni“

S. Gregorčič.

Dvakrat je ta blagi mož v Ormožu deloval, jedenkrat kot kapelan, potem pa kot župnijski upravitelj nemškega viteškega reda. Koj po svojem nastopu je začel učiti pevce ormoške čitalnice. Sam dober glasbenik vedel je tudi druge naukuševati za lepo petje, za lepo godbo. Neumorno se je trudil z nami neukimi pevci; spominjam se še dobro, kako dolgo smo se bavili z lepo pesmijo: „Njega ni.“

Podpiral je po svojih močeh vsa narodna društva v Ormožu, posebno tudi ormoško posojilnico,

katere se je rad sam posluževal, a tudi drugim je priporočal naš zavod.

Za olepšanje cerkve je bil skrben. Nabiral je doneske pri raznih podpornikih; obrnil je zbrani denar za nakup krasnih barvenih oken župne cerkve. Že raditega mu bodo župljani ohranili hvaležen spomin v svojih srcih.

Vilibald Venedig ima še drugih zaslug za ormoško faro. Njegovemu uplivu je zvečine pripisati, da smo dobili v Ormož narodnega učitelja, ki je zajedno tudi organist. Z učiteljem organistom D. Serajnikom pa se je začela nova doba ormoškemu narodnemu gibanju. On nam je ustanovil tamburaški zbor, vodil pevske vaje, izuril litmerško godbo itd. Pokojni Vilibald pravil mi je večkrat, kako se je potegnil za Serajnika pri nekdanjem svojem tovarišu in tedanjem deželnem šolskem nadzorniku Lienhartu. Seveda je za Serajnika svoj predlog stavil tudi okrajni šolski svet, katerega ud sem tudi jaz bil takrat.

Bil je veselega temperamenta. Rad se je udeleževal društva, sploh je bil nesebičen. Zbok njegovih lepih duševnih lastnosti ga je ljudstvo ljubilo ter mu svoje odkritosrčno spoštovanje izkazovalo o vsaki priliki.

V poletnem času leta 1899. je začel tožiti o slabšem zdravju. Proti božiču je že jako oslabel, vendar se mu je zdravje spet poboljšalo. Preživel je zimo, a proti koncu marca poklical ga je Bog k sebi.

V „Slovenskem Gospodarju“ čitali smo 29. marca leta 1900.;

„Duhovniške vesti: Umril je dné 23. t. m. č. g. Vilibald Venedig, duhovnik nemškega viteškega reda in župni upravitelj v Ormožu, star 54 let.“

Dругega nič?!

Oj, dragi mi „Slovenski Gospodar“, ki nam tako rad postrežaš z nekrologi slovenskih fantov in deklet, pridnih kmetov in starih mamic, — za našega zares častitega gospoda župnika pa nisi imel nobene druge besede! Nobenega slovesa od duhovnika? od narodnjaka? od človeka mučenika? Pojdite po naši fari, pa pouprašajte tupatam, ali se še kdo spominja župnika Venediga? Stavim, da vam bodo župljani poštenega značaja žalostno odgovarjali: Njega ni!

„Gromozenska“ blamaža.

Tako morda kdo uzklikne, ko prečita nastopne spomine o delovanju našega časopisja.

Med zastarelimi listi nahajate številko 11. „Slovenskega Gospodarja“ z dné 15. marca 1900; ondi čitamo dolg dopis „Iz Ormoža“. Ta dopis sega daleč nazaj v ormoški zgodovini: pa le jeden veliki pogršek ima, namreč, da je samo na koncu istinit od besede do besede; vse drugo pa malone ni nič vredno. Ta konec pa ni lastnina dopisnikova, ampak Gregorčičeva, in se glasi:

„Naš bil nekdej je ves ta raj,
očetom našim domovina;
tuj narod tod se širi zdaj,
naš raj je tujcev zdaj lastnina.
Naš ded tu pisal svoja dela,
naš govor čul si prek poljan,
tu pesem naša je živela:
a zdaj zatrt je tod naš glas
in tuji krog zvené glasovi,
tuj trg in grad, tuj ves je kras,
oh naši so samo — grobovi!“

Ali bi le radi kaj izvedeli iz tistega ormoškega dopisa? — Nočem tukaj prepisavati, ampak priobčujem

le dva odgovora na ta dopis, katera sem poslal uredništvu „Slov. Gospodarja“. Iz teh odgovorov bodete sklepali na nekatere neosnovane trditve ormoškega dopisa.

Prvi dopis: Iz Ormoža 18. marca.

(„Imeli so“) slovenskega notarja v Ormožu. Dopisnik v št. 11. „Slov. Gospodarja“ bi mi rad nekaj laskavega povedal rekši, da sem bil pred dvanajstimi leti med tistimi „pijanci slave in časti“, ki so vendar svetu kazali, da je Ormož in ormoški okraj slovenski. Pa hvala za to hvalo! Krivo piše, ako piše: „imeli so slovenskega notarja“. Mogoče je sicer, da ne vé, kdo je sedaj notar v Ormožu. Ako pa vé, izknjižil me je zlobnim peresom iz zlate knjige Slovencev, pa me uknjižil v črno knjigo nemčurjev. To njegovo delo me pač malo briga; svetoval bi mu, naj kuje raje iz nemčurjev Slovence, kakor pa iz Slovencev nemčurje, katerih mislim, imamo že dosti. Nastopil sem ormoški notarijat dné 2. sept. leta 1871., pa se še odtod nisem ganil; vendar vsled te precej dolge, po milosti božji dovoljene mi dobe svojega poslovanja nisem postal nemčur, ampak postal sem vsak dan starejši

stari slovenski notar
dr. Ivan Geršak.“

Zajedno s tem dopisom je romal k istemu „Slovenskemu Gospodarju“ drugi dopis, a brez mojega podpisa. Tale:

„Številka 11. je prinesla pravilno obtožbo ormoških Slovencev in njih delovanja. Ta obtožba obsega toliko gradiva, da bi v mnogoštevilnih listih morali odgovarjati, ako bi hoteli tu navedene stvari

razjasniti. Dopis ima nekaj resnic, pa tudi dosti domišljenega v sebi. Zadet je malone vsak ormoški Slovenec, pohvaljen nič.

„S čim bi Slovenci pripomogli nemški šoli? Z nejedinstvo svojo, s kratkovidnosjo voditeljev, z mlačnostjo posameznikov.“ Ta tolažba ni čisto pravična. Saj dopisnik sam pripoznava, da so ormoški Slovenci delali „rekurze“. Ali to menda ni nič? Na to bi lahko odgovarjal gospod dr. Ivan Omulec.

Že davno časa je, kakih deset ali več let, da je krajni šolski svet imenoval tri zaupne gospode iz svoje sredine, katerim bodi naloga poiskati primeren prostor za novo šolsko poslopje. To so bili: gospod župnik Jakob Canjkar, gospod Alojzij Martinc in gosp. dr. Ivan Omulec. Ti trije so iskali prostor. Ko že po izbornem trudu niso našli ničesar, pozvala je nemila usoda gosp. župnika J. Canjkara v Središče župnikovat, kjer je pa že lepo novo šolo našel. Potem sta samo dva iskala v Ormožu; samo dvema je seveda že teže bilo kaj najti. Konečno se je vendar jednemu izmed njiju posrečilo najti prav priličen prostor. To srečo je imel — gospod Alojzij Martinc, Sreča je sreča! Da je gosp. dr. Omulec ni imel, ni on kriv. Pa to je bila šentana sreča. Gospod Alojzij Martinc je namreč prostor našel le za nemško šolo, ne pa za slovensko! Sedaj išče le še gosp. dr. Omulec sam prostor za slovensko šolo, a to delo mu je jako olajšano. V Ormožu namreč nič več iskati ne sme, ker ormoška občina ne trpi ljudske šole v sebi, a tudi šolske oblasti zahtevajo šolo v šolski občini. V bližnjih občinah: Hardek, Pušenci, Litmerk pa se

bode že posrečilo najti na kaki prilični livadi prostor za okoliško šolo.“*)

„Slovenski Gospodar“ teh dveh dopisov ni sprejel!! S tem je on storil naroden greh. Jaz sem se branil, ker sem v istem časniku bil grdo napaden. Pisal sem prvi dopis pod svojim imenom v znamenje, da sem rad odgovoren za svoje trditve, a „Slov. Gospodar“ je moja pojasnila vrgel v koš! § 19. pa si nisem hotel izposojevati proti našim časnikom.

Ne zameri mi, dragi čitatelj, da ta dopisa čez dve leti prekasno čitaš, ki sta košček ormoške zgodovine in pa — časnikarskega postopanja. Resnica pa le mora v javnost!

Ali — čujem šepetati — zakaj bi to bila gromozenska blamaža? To pač ni nič kaj posebnega; vsak urednik kakega časnika ima pravico do koša.

Finočo šele zdaj povem: ormoška inteligencija je svetu proglasila, da — da sem jaz s a m tisti dolgi dopis pisal v „Slov. Gospodarju“, ki se končuje z Gregorčičevo pesmijo! To je pač blamaža, to!

Zadeti se bili, kakor jaz. Pa koga prijeti? Saj je dr. Geršak vsemu kriv, kar se zgodi hudega v ormoškem okraju. On je nalašč udrihal sam po sebi, da bi zadel tudi nas inteligencijo! Kaj ne, da je to smešno? Ormoška inteligencija je jako občutna, hitro v „Slovenski Narod“ z Geršakom! Že 24. marca 1900,

*) Tukaj naj dostavim postscriptum, da ima g. dr. I. Omulec v Ormožu dva hrama, izmed katerih je jeden z vrtom „prav pri župnijski cerkvi“ (oh, ta ljuba pobožnost! uzdihuje „Slov. Narod“) in ki bi bil jako priličen za slovensko šolo; a gosp. dr. Omulec se ni upal pri sebi potrkati; drugače bi že lahko deset let ondi stala slovenska šola.

števil. 68, je „Slovenski Narod“ prinesel „Nekoliko ormoške zgodovine“. Pismouki dosti pišejo in v lepem slovenskem jeziku! Škoda gladkega dohtarkega jezika! Nekaj le moram prepisati, da se bode ta „gromozenska“ blamaža bolj svetila. Začetek:

„Ne vemo ali bi smatrali dopis iz Ormoža v št. 11. „Slov. Gospodarja“ kot izraz zlobnosti ali nevednosti. Iž njega odmevajoči sirenski glasovi mej staro šaro vrženega nazovi-narodnjaka, kateri se je štulil biti prvoboritelj narodne ideje v ormoškem okraju, dovedli so nas vendar na pravi sled in spoznali smo v njem starega lisjaka, spoznali njegove zlobne namene.“

„Da si je izbral mož, ki izpreminja barvo liki kameleon — nekdanji liberallec je zdaj zagrizen klerikalec, — list, kakor je „Slov. Gospodar“, je značilno. Povsod drugod bi spoznali njegovo perfidnost, samo kratkovidni uredniki pri tem listu so mu šli na limanice“.

Ali čutiš, „Slov. Gospodare“, brco, ki so ti jo tule dali tisti liberalni nehvaležniki, katerim na ljubo si zavrgel moja dva dopisa?

„Dôba procvita“ — piše „Slov. Narod“ dalje, — „in dovršenega propada je kratka. Kako to mogoče? Roko na srce, gospod dopisnik, kdo je to zakrivil? Priznati morate, da vi sami. Ko so se vršile leta 1889. občinske volitve ter je bila zmaga v tretjem volilnem razredu Slovincem zagotovljena, sklenili ste kompromis z nasprotniki, katerim ste dali častno besedo, da se volitve ne bode udeležili. Ne samo to. Delovali ste proti narodni stranki ter pripomogli ormoškemu nemčurstvu do daljnjega gospodstva. Potem

pa se je nazadovalo korak za korakom, ko ste pri-
jeli vi za vajeti lokalne politike.“

Tu naj koj vmes povem, da je vse dopisnikova
laž, kar piše o mojem kompromisu z Nemci, ali da
bi jaz bil Nemcem kdaj pripomogel do zmage, ali se
svoje, naše zmage ogibal, da bi bil komu častno besedo
dal. To so grde laži. Pa kaj si hočemo? Zakaj bi samo
„Slov. Gospodar“ imel „kratkovidne urednike“, zakaj
ne bi jih imel tudi „Slov. Narod“, ki je našemu dopis-
niku šel na limanice?! Čujemo tudi sedaj iz zaneslji-
vega vira, da niti „Slov. Narod“ ne sprejemlje več
dopisov ormoške liberalne inteligencije, ker so mu pre-
bedasti ali — preklerikalni!

Poberimo še katero mastno.

„Mi smo molčali, a sedaj pa res nimamo uzroka,
da ne bi v javnosti omenili ormoški razdor, katerega
je dopisnik sam obesil na veliki zvon.“

V teh kratkih besedah je dopisnik označil celo
našo štajarsko politiko. Iz te izjave izhaja, prvič:
v Ormožu je že zdavnaj šlo na dvoje, razdor je že
star; drugič: mi liberalci smo na tihem delali, v jav-
nosti se nismo smeli zglasiti, ker bi nas drugače kle-
rikalci hitro zapustili; brez njih pa ne moremo nič
doseči; tretjič: kar je pa „Gospodarjev“ dopisnik
rekel o nekaki nejednosti, moramo mi bolj glasno
povedati: v Ormožu je razdor! — Res je, kar pravi
„Narod“; le jedno besedo bi moral izpremeniti, namesto
„ormoški“ bi moralo stati „štajarski“. Dà, štajarski
je ta razdor, ne pa le ormoški; a dopisnik misli, Bog
vé kaj da je, če je v Ormožu doma. Siromaček morebiti
misli: ex oriente lux! Če svetu javi, da je v Ormožu
razdor, te bode vse razkapalo! Ne, ormoški razdor

ne škoduje, ker se nihče zanj ne briga, pač pa škoduje štajarski, ki je popolnoma ormoškemu podoben. Štajarski liberalci molčé, ker jim to ugaja; štajarski konservativci pa tudi molčé, ker se „Slov. Naroda“ bojé.

Nadalje piše „Slov. Narod“:

„Ker so Mladoslavenci zmagali v okrajnem zastopu ter napravili konec vladi pojedincev, je „staroslovenska“ stranka, kateri pripadata samo gospod dopisnik in pa župnik, začela divjati.“

No, to pa je že nekaj! Samo da nekaj preveč hvale za V. Venediga in za mene. Samo dva človeka, midva bi bila tukaj jedina „staroslovenska“ stranka! Niti tres faciunt collegium! To je preveč laskavo za naju, da sva midva jedina skozi leta držala in vodila ves okraj! Tu pa že moram protestovati! Ali ne bi jaz? Ali bodete rajši Vi, čast. gospod dekan, pa Vi drugi častiti gospodje župniki, kapelani in drugi? Vi vsi ste „Mladoslavenci“ ali po navadni frazeologiji „liberalci“. Ko je „Slov. Narod“ to pisal, ležal je nepozabni mi Vilibald na mrtvaškem odru. Ostal sem torej jaz sam, jedini in cela stranka! „Narodov“ dopisnik je dobro razpoložen za smeh. Toda smeh njemu ali komu drugemu? Koliko pa je pravih, pristnih liberalcev v ormoškem okraju, s katerimi bi „Slov. Narod“ bil zadovoljen? Začnite jih šteti, pa ne začenjajte pri duhovščini; ondi bi komaj našteli jednega, dva. Potem štejte kmete; ti pa navadno spadajo k tisti stranki, kjer jih je več!

Dopisnik jadikuje:

„Ta žalostna dvojica (Venedig pa jaz) je za obrambo svoje tuge vrgla najprej okrajni zastop in ormoško čitalnico iz hrama ormoške posojilnice.“

To je pa vendar gola resnica. Vse, kar je prav! Bil je odborov sklep!

Ko so si liberalci marca meseca leta 1899. prisvojili okrajni zastop, naskočili so 30. aprila leta 1899. tudi ormoško posojilnico. Postavili so si kandidate pri dopolnilni volitvi; njihov ponudnik je dobil 15 glasov, naš pa 850! — Radi bi dobili ta zavod s precejšnjim rezervnim zakladom v svoje roke, a se jim ni posrečilo.

In takim možem, — čitalnica je slučajno v njihovih rokah, — takim ljudem prepustila naj bi posojilnica še svoje lepe prostore, da bi se tu šopirili in ucepljali nasprotna načela narodu v našem lastnem hramu! Tudi taki uzdihljaji so smešni, jako smešni! — Vendar pa se nahaja med liberalno inteligencijo morebiti kdo, ki smelo trdi: ta izbacitev je naroden greh!

Proti koncu piše „Slov. Narod“:

Ti maščevalni čini ostanejo ovekovečeni v sramoto njihovim činiteljem. Umevno je, da s temi ljudmi ni mogoče nobene jedinsti, ampak boj do skrajnosti. Mi se tega boja ne bojimo.“

Na ta pamflet končujem tudi jaz le s kratkimi besedami. Sramoto, če bi bila, ker se je stanovanje tem zavodom v posojilnici odpovedalo, preuzame rad naše posojilnični odbor. Liberalci so se od nas ločili; naj bode torej ločitev popolna, tudi v stanovanju. Sramota pa se mi zdi temveč na oni strani, ker so boj napovedali Slovincem namesto Nemcem. Ondi v občini naj liberalci poskušajo prodreti, ne pa po kranjskem receptu obirati domačine. Bile so že parkrat volitve v občinski zastop, katerih se vodja ormoških Slovencev (gospod doktor Ivan Omulec!) ni upal udeležiti. Jaz sam sem preko dve leti čakal z odgo-

vorom „Slov. Narodu“; sedaj pa se ga rešujem kako tako. Pa brez zamere! Motim se! Ta ves „Narodov“ pamflet udriha le po dopisniku „Slov. Gospodarja“, ne pa po meni, ker jaz ta dopisnik nisem bil. Ta „Narodov“ Sancho Pansa naj si prihodnjič pravega dopisnika poprej poišče, kakor bode začel lomati po njem; drugače si zopet pomore do „gromozenske blamaže“.

Ko sem nekdam s svojim prijateljem, pokojnim Antonom Tomšičem, pomagal ustanavljati „Slovenski Narod“, pač nisem mislil, da bode ta nekdam imenitni list mene tako napadal. Ako naši časniki rabijo besedo „inteligencija“, jemljejo jo malone že po navadi v slabem smislu, kakor da bi le „Narod“ imel okoli sebe inteligencijo. Recimo dà! Koliko narodnih duševnih moči gre v izgubo, ki se tratijo v bratomornem boju! Kako potrebno, neobhodno potrebno je, da ta boj preneha. Ali bode prenehal? Ne, za sedanji rod ne. Zato k zastavam! Konservativizem je domačin, liberalizem je tujec; domačinu gre pravica na svoji zemlji!

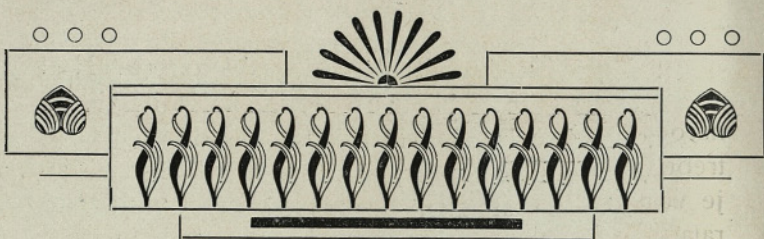
Še jeden spomin iz časov borbe za okrajni zastop sili mi pred oči. Dopisnik „Slov. Naroda“ toži, kakor da bi jaz bil kriv, da niso Slovenci ormoški nikoli prodri v občinskem, mestnem zastopu, da sem neke kompromise sklepal z Nemci.

Da ne bi bili imeli v mestnem zastopu ormoškem nikoli Slovenca, tega morebiti dopisnik sam ni hotel trditi. Ako bi pa trdil, moral bi sedanjega vodjo ormoških liberalnih Slovencev izbrisati iz imenika Slovencev, ker je za županovanja gosp. F. Kade bil v mestni odbor izvoljen tudi dr. Ivan Omulec! Tri leta je ondi odbornikoval. Ali ni to bil morebiti vsaj

jeden del, jedna dvanajstinka slovenske zmage? Ne! Volili so ga namreč Nemci potem, ko je izjavil, da volitev sprejme iz njihovih rok!!

V ormoškem okraju počenja se dosti nepremišljenega. Ako so stranke, — če so? naj bodo! Ako imajo poštena načela in pošteno orožje širiti ta načela, oziroma braniti, naj tudi bode! Ako pa jedna stranka misli, da se le lahko uzdržuje, ako drugo stranko blati in smeši, obrekuje in žali, to pa ne bi smelo biti. V našem okraju jako obrekuje Slovenec Slovenca, dasi morebiti spadata oba k isti stranki. To daje pohujšanje. Prosti narod ne vé, koga bi poslušal in konečno ne zaupa nikomur. To je demoralizacija naroda; tako postopanje goni naše ljudstvo v roke Nemcem. Nemci in njihove šole prospevajo, dočim naš narod oslabeva. Zato pa se krepi in širi „Štajerčeva“ stranka, ker med Slovenci ni medsebojnega poštenja, medsebojnega zaupanja. Na polju narodne demoralizacije se uzdičuje gospodovalni Nemeč.

V.

Naše šolstvo.

Sestavil nadučitelj F. Va b i č.

Vedno bolj in bolj se tudi pri nas razširja in utrjuje prepričanje, „da je prihodnjost onega, čegar je šola“. — „Šolsko uprašanje“ je na dnevnem redu: posameznik z isto vneto o njem govori ali piše, kakor se v deželni in državni zboru zanj bijejo posamezne stranke.

Žal, da se pri tem ljutem boju dosledno pozablja na glavno uprašanje, česa in kako se ima mladina učiti, da ji bode šola v pravi prid, da bode zares ustrezala narodu in njegovim potrebam, da bodo prva in najvažnejša podlaga prave narodne prosvete, da bode šola, — v najboljšem in najširšem pomenu besede — vsestranska odgojiteljica naroda.

Jedni kričé, da šola „premalo“ doseza, drugi spet godrnjajo, da se mladina „preveč uči“, tretjemu spet se vsa njena osnova vidi nepraktična in jednostranska itd. Vsak teh žal vsaj nekoliko prav pravi.

Ta neprestani boj, ki se bije med posameznimi strankami in narodi radi šole, kaže na dejstvo, da je ves sedanji šolski ustav potreben temeljite preosnove.

Uzrokov lahko dovolj navedemo.

Teško bode ovreči, da so potrebe pojedinih narodov naše širne očetnjave tako različne, kakor potrebe posamičnih slojev jednega naroda, a šolski ustav je velikomeščanu in zadnjemu zakotnemu planinskemu ratarju po jedni meri prikrojil ljudsko šolo.

Ob takih razmerah, kjer se narodna svojstva in gospodarske razmere le malo ali nič ne upoštevajo, ne morejo se buditi, razvijati in krepiti vse one moralne in materialne sile, katere so neobhodno potrebne, da si narod uspešno sam ustvarja trdna tla narodnemu in gospodarskemu obstanku in blagostanju.

Kakor povsod, moralo bi tudi tu veljati: „vsakemu svoje.“

V tem pogledu naj bi nam bile uzor šolske razmere v sosednji Švici ali na Danskem in v škandinavskih deželah.

Tudi praktični Amerikanci uredili so ves pouk tako, da zares more ustrezati življskim potrebam posamičnih slojev.

Natančnejši obris teh razmer bi presegal namen teh vrstic. Bodi torej samo omenjeno, da se tam ne učé samo naših predmetov, nego da se navadno po petletnem ali šestletnem obiskavanju osnovne šole v višjih ljudskih izobraževališčih, nadaljevalnih tečajih in „zimskih šolah“ starejši učenci, odrasli mladeniči in celo samostojni gospodarji urijo v kmetijstvu ter teoretiško in praktično nadaljujejo in dopolnjujejo svoje znanje, katero jim bode kot gospodarjem bodisi v domačem ali javnem življenju potrebno.

Zares, uzor šole odgojilnice!

Tu je šola pravi vir narodne prosvete in blagostanja. Bodi mi dovoljeno navesti to, da ima n. pr.

mala Danska poleg zelo praktično urejevanih osnovnih in nadaljevalnih šol še devet narodnih (ljudskih) velikih šol ali univerzitet, katere so vsakomur pristopne in v katerih se pouk le na to ozira, kar današnje razmere od pojedinca zahtevajo.

* * *

No, kakšne so pa razmere pri nas? — Je-li ves pouk na pravi podlagi in v pravem tiru strokovne naobrazbe?

V osmih letih se naši otroci vadijo v „predpisanih“ predmetih brez ozira na to, bode iz učenca kmet, duhovnik, obrtnik ali učenjak. Naše današnje osnovne šole pripravljajo na podlagi natančno predpisanih predmetov, oziroma učnega načrta mladino za srednje šole, četudi jedva 1 % naših kmetских otrok zahaja v latinske šole ali realke.

Kakor na Danskem je tudi pri nas kmet podlaga in jedro prebivalstva, in misliti bi bilo, da se za ta velevažni stan primerno skrbi, da mu ne bode nedostajalo odgojilnih sredstev in praktične odgoje.

A njemu se godi pri nas baš tako, kakor tistemu obrtniku, ki je tožil:

„kar sem se učil, ne potrebujem,
a česar mi treba, ne vem.“

Ta kratka, a resnična sodba označuje prav pikro razmere našega osnovnega šolstva. Baš najširša in najvažnejša sloja, namreč kmetски in obrtniški stan, nimata in ne nahajata v današnji šoli one opore, katere jima je baš dandanes, ko postaja boj za obstanek vedno hujši in brezobzirnejši, tako silno treba.

Dal Bog, da se te slabe razmere skoro predru-
gačijo!

* * *

Poleg praktično urejevanih osnovnih šol treba nam nadaljevalnih tečajev, v katerih bi iz šole stopivši mladeniči dopolnjevali in razširjevali svoje znanje in se praktično urili v raznih poljedelskih, oziroma gospodarskih opravkih. Ponekod, n. pr. na Švicarskem, nekoliko tudi na Češkem, rešujejo to velevažno nalogo „zimske šole“. — V teh tečajih se v dveurnem ali triurnem vsakdanjem pouku dečki in deklice v posebnih oddelkih praktično učé, česar jim z ozirom na krajevne razmere in njih prihodnji stan treba in kaj življenje zahteva.

Podrugod so se razmeram primerno ustanovili obrtni tečaji, rokodelske šole, kmetska društva i. t. d., v katerih se razpravljajo vsakdanja pereča uprašanja.

Naši dečki so po izstopu iz šole zvečine prepuščeni samim sebi. Torej baš v oni dobi življenja, ko se jame mladeniču duševno obzorje razširjati, kadar se začenja kazati razposajenega ali pa, kakor naši pravijo, „kadar mu začenjata roglja rasti“, pogreša prijateljske roke odgojiteljeve. — S tem, da je zadnjikrat za seboj zaprl šolska vrata, dal je slovo tudi šolskim knjigam. — V dolgi dobi od 14. do 20. leta je pogosto prepuščen svoji volji in še češče slabi tovaršiji, in vse dobro, kar mu je ucepila šola v trudapolnih osmih letih, pozablja se v par letih ponajveč docela.

Temu slabemu razmerju se bode moralo odpomoči.

Vsakdanji pojavi rastoče razposajenosti in razdivjanosti, slabi upliv žganjepitja, rastoča potratnost in gizdavost podpirajo moralno in gmotno propadanje našega ljudstva. Skrajni čas je, da se merodajni krogi in posebno roditelji sami pobrigajo, kakó in s katerimi sredstvi bi se polagoma odpravili ti žalostni pojavi.

Mnogo zla in nesreče bi ne bilo, in marsikateri priden, a po slabi tovaršiji zaveden dečko, ne bi se moral že v svojih najlepših in najsrečnejših letih stikati po sramotilnih zaporih, to je v krajih, kjer se pogosto zamori še zadnja kal sramežljivosti, ponosa in poštenja.

* * *

Malone vse, kar je bilo tu navedenega s posebnim ozirom na našo moško mladino, je umestno tudi za žensko odgojo.

Na odgojo naših prihodnjih gospodinj misli se le malo, četudi je baš ženska za vse narodno življenje in za blagor in srečo obitelji neizmerno velikega upliva. —

„Žena podpira tri vogle hiše“, pravi pregovor; no, kako slabo je z gospodarstvom, kjer žena niti jednemu voglu kos ni.

Število onih kmetov, ki skrbé za nadaljnjo narobrazbo vsaj onih svojih sinov, ki bodo nasledniki na posestvu, s tem, da jih pošiljajo v kmetijske šole ali kmetijske tečaje, množi se od dné do dné, a le redko se dogaja, da bi tudi svojo nadarjeno in ukaželjno hčerko izročali zavodu ali taki gospodinj, kjer bi se vsaj pol leta vadila v raznih ročnih delih in v vseh opraviilih razsežnega področja prihodnje gospodinje. Neznatni stroški, katerih bi bilo treba v ta namen žrtvovati, obrodili bi stoteren sad.

Gotovo ste že opazili razmere v taki hiši, v kateri vlada razumna gospodinja. Vse je na svojem mestu, otroci so snažni, kuhinja v najlepšem redu; skrbno obdelan vrt priča, da si je gospodinja tega popolnoma v svesti, v koliko pomoč ji je raznotero sočivje in sadje.

1191 Sloga, mir in blagostanje razveseljuje vsakega, kdor stopi v tak hram.

itali A kako je drugod! Na tvoj prvi pogled te že gospodinja sama razžali. Umazana, nepočesana, slabo napravljena kriči nad sebi podobno dečico, vse leži navskriž, nikjer ni prave snage, ne potrebnega reda.

Če stopiš v sobo — bodisi tudi popoldne — pokadi te prav pošteno gospodinja najprej z metlo, kajti „ni še utegnila“, kakor se skuša sama opravičiti, pomesti hiše, ker ji „vražja deca“ prouzroča toliko dela in sitnosti. Česa tu nedostaje? — Ta žena se ni učila in privadila snagi in redu; ni imela prave uzgoje.

62 Treba torej, da se tudi deklice po 14. letu v posebnih nadaljevalnih tečajih po sposobnih učiteljicah in s pomočjo uzornih gospodinj pripravljajo na svoj uzvišeni poklic.

Duhovna in posvetna gospoda, vsa rodoljubna inteligencija, vsak za blagor in pravi napredek naroda uneti mož in vse učiteljstvo naj z združenimi močmi pripravljajo pravo pot in primerna sredstva, da naše ljudstvo krepko prestane teški boj za svoj narodni in gospodarski obstoj

* * *

1911
1192
91m Šolstvo ormoškega okraja se je v dobi zadnjih petindvajset let znatno predrugačilo. — Število šol se je pomnožilo za ormoško nemško šolo, oziroma za šolo ormoške okolice. — Koliko se je pomnožilo število učencev, učiteljev in razredov, kažejo naslednja števila.

-100

91vi

Statistični pregled za dobo 1876—1901.

Ime šole	Število otrok		je naraslo za	Število razredov		Jedenučitelj je poučeval		Plačilni razred		Šole so se razširile leta:	Opomnja
	876	901		876	901	876	901	876	901		
Ormož . . .	262	295	12·5 ⁰ / ₀	3	3+3	87	49	III.	II.	1900. se je otvorila nemška, a 1901. pa slov. okoliška šola	Števila veljajo za obe šoli skupaj
Holm . . .	150	193	28·6 ⁰ / ₀	1	2	150	96	IV.	III.	1885. v dvorazr.	—
Središče . .	251	432	72·1 ⁰ / ₀	3	6	83	72	IV.	III.	1885. v štiri-, 1893. v pet- in 1897. v šestrazr.	—
Bolfenk . .	180	276	53·3 ⁰ / ₀	1	3	180	92	IV.	III.	1883. v dvo-, 1893. v trorazr.	Število otrok za leto 1876. le približno
Sv. Miklavž	280	372	32·8 ⁰ / ₀	2	5	140	74	IV.	III.	1883. v tro-, 1893. v štiri- in 1898. v petrazr.	—

Svétnje . .	213	277	34·7 ⁰ / ₀	1	3	213	92	IV.	III.	1884. v dvo-, 1885. v trorazr.	—
Runeč . . .	148	217	46·5 ⁰ / ₀	1	2	148	108	IV.	II.	1890. v dvorazr.	—
Sv. Tomaž	258	422	63·5 ⁰ / ₀	2	5	129	84	IV.	III.	1885. v tro-, 1896. v štiri-, 1898. v petrazr.	—
Sv. Lenart .	172	211	22·6 ⁰ / ₀	1	2	172	105	IV.	III.	1892. v dvorazr.	—
Vel. Nedelja	289	369	21·6 ⁰ / ₀	2	5	144	74	IV.	III.	1886. v tro-, 1896. v štiri-, 1898. v petrazr.	—
t o r e j p o v p r e č n o :											
na jedno š o l o :	220	306	38·8 ⁰ / ₀	1·7	3·6	144	78·5	—	—	—	—

Gledé števila otrok omenjam, da so izkazana po številu učencev, spadajočih v posamezne šolske okoliše brez ozira na to, da precej otrok obiskuje sosednje, posebno pa ormoški šoli.

Najugodnejše razmere kažeta torej ormoški šoli, Središče, Sv. Miklavž in Velika Nedelja, kajti jeden razred šteje povprečno le 49, oziroma 72 in po 74 otrok, a največ učencev pa prihaja na razreda runeške šole, namreč po 108 učencev.

Število otrok, dolžnih obiskavati šolo, je v tej dobi poskočilo za 861, in temu primerno je moralo narasti število razredov in učiteljev.

Leta 1876. štel je naš okraj še pet jednorazrednic, a danes so te — ob velikem številu otrok — pravcate mučilnice otrok in učiteljev, izginile. Ob tej priliki bodi mi dovoljeno pripomniti, da je od leta 1880. do 1882. pri Svetinjah poučeval nepozabni naš J. Freuensfeld-Rá d i n s k i, in kakor izkaz kaže, imel je ta telesno šibki, a uzorno delujoči mož dan za dnevom — brez prostega četrtka — poučevati po 213 otrok, in to v mali navadni sobi. Gotovo si je ta uzor učitelja in narodnjaka že tu nakopal prve kali neozdravne bolezni in prerane smrti. Blag mu spomin!

Sedaj šteje naš okraj poleg treh dvorazrednic tri trirazrednice, tri petrazrednice in jedno šestrazrednico. — Gotovo lep napredek! Upajmo, da se še obstoječe tri dvorazrednice z ozirom na veliko število otrok skoro razširijo v trirazrednice.

Holmska in runeška šola razširita se prihodnje leto.

Ob začetku označene dobe so bila šolska poslopja ponajveč še kaj skromna. Poučevalo se je v prostih, pritličnih hišah s tesnimi, nizkimi sobami. Na zdravstvene razmere se ni oziralo. A „nova doba“ je tudi v tem pogledu zahtevala popoln preobrat.

Stare šole so jele izginjati in na njih mesto je velika požrtvovalnost narodova stavila vsem zahtevam poučevanja in higijene ustrezajoča poslopja, ponekod pravcate palače.

Če razmotrujemo šolstvo zadnjih petindvajset let, moramo se nehoté spominjati prejšnjega okrajnega šolskega nadzornika, gosp. ravnatelja Ivana Rannerja, ki je v celi tej dolgi dobi z uprav sijajnim uspehom vodil razvoj šolstva ne samo gledé pouka, marveč tudi gledé razširjevanja šol.

Zahteve za nove šolske stavbe so bile zares velike, denarne razmere občin prav slabe. Tuintam so občani skušali preprečiti potrebno razširjanje šol, češ, tolikih denarnih zahtev ne moremo prenašati. No, delovanje za šolo unetih môž in posebno pa koncili-jantno postopanje, uljudnost in prepričevalna zgovornost g. I. Rannerja je vselej ugladila razburjene valove.

Ob vseh — razven ormoških — otvoritvah novih in tudi razširjenih starih poslopij je kumoval gospod I. Ranner. — Za velike zasluge, katere si je ta uzorni šolnik in najuspešneje delujoči nadzornik v teku petindvajsetih let pridobil, odlikoval ga je presvitli cesar z zlatim križcem s krono, in deželni šolski svèt ga je nedavno poklical šolskim poročevalcem v Gradec.

Z željo, da bi mnogozaslužni ravnatelj I. Ranner tudi tam, na tem velevažnem mestu, po očetovski skrbel za naše šolstvo, kličemo mu prav iz srca: še mnogaja leta!

Prvo novo šolsko poslopje se je jelo dvigati leta 1883. pri Svetinjah, potem se je gradila leta 1885. holmska, l. 1890. runeška, l. 1891. lenarška, l. 1892. središka, l. 1893. miklavška, l. 1894. bolfenska (povečana) in velikonedeljska, l. 1896. tomaževska (se povečala) in konečno je po dolgotrajnem boju l. 1900. in 1901. tudi Ormož dobil svojo nemško in njega okolica pa slovensko trorazrednico.

Kakor že navedeno, zahtevale so nove stavbe in razširjena stara poslopja ogromne svote, in narodna požrtvovalnost segala je do skrajne meje denarne zmožnosti.

Najceneje si je pomagal Sv. Lenart, kajti vsa stavba (v obliki velikega rastlinjaka) je stala . . . 5.042 gld.

runeška šola je zahtevala	7.400 „
svetinjska	8.029 „
holmska (približno)	8.500 „
povečanje tomaževske šole	10.000 „
središka	17.000 „
miklavška (približno)	20.000 „
velikonedeljska	24.500 „
ormoška, okoliška	26.000 „
in ormoška nemška pa preko	30.000 „

Uzdrževanje teh stavb in oskrbovanje vedno rastočih šolskih potrebščin zahteva izdatne vsakoletne žrtve. Določevanje „preliminara“ prouzroča našim krajnim šolskim svetovalstvom mnogo grenkih ur. Občine, po novih šolskih stavbah teško obremenjene, zahtevajo, naj se povsod, posebno pa pri šoli, štedi, a krajna šolska svetovalstva pa se ne morejo odreči upravičenim zahtevam šole, če jim je tega mar, da se draga poslopja primerno uzdržavajo in da šolski pouk ne trpi zbok pretirane varčnosti.

Preliminar je naraščal takole:

Š o l a	1876.	1901.	v 0/0
Ormož	?	847 gld.	?
Holm	125 gld.	288 „	130
Središče	300 „	700 „	133
Sv. Bolfenk . .	?	300 „	?
Sv. Miklavž . .	100 „	892 „	792
Svétinje	?	?	?
Runeč	60 „	240 „	300
Sv. Tomaž . .	192 „	300 „	56
Sv. Lenart . . .	50 „	200 „	300
Velika Nédelja	?	404 „	?

Ženska ročna dela.

Državni šolski zakon določa ročnã dela obveznim predmetom in zahteva, da na vsaki šoli poučuje za ta predmet usposobljena učiteljica.

Gotovo izvrstna določba 1869. leta a žal še danes, ko je preteklo trideset let, pogrešamo nje izvršbe baš tam, kjer so ženska ročna dela še deloma neznana, ali kjer se smatrajo za nepotrebno potrato časa.

V našem okraju so še tri šole brez vsega pouka v ročnih delih. Na dveh šolah (Ormož in Središče) je nameščena posebna učiteljica ročnih del, na štirih šolah

pa poučujejo ta predmet učiteljice. V koliki meri in če z dovoljnim uspehom, ni znano.

Dober pouk v ročnih delih je velike važnosti in gotovo več vreden in bolj potreben, ko dobra tretjina vsega učnega gradiva, katero je deklicam brez vsake praktične vrednosti, in kar čuditi se moramo, da še sedaj pogosto ta predmet kot „pasterka“ v kotu tiči.

Za naše kmetske deklice je gotovo večje vrednosti, če znajo vesti, plesti, kvačkati, prikrojevati najnavadnejše perilo in vse to, kar ta predmet lepega uči kakor če še tako dobro poznajo sestavo gasilne brizgalnice ali če mi z nezmotljivo gotovostjo še tako pravilno razlagajo, kdo je smodnik izumil.

„Kako nepraktično“, dejal bi smehljaje sosed Švicar in nam s ponosom našteval vrline njih šolskega ustava in nas z zadovoljstvom opozarjal, da baš pouk v ročnih delih presega vse dosedanje uspehe drugih držav.

Stariši in krajna šolska svetovalstva, zahtevajte, da se baš ta za deklice toli potrebni pouk nikjer ne zanemarja!

* * *

Kar je pouk v ročnih delih za deklice, to je za dečke

pouk v šolskem vrtnarstvu.

Nobena šola na kmetih ne bi smela biti brez temeljitega pouka v sadjarstvu in vrtnarstvu, in v to ji treba primerne šolskega vrta ter potrebne denarne podpore.

Mladina se mora priučiti spoznavati rastlinsko življenje, sestavo zemlje in gnoja.

ni Svoj prosti čas bi morali dečki uporabljati za uzgojo sadunosnih dreves, deklice pa bi se pod vodstvom spretno učiteljice-vrtnarice navajale saditi in obdelavati razno sočivje in rože i. t. d.

91 Tudi v tem oziru so postavna določila kaj lepa in natančna.

151 A ozrmo se na dejanstvene razmere v našem kraju.

61 Šolskih vrtov dovoljne velikosti nahajamo le pri okoliški šoli v Ormožu, v Središču, pri Sv. Tomažu in nekoliko pri Svetinjah; ostalim šolam pa je na razpolago ali premalo zemljišča, ali pa je nje lega ali kakovost zemlje nepripravna v šolski vrt.

59 Nepovoljno stanje šolskih vrtov ima svoj glavni vzrok v pomanjkanju denarnih sredstev.

92 Občine, itak do skrajnosti obremenjene, ne morejo v dovoljni meri skrbeti za primerna zemljišča in njih obdelavanje, a učitelj — šolski vrtnar je tudi le redko pripravljen žrtvovati potrebne svote.

Tu bi dežela s par tisočaki vsako leto v teku kratkega časa mnogo dosegla in temeljit pouk v šolskem vrtnarstvu donašal bi sčasoma dovoljnih obresti.

* * *

91 O otroških vrtcih, narodnih knjižnicah, obrtnih tečajih (za obrtne učence) in nadaljevalnih šolah poročati, bilo bi za nas še prerano. Upajmo, da nam bode v tem oziru prihodnjih petindvajset let prinašalo dovolj izpremene, da ne bomo zaostajali za svojimi sosedi.

* * *

Konečno se kot učitelj in prijatelj mladine obračam do vas, stariši, s prošnjo, bodite šoli in nam učiteljem pravi in odkriti prijatelji!

Vi nam izročate svoj najdražji zaklad, svoje ljube otročiče, v odgojo in pouk. Da pa nam bode mogoče to tako imenitno kakor težavno nalogo ugodno reševati, treba nam izdatne vaše pomoči in vsega vašega zupanja.

Složno delovanje cerkve, šole in domače hiše je prvi pogoj prave odgoje in bode obrodilo najlepši sad. — Sreča otrok je smoter skupne naše naloge in Bog naj blagoslovi to težavno naše delo!

F. Ks. Meško

V. Venedig

Dr. J. Dečko

B. Flegerič

VI.

Književniki.

V tej knjižici se omenjajo dogodki in se pripovedujejo stvari, katere so se vršile le na majhni grudi slovenske zemlje. Na spodnjem kotičku Štajarskega, ob deroči Dravi, kjer si vsak dan podajata Slovenec in Hrvat bratske roke v pozdrav, na majhnem prostoru, kjer se hrvaška Ivanščica in slovenski Jeruzalem tako rekoč poljubljata, razlil je Stvarnik mnogo prirodne krasote po poljanah in slovečih goricah, a slovenskemu kmetu, ki tukaj živi in grudo tolče, poplačuje ta gruda še precej obilo trud. Dobro srce in blago čustvo si je tu postavilo svoje svetišče, in tako ni čudo, ako tudi drugi pravijo, da je ta pokrajina „slovenski raj“. Iz tega kraja pošilja slovenski kmet svoje sinove v svet in tako popolnjuje in pomnožuje vrste narodnih boriteljev, a mi izpolnjujemo le svojo dolžnost, ako se spominjamo onih mož, katerim je tekla zibel v ormoškem okraju. In vredno je, da se jih spominjamo. Služili so

zvesto domovini, a mnogi njih še danes delajo na književnem polju. Že prvemu pisatelju iz našega okraja, Štefanu Modrinjaku, narekovala je goreča ljubezen do domovine one pesmi, v katere je izlival svoje gorko rodoljubje. Veliki ideji sta služila Vraz in Kočever, katera sta hotela uresničiti sladke sanje o slovensko-hrvaški zajednici, katera bi bila srečna, ako bi se Ivanščica res objela in poljubila in v jedno dušo stopila z Jeruzalemskim vrhom. Oba že počivata. Vraza je sprejela hrvaška zemlja v svoje naročje, a mi se zbiramo pod njegovim praporom. Solnce pregorkega rodoljubja in domovinske ljubezni ogrevalo je preveč nepozabnega nam Božidarja Raiča, kateremu je počilo srce od toge v narodni borbi. Gorel je za naš sveti ideal, za združeno Slovenijo, in je dosegel samo toliko, da si odpočiva v srcu matere Slovenije, v naši beli Ljubljani.

Dragi rojaki, delujmo vsi tako, kakor so delovali naši predniki. Posnemajmo njih uzore in mislimo vedno, da je največja čast:

„Sveto služiti sveti domovini.“

Štefan Modrinjak.

„Prst božji se je dotaknol slovenskega naroda.“
S temi besedami je pred tridesetimi leti slavni Božidar Raič začel pisati životopis našega zgodovinopisca Antona Kremplja. Človek se res nehote mora čuditi, kako so se mogli pod uplivom takega nasilstva, kakoršno je vladalo v osemnajstem stoletju, roditi moške, kateri so čutili ter se ponašali, da so Slovenci. Jeden takih mož je bil Štefan Modrinjak. Porodil se je dne 23. decembra l. 1774., (ne leta 1771., kakor se vidi na njegovem grobnem spomeniku) v Središču v hiši, katera je imela tedaj številko 99. in je bila na tem torišču, kjer zdaj biva Čulkova obitelj. Oče mu je prost tržan, imenoval se je tudi Štefan, a mati mu je bila Mica Borkovica. Zbok tega morda hišno ime Borkač?

Stanko Vraz omenja v svojem delu „Gusle i tambura“, da je Modrinjak dovršil šest gimnazijskih razredov v Varaždinu, sedmi in osmi razred pa v Gradcu, kjer je dokončal bogoslovne nauke. Toda to ni tako, ker je Modrinjak naredil na varaždinski gimnaziji samo tri razrede. Gospod dr. I. K., profesor na ondotni gimnaziji, pisal mi je, da je prišel 1782. l. v prvi razred. Ta številka je kriva in po vsej priliki osmica popačena v dvojko.

V četrtem gimnazijskem razredu ni bilo Modrinjaka več v Varaždinu. Kje je naš pesnik dovršil gimnazijo, ni mi znano; modroslovje, tedaj 7. in 8. razred, potem bogoslovje je gotovo dovršil v Gradcu, ker je

l. 1801. kapelanoval v sekavski vladikovini med Slovenci. Od l. 1801—1804. je kapelanoval pri Veliki Nedelji. Gotovo je znano, da je od l. 1804. do meseca oktobra 1805 bil kapelan v Ormožu in da je istega meseca postal župnik pri Sv. Tomažu, kjer je služboval do 1. maja 1814. l. L. 1814. se je preselil kot župnik k Sv. Miklavžu, kjer ga je dne 8. oktobra udarila kap, da je naglo umrl.

V zapisnikih varaždinske gimnazije se čita, da je Modrinjak bil pobožen in dobre čudi in da je v vsakem razredu, kadar so ga uprašali za bodoči poklic, rekel „civilis“, t. j. da se hoče posvetiti posvetnemu stanu.

Stanko Vraz je pisal o Modrinjaku: ... „Ljudi što su poznavali, hvale ga kao čovjeka umnostna, učena, ugodna i poštena. Proti koncu svojih godina, nerado gledan od poglavara svojih poradi nekojih stvari, u koje se slobodni taj um nije mogao skučiti, zanemari se sasvim, pijuci preko mjere, da u piću zaboravi tuge i žalosti svoje“.

Kakó si je iskal tolažbe v vinski kapljici, pravi tudi sam:

„Kaj me je skrb za celi svet?
za moje teške trude?
dok imam vina puno klet,
mi zlega nič ne bude.“

Modrinjak ni se sramoval, dasi je bil premožen župnik, nikakega dela. Kot dijak se je naučil strugarstva in je za svojo hišo delal lepe kolovrate, a često so ga videli ljudje na njivi orati.

Oglejmo si malo Modrinjaka kot pesnika.

Stanko Vraz njegove pesmi zelo hvali; o njih je namreč pisal: „da su žeženo zlato; pravi ures po-

ezije slavjanske, iz njih zbori pravi, čisti um slavjanski glasom domorodnim; misli uzvišene“ Tolika hvala je po mojem mnenju prevelika ter je potekla zgolj iz naidušenosti za svojega rojaka Štefana Modrinjaka.

Nikdo ne more tajiti, da je imel Modrinjak lep pesniški talent. V malem številu njegovih pesmi se čitajo lepe, smele, vsekdar na pravem mestu rabljene podobe, a vendar ne smemo misliti, da so njegove pesmi dovršene. Logična izpeljava glavne misli je v njih tuintam nejasna. Često rabi pesnik robate izraze. Jezik je pomešan z nemškimi v njegovem rojstnem kraju navadnimi besedami.

Smemo li Modrinjaka zaradi tega grajati? Ne. Premislimo, kdaj in v kakih razmerah je začel udarjati strune svoje lire!

Kakor na Kranjskem Vodnik očeta Marka Pohlina, takó je imel pri nas Modrinjak 33 let starejšega pesnika predhodnika, namreč Leopolda Volkmerja.

Sicer je veseli Ljutomerčan mnogo boljši pesnik od svojeglavega Ljubljancana, toda tudi njegove pesmi so po tujem kopitu zakrožene in z nemškimi besedami natrpane.

Modrinjak je bolj samostojen, iz njegovih pesmi veje narodni duh. Njegov jezik je dokaj čist, krepek in jedrnat, seveda rabi središko narečje, pomešano s kajkavsko hrvaščino, kakor so pisali Tito Brezovački, Matjaž Jendrič, Štefan Fuček i. t. d., katerih dela so se za Modrinjakove dobe nahajala pri nekih kraj hrvaške meje bivajočih Slovincih.

Kaj je bil uzrok, da se Modrinjak, ki je imel lep pesniški talent, ni v pesništvu popel na višjo stopinjo? On je zlagal pesmi v naglici, kar se vidi iz šepavih

verzov. Zlagal jih je ob prilikah ter čital v ožjem krogu svojim znancem in prijateljem.

Modrinjakovih pesmi se je ohranilo malo. Večina njegovega duševnega blaga se je uničila. Ko je namreč počil glas o Modrinjakovi smrti, prišel je neki pisar, da bi popisal njegove stvari, in ta človek je vse, kar je našel slovenskega, raztrgal in vrgel na smetišče! Ta pisar imenoval se je M—rič, kakor Vraz pripoveduje.

Pred pesnikovo smrtjo je prinesel njegov pokojni bratič Lovro M., oče pokojnega drja L. Modrinjaka, v Središče na svoj dom malo knjižico Modrinjakovih pesmi in te je Vraz prepisal. Meni je dal prepis iz izvirnika pred več leti g. dr. Ivan Dečko, a v njem ni več dveh pesmi „Lav bolestan“ in „Boginji Modrici“, kateri sta, kakor Vraz trdi, dve izmed najlepših.

Značilna je pesem: „Amico Cvetkoni“, to je prijatelju Cvetku, katero je zložil l. 1813.

Evo je:

Zadnji človek je na sveti,
ki svoj rod za nič drži,
zapstonj so mu rožni cveti,
njemu nikaj ne diši.

V nadrah maternih se shrani,
v njenoj reji se zredi,
mačohu oslepno brani,
mater pa za nič drži.

Erjav kakti Judaš bodi!
naj te pes za plotom jé;
med Slovence naj ne hodi.
ki je prav Slovenec ne.

Ti prijatelj, Cvetko, jesi
materne dežele cvet,
z Dornavske kamenske vesi,
z lukom zrejen in oplet.

Kokol nesi med pšenicoj,
ščipek raseš zmed kopriv;
kokol strga se že s klicoj,
ščipek pa je ves pikljiv.

O! kak ja želim vam vživat
dugo podmesečni svet.
Primic, Šmigoc, Cvetko vivat
dosti, dosti dugo let!

Ta pesmica je živojasna priča, kake misli so naudajale tedanje boritelje na narodnem polju. Iz nje diše gorka ljubezen do predrage slovenske domovine in iz nje kipi kletó sovraštvo do njenih nasprotnikov. Ko ne bi nič drugega imeli iz Modrinjakovega peresa, vendar bi bil vreden, da se ga hvaležno spominjamo.

Modrinjak je bil nagajivec, kar svedóči pesem „Deklici“ :

Zato dok si fletna	Če maš vuglednike,
no za to deklíč,	te ne bodi štolc,
bodi ti pametna,	drugač boš na veke
stara boš za nič.	k špoti stari norc.

Takisto je pesem: „Punica zeta tuži“ šaljive vsebine; n. pr.

„Meštrijú ne tira,
doma ne je rad;
kruha je brez sira,
kda ga trapi glad.
Rad bi vince piti,
nema s čim platiti,
prav se mu godi!

V pesmi: „Gospodski stališ spoznan od kmeta“, graja pesnik gospodski stan zaradi njegove zapravljivosti, napuha, skoposti in preziranja delavskega stanu. Zelo lepó se glasi tale kitica:

Proti sirotam slep i gluh,
on nezna, gde izrase kruh
na bresti al na vrbi,
po celi den za kratki čas
v zrcalo gledí si obraz,
jé, pije, spi brez skrbi.

Pesem „Tobak“ je priobčena na 130. str. Volkmerjevih pesmi, katere je l. 1836. izdal dr. Murko. Modri-

njakov „Tobak“ ima 21, a Volkmerjev 26 kitic. Kateri pesnik je zložil to pesem, ki nima mnogo pesniške vrednosti, ne vé se. Gotovo tobakov prijatelj; da je pa Modrinjak vedno imel poln nos tobaka, je znano.

V Macunovem „Cvetju“ je priobčena Modrinjakova pesem „Fabula“.

Ta pesem ima mnogo dejanja. Predstava je živa. Stanko Vraz jo je pohrvalil ter jo priobčil na 113. strani v prvi izdaji svoje knjige: „Gusle i tambura“, kar je Modrinjaku v posebno čast.

Leta 1871. je bila v jesen v Središču v slavo Modrinjaku sijajna veselica, na kateri je naudušeno govoril Božidar Raič. B. Flegerič, ki je izprožil to veselico, pa je zložil Modrinjaku slavospev. (Štefan Modrinjak. Spisal Božidar Flegerič. Založil Makso Robič, v Celovcu 1881.)

B. Flegerič.

Dr. Štefan Kočever.

Štefan Kočever je tudi Središčanec. Porodil se je dne 14. avgusta 1808. Prednik Kočeverjem je bil Andrej Strgar, rojen v Kočevju na Kranjskem, ki je prišel s Kranjskega in se v drugi polovici sedemnajstega stoletja nastanil v Središču. Bil je tkalec in si je uzel Mico Lovrenčičko, udovo nekega tkalca. Po njej so se potem nekaj časa imenovali otroci in celo v matičino knjigo so upisavali to ime, a pozneje imenuje se povsod le Kočever.

V početne šole je mladi Kočever hodil domá. L. 1822. je šel v Maribor, kjer je šest razredov izvrstno dovršil. Takisto je dobro končal v Gradcu tedanje

modroslovne nauke. Leta 1829. je šel na Dunaj učiti se zdravilstva, kjer je bil l. 1834. proglašen doktorjem. Svojo zdravniško prakso je začel izvrševati najprej v Celju, a ker je že l. 1835. bil imenovan doktorjem vsega zdravilstva, dobil je mesto okrajnega fizika v malem trgu Podčetrtku. Tukaj se je začelo njegovo blagotusno delovanje. V kratkem je njegovo ime zaslovelo daleč okoli. Doktor Kočevar je bil od narave blagega, mehkega srca. Od revežev ni nikoli zahteval plačila, še zdravila jim je dajal brezplačno.

Leta 1837. se je poročil dr. Kočevar z ljubeznivo in krasno gospodično Karolino Eisel pl. Eiselsberg. Ta zakon je bil zelo srečen, toda dne 26. sept. 1840. se mu je blaga soproga preselila v večnost. Dne 14. oktobra 1844 leta se je poročil z gospico Terezijo Kollerjevo.

L. 1852. se je preselil dr. Kočevar v Celje, kjer je bil imenovan okrajnim fizikom. V Celju je oživil narodno zavest. Dne 15. februarja 1877. l. je dobil dr. Kočevar od Nj. Veličanstva presvetlega cesarja Frana Josipa I. častni naslov c. kr. svetovalca. Umrli je dne 22. februarja l. 1883.

Dr. Kočevar je bil izredno blag, tih in miren, a v društvih zelo zgovoren in dovtipen. Vse ga je rado poslušalo. Kaj je bil pesniku Stanku Vrazu, bomo povedali v Vrazovem životopisu. L. 1862. je ustanovil v Celju „čitalnico“, kateri je bil več let predsednik, udeleževal se je pogostoma narodnih svečanosti ter ondi oduševljeno govoril.

Za mlajše dobe je gotovo dopisoval v slovenske in hrvaške časnike, tudi je zbiral besede za hrvaški slovar.

Kar nam je dr. Kočevar ostavil kot plod svojega uma in mnogoletnih izkušenj, je samó 48 strani obsegajoča knjižica, kateri je naslov: „*Slovenska mati*. Podučna knjiga materam, kako naj sebe in svoje otroke zdrave ohranijo.“ Tiskana v Ljubljani 1882.

B. Flegerič.

Stanko Vraz.

Stanko Vraz se je narodil dné 30. junija 1810. l. v Cerovcu v svetinjski župniji. V početne šole je hodil najprej doma, potem v Ljutomeru. Latinske šole je končal v Mariboru, modroslovje v Gradcu, kjer je bil nekaj časa slušatelj prava, kar pa ga ni veselilo. L. 1838. se je preselil v Zagreb, kjer je urejeval list „Kolo“ in bil tajnik „Ilirski Matici“. Umrl je dné 24. maja 1851. l. za sušico.

Za njegove dobe so bili v Gradcu izborni mladi Slovenci: Murko, Miklošič, Oroslav Caf, Jakob Košar in Davorin Trstenjak. Ti mladi ljudje so se skupno unemali za slovansko stvar.

Vraz je od 1833. do 1839. l. marljivo nabiral slovenske narodne pesmi in je v ta namen prepotoval Kranjsko, Koroško, Štajarsko in Prekmursko; v domačem okraju jih je nabiral že l. 1833., po ostalem Štajarskem in Kranjskem l. 1834. in 1837., l. 1838 po zahodnem Ogrskem (Prekmurskem). To potovanje je opisal lepo v pismih Dragojili Štauduarki. Plod tega nabiranja so: »*Narodne pesmi ilirske*, koje se pěvaju po Štajerskoj, Kranjskoj, Koruškoj i zapadnoj strani Ugarske. Skupio i na svēt izdao Stanko Vraz. U Zagrebu Ilir. nar. tiskarna Dr. Ljudevita Gaja. 1839, XXVI, 204.“

Stanko Vraz.

V tej knjigi je 15 davorij, 95 balad in romanc, katerih je nekaj nabral sam, a nekaj jih je uzel iz „Kranjske Čbelice“, nekaj so mu jih nabrali I. Muršec, M. Prelog, Prešeren, M. Kastelec, V. Šparavec, N. Leskošek, I. Varga, St. Soldatič, Ant. Rudež, Urb. Jarnik, Fr. Cene, Dav. Trstenjak, I. Košar in Rudolf Gódel. Knjigo je posvetil Vuku Štefanoviću Karadžiću.

Iz teh narodnih pesmi se je učil Vraz; saj priznava sam, da se je njegova vila odgojila v vrtu narodne poezije. Prišedši v Gradec, začel je sam pesmi zlagati ali prevajati iz tujih književnosti. Na to ga je navajal Miklošič. Vraz se je na gimnaziji bolj pečal z učenjem tujih jezikov, nego z učenjem šolskih predmetov, torej mu ni bilo težko prevajati iz tujih jezikov. Njegovi pesniški prvenci od l. 1833—1835, katere je pozneje prevel v ilirski jezik, so polni hrepenenja po rojstnem kraju in po veselju prve mladosti, polni želj pomagati zaničevani domovini, polni slasti in bolečine prve ljubezni. To so »*Gusle i tambura*«.

Sam je Prešernu poročal, da snuje daljšo epsko pesem, ki bi naj bila vrstnica njegovemu „Krstu“ in da mu mera dela težave. V njegovih delih sta dve obširni pesmi, ki imata naslov „Babji klanjac“ in „Bjelotinci“ (ulomek). Prva nam pripoveduje, kako so junške Slovenke l. 1564. v soteski, po kateri se hodi od Sv. Miklavža proti Jeruzalemu, pobile mnogo Turkov, ko so jih počakale za grmovjem, polivale s kropom in na nje metale debelo kamenje; druga pa, da je gospa Živa, posestnica Belotinskega grada (na Prekmurskem) izgubila deset sinov, pozneje pa porodila Radka in šla svojo togo tožit „ljekaricam plavokosim vilam“.

Kakor je bila na Kranjskem „Čbelica“, tako je namerjal Vraz za naobraženejši del slovenskega na-

roda na Štajarskem ustvariti „Metuljčka“, kar je tudi naznanil Prešernu in Kastelcu. Vrazu sta se pridružila Miklošič in Trstenjak. Namerjali so izdajati list v zvezkih, v novem češkoilirskem pravopisu in v „štajarskem“ narečju, toda ta namen se ni uresničil.

Vrazovih v slovenskem jeziku pisanih pesmi je zelo malo. Svojemu prijatelju Antonu Strajnsaku (rojen 1810 pri Mali Nedelji, umrl kot župnik v Veržeju, bil je Vrazov sošolec) je zložil slovensko pesem. Lastnina mariborske gimnazije je Šamperlova knjiga „Navuk v peldah“. Na prvem listu te knjige so napisani trije soneti, prvi je preveden iz Kollarjeve „Slawy dcere,“ druga dva sta pa izvorna Vrazova.

Ob ločitvi iz Gradca v Zagreb dal je Vraz Davorinu Trstenjaku v spomin romanco „Slovenski pisavnik“, katero je on l. 1864. objavil. Andrej Fekonja je našel v bogoslovski knjižnici v Mariboru zvezek 12⁰ s pesmijo 64 štirivrstnih kitic, posvečeno nadvojvodi Ivanu, z dolgim naslovom. To pesem sem svoje dni tudi jaz imel; poklonil mi jo je Jakob Gomilšak, ko sva bila na vseučilišču.

To pa niso vsi njegovi slovenski pesniški umotvori, ker leta 1837. toži Prešernu, da je na svojem zadnjem potovanju izgubil vse svoje slovenske spise iz 1832—1836. l. Toda ta izguba ni bila jedini uzrok, da je Vraz končal s Slovenijo; po mojem mnenju je tudi nekaj drugega na to uplivalo. Vraz je posvetil vse svoje duševne moči pisateljstvu, a kako bi med Slovenci mogel živeti pisatelj? Šel je torej v Zagreb med unete Ilirce, kjer se je dalo toliko zaslužiti, da je mogel živeti. Še v Zagrebu je bil često v denarni zadregi, iz katere mu je vsekdar pomagal blagodušni Štefan Kočever, človek, ki ni poznal nikake sebičnosti.

Stanka Vraza rojstni dom.

Leta 1840. je tam zbral svoje poezije in jih izdal pod naslovom »*Djulabije*«, katere so prekrasen cvet hrvaške književnosti. To zbirko je pesnik posvetil svojemu prijatelju Ljudevitu Vukotinoviću. Leta 1841. je izdal zvezek poezij: »*Glasi iz dubrave žerovinske*«, posvečeni hrvaški pisateljici „Dragojili“, in l. 1845. »*Gusle i tambura*«, katere je posvetil svojemu sorodniku Mihalu Jaklinu, dekanu v Ljutomeru.*)

*) Mihael Jaklin, kateremu je Vraz posvetil svoje delo »*Gusle i tambura*«, porodil se je dne 6. avgusta 1770 pri Jeruzalemu kot zakonski sin Andreja Jokelna in njegove žene Mice, rojene Makoter. Gimnazijske nauke je dovršil z izvrstnim uspehom v Varaždinu, modroslovje in bogoslovje v Gradcu, kjer je bil dné 4. avgusta 1793. v duhovnika posvečen. Kapelanoval je najprej pri Sv. Miklavžu, od koder je meseca marca 1800 prišel v Središče. Pa že meseca septembra t. l. je moral v Ljutomer, kjer je kapelanoval do 15. oktobra 1802. Potem se je preselil v Jarenino, od koder so ga že čez poldrugo leto poslali za provizorja v Lembah. Meseca junija l. 1805. je postal župnik pri Svetinjah, kjer je deloval do 31. marca 1846, ko je odšel za župnika v Ljutomer. Tam je postal skoro dekan in knezoškofijski svetovalec.

Dekan Mihael Jaklin je l. 1819. predložil škofijstvu v Gradcu v potrdilo slovenski katekizem. Ker pa se je dekan Alič, kateremu so poslali omenjeni katekizem v pregled, izrazil, da je jezik v mariborskem okrožju različen od jezika v celjskem okrožju, naročilo je škofijstvo dne 16. avgusta istega leta Jaklinu, naj slovensko prestavo tako uredi, da bodo katekizem lahko rabili tudi v celjskem okraju. Ali je to storil, ni znano. Davorin Trstenjak, kateri je l. 1845. in 1846. služboval kot kapelan v Ljutomeru, pisal je o njem (Zora, str. 54, l. 1872.), da je prestavil sv. pismo starega zakona, katerega pa on po njegovi smrti ni mogel več v roke dobiti, razven nekoliko poglavij prvih Mozesovih bukev. Pisal je s hrvaškim pravopisom, kakoršnega rabi Belostenec, in tudi jezik se približuje kajkavskohrvaškemu narečju.

V posveti imenuje Vraz Jaklina strica in ga naudušeno hvali, toda Jaklin Vrazu ni bil stric, pa tudi ne ujec, kakor je pisal profesor dr. Karol Glaser v svoji „Zgodovini slovenskega

L. 1842, osnoval je z Dragotinom Rakovcem po uzgledu češkega časnika: „Časopis Českého Museum“, list »Kolo«, v katerem je sam napisal mnogo lepih sestavkov o estetiki in kritiki.

„Matica Ilirska“ je izdala njegove spise pod naslovom »Děla Stanka Vraza« v četririh zvezkih: I. »Djulabije« 1863; II. »Glasi iz dubrave žerovinske«, »Gusle i tambura«, »Razlike pësme«, 1864; III. »Izvorne pësme«, »Razlike pësme« 1. 1866.; IV. »Prevodi« 1. 1868.

»Djulabije« so „ljubezne ponude za ljubico“ in se delé v štiri dele z uvodno pesmijo „Razlog“; vsak oddelek obsega več štirivrstnih pesmic; zložil jih je pesnik od 1836. do 1841. l. One opevajo tudi domovino ter uzpodbujajo Slovence na uztrajno delovanje. »Glasi iz dubrave žerovinske«, imenovani po občini Žerovinci, pod katero spada vas Cerovec, obsegajo balade in romance; Vraz sam jih imenuje „pověstice“. »Gusle i tambura« ima štiri oddelke: a) „Prvo lišće“, b) „Cvëće i voće“, c) „Izza mora“, d) „Pověstice“. »Razlike pjesme« obsegajo „Sanak i istina“, 27 sonetov, 7 gazel, različite pjesme, povjestice, „Komare i obadove“, satire na tedanje pisatelje, „Ose“, političnosatirične pesmi, proti Mažarom. Prevajal je iz raznih slovanskih jezikov, potem iz angleščine in italijanščine.

slovstva, II. del“, str. 185., ker Vrazova mati ni bila Jaklinica, temveč Kotnikovica. Pokojni pesnik je bil v rodu s pokojnim dr. Ivanom Križaničem, bivšim stolnim dekanom, kar mi je kot moj sošolec često pripovedoval. V kakem razmerju je bilo to sorodstvo, ne vem. Mislim, da je bil Jaklin z Vrazom v oddaljenem sorodstvu, in bržkone bili so Jaklinovi predniki Središčani, in sicer sklepam to iz tega, ker je tam več rodovin takega imena. G. udoва M. Seinkovička je rojena Jaklinica, in njen pokojni mož Tomaž mi je nekoč pripovedoval, da mu je pokojni Josip Vraz, bivši brat Stanka, pravil, da sta si nekako v rodu.

09 " Za nas Slovence so najvažnejše omenjene »*Narodne pesmi ilirske*«; med davorijami je 6 štajarskih, 10 kranjskih; med baladami je 64 štajarskih, 5 ogrskih, 22 kranjskih in 7 koroških. Z velikim veseljem jih je pozdravil Čelakovský, ki je deset pesmic s slovenskim besedilom in češkim prevodom objavil v „Časopisu českého museum“. Ta knjižica je za Slovence slovstvenozgodovinski imenitna, ker je prva v gajici natisnena; tudi so pesmi tiskane verneje in pravilneje, nego v drugih zbirkah narodnih pesmi.

Obširna je Vrazova ostalina, katera se tiče nekaj starohrvaške književnosti, p. Gundulića in Gjorgjića in slovenskega narodnega in umetnega blaga. Umetno blago obsega pesnikove proizvode, polne visokega in blagega uma, pa tudi pesmi drugih slovenskih pesnikov, p. Modrinjaka, D. Šamperla, Cvetka, Davorina Trstenjaka in drugih. „Matica Hrvatska“ je podarila „Matici Slovenski“ 1868. l. Vrazovo zapuščino, in jo je dobil v pregled vseučilišni profesor dr. Krek, ki se je o njej zelo ugodno izrazil, naznačujoč jo kot „pravi repertorium“ pravega našega narodnega pesništva in vrh vsega drugega velike vrednosti za narodni „ethos“, slovensko bajeslovje, za narodno običajno pravo, posebno za slovensko dialektologijo.

Zbok tega je odločil odbor „Matice Slovenske“ izdati Vrazovo zbirko in izdajo izročiti dr. Kreku samemu. Črez tri leta je odbor od dr. Kreka zahteval vso zapuščino nazaj, in tako se je stvar odložila, kar je velika škoda. (Glej: „Zgodovina slovenskega slovstva“ II. del, str. 185).

Stanko Vraz je bil največji hrvaški lirik v prvi polovici minolega stoletja. Istina je, da je tudi Preradović bil velik lirik, toda vseučilišni profesor dr. Frančišek

pl. Markovič se je izrazil, da je Preradovič sedel ter svoje pesmi pilil in pilil, a Stanko Vraz da je pel kakor tica na veji. A ni bil Stanko samo zelo imeniten pesnik, nego je bil tudi najboljši estetik in kritik za svoje dobe. Razumel je tudi glasbo. Napeve k narodnim pesmim, katere je nabiral, zapisaval si je sam. Slavni Davorin Trstenjak je pisal nekdanj v nekem koledarčku, da je imel lepo zvonec in krepek glas, da je bil umeten pevec ter da je hodil ponosno kakor jelen po ulicah. Gospa T. R. pri Sv. Miklayžu, ki je bila nekaj časa v Zagrebu pri svoji teti, kamor je Vraz često prihajal, pripovedovala mi je, da je bil lep mož, visoke postave, kar sem tudi slišal od drugih ljudi, ki so Vraza poznali.

B. Flegerič.

Jakob Meško.

Ta skromni, a vendar odlični slovenski narodnjak, ki je deloval za blaginjo svoje domovine na tihem, je malo znan slovenskemu občinstvu. Njegov rojstni kraj so Savci h. št. 1, v župnikovini Sv. Tomaža pri Ormožu, kjer je bil porojen dne 9. julija l. 1824. Oče Matjaž mu je bil veleposestnik, mati se je imenovala Marija Loparnikova. Početne šole je dovršil doma, gimnazijo v Varaždinu, tedanje modroslovje, 7. in 8. razred, in bogoslovje pa v Gradcu, kjer je bil kot bogoslovec tretjega leta v mašnika posvečen, in sicer dne 25. julija 1847. Dovršivši bogoslovske nauke, prišel je dne 6. septembra leta 1848. za kapelana v Arvež, kjer je služboval do konca avgusta 1853. Vmes je bil od 3. aprila do 16. maja tudi duhovni pomočnik v Burg-

stallu. Iz Arveža so ga premestili k Sv. Juriju na Ščavnici. Od Sv. Jurija je prišel dne 12. aprila 1856. l. v Središče, kjer je kapelanoval samo do 3. decembra istega leta, potem je prišel na Ptuj, kjer je kot kapelan, katehet in ravnatelj na glavni šoli uspešno deloval malone osem let. Dne 1. septembra l. 1864. je postal župnik in dekan v Mahrenbergu. Dne 12. aprila l. 1867. se je preselil k Sv. Lovrencu v Slovenskih goricah, kjer je župnikoval do 13. julija l. 1900, ko je njegovo blago in plemenito srce nehalo bítí. Zaradi obilnih zaslug je bil dne 19. junija l. 1893. imenovan častnim kanonikom in dne 20. i. m. kn. šk. konzistorijalnim svetovalcem. Dne 8. avgusta 1897. l. je služil zlato mašo.

Jakob Meško je bil delaven na slovstvenem polju. Njegovi raznovrstni spisi in dopisi se nahajajo v „Novicah“ v „Slovenskem prijatelju“, v „Slovenskem Gospodarju“ in v „Kresu“. Mnogo političnih člankov je objavil v nemških časnikih: „Zukunft“, „Grazer Volksblatt“, in „Südsteierische Post“.

Tukaj naj navedem nekatere večje sestavke iz njegovega gladkega in spretnega peresa: 1. „Iz Ptujja v Zagreb.“ (Potne črtice) v „Slovenskem Gospodarju“, 1874, št. 1—10. — 2. „Turki“, v „Slovenskem Gospodarju“, 1877, št. 51. — 3. „Mala gimnazija pri Sv. Tomažu nad Veliko Nedeljo“, v „Slovenskem Gospodarju“ l. 1878., št. 49. — 4. „Anton Magdič“, doktor vsega zdravilstva, bivši zdravnik v Ormožu. Životopis v „Slovenskem Gospodarju“ l. 1880., št. 42 do 52. — 5. „Gregor Jožef Plohel“, doktor bogoslovja, dekan in nadžupnik v Ptujju. Životopis v „Slovenskem Gospodarju“, l. 1883, št. 42—52 in l. 1886., št. 1. — 6. „Prekmurci“, narodopisna črtica v „Kresu“ l. 1882., št. 10.

Na narodnem polju si je pridobil zaslug s tem, da je l. 1861. ustanovil na Ptuju čitalnico in pri Sv. Lovrencu v Slov. goricah pa l. 1871. politično narodnogospodarsko društvo.

B. Flegerič.

Božidar Raič.

Kakor večina naših najimenoitnejših veljakov, ugledal je tudi naš Božidar luč belega dne pod slamnato streho.

V župnikovini Sv. Tomaža je na krasnem, vinorodnem vrhu, ki ga ljudstvo imenuje Žvab, sedaj zidan hram, prej je bil nekaj zidan, nekaj lesen, in to je dom našega slavnega Božidarja. Raičev oče Jurij, po domače Vrlek, porojen 26. marca l. 1800., oženil se je l. 1823. s Katrejo Serčevo in dné 9. februvarja l. 1827. dobila sta zakonca sina, ki je dobil na krstu ime Matija. Imel je še tri mlajše sestre. Oče Jurij je bil dober gospodar; poleti je obdelaval svoje polje, jeseni je delal sode, po zimi pa tkal. Ta trojni posel je bil njegov do smrti l. 1870. Tudi mati, katera je preživela svojega sina in je kot četrinosemdesetletna starka čitala brez naočnikov, bila je jako dobra gospodinja.

Osemletnega dečka sta poslala roditelja v jedno uro oddaljeno šolo k Sv. Tomažu, ker na Runču v župnikovini Velike Nedelje tedaj ni še bilo šole. Prvi učitelj mu je bil neki Filipič. Jeseni l. 1838. je prišel Božidar v Varaždin na gimnazijo. Na to je morda očeta napotil njegov bratranec Mihael, ki je bil duhovnik. V šoli je bil vedno med prvimi. Od l. 1844.—1846. se je šolal v Zagrebu, kjer se je naudušil za ilirsko idejo. Bogo-

slovne nauke je dovršil v Gradcu l. 1850., v duhovnika posvečen je bil 31. julija istega leta. Kot četrtoletnik je v bogoslovju spisal po Hanki „Načala ruskago jazyka“ za Slovence, kar je izdal l. 1851. v Zagrebu. V počitnicah je Raič kot dijak bival vedno doma ter je pomagal očetu sode delati. Kot bogoslovec drugega leta si je sam naredil lagviček.

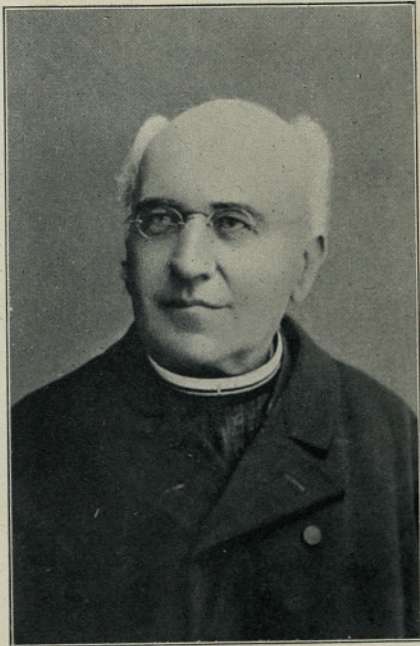

Božidarja Raiča rojstni dom.

Raičevo prvo kapelansko mesto je bilo v Ljutomeru, toda že pomladi l. 1851. je prišel za kapelana v Slivnico, l. 1853. pa v Maribor na gimnazijo, kjer je učiteljeval do l. 1860. Dne 1. novembra l. 1860. je prišel za kapelana k Sv. Barbari v Haloze, kjer je postal l. 1870. župnik. L. 1884., po smrti Mihaela Hermanna, bil je izvoljen v državni zbor, kateri težavni posel je zelo ne-

rad preuzel. Dné 19. marca 1886. je na državnem zboru pouzdignil zadnjič svoj glas in razkrival naše rane.

Deset dni po svojem zadnjem govoru položila ga je bolezen v svojem stanovanju pri minoritih na posteljo, kjer je imel slabo postrežbo. Od ondod ga je 31. marca Mihael Vošnjak dal odvesti v bolnico, kjer je ležal četiri tedne za legarjem. Velikega tedna istega leta je prišel ponj njegov sorodnik, pokojni Anton Raič, bivši profesor v Ljubljani. Izvedevši, da sme iz bolnice, bil je sila vesel. Velika sobota je bila odločena za odhod, toda po noči od petka na soboto mu je postalo tako slabo, da ni mogel iz bolnice, a opomogel si je tako naglo, da je mogel že na beli torek (27. aprila) v Ljubljano. Naravno je, da je bolnika vožnja zeló oslabila. Od 1. do zadnjega dné pred smrtjo ga je tolažil prijatelj dr. Josip Vošnjak. Resno sta se okoli njega tudi trudila dr. Josip Kapler in doktor Bleiweis vitez Trsteniški. Dné 7. maja ga je župnik Modic previdel s svetimi zakramenti. Isti dan je tudi uredil svoje posvetne stvari. Vse svoje imetje, ki je pa bilo skromno, volil je svojemu milemu narodu. Isti dan sta ga posetila prijatelja dr. Geršak iz Ormoža in dr. Jurtela iz Ptuja. Dné 12. majnika posetila je Božidarja njegova četiriinosemdesetletna mati, obe sestri in njegov bivši kapelan Davorin Meško, sedaj župnik pri Kapeli. Meško je malone šest let z Božidarjem skupno delal in ves čas sam opravljal župnijske stvari, kar je bil Božidar v Gradcu in na Dunaju. Tudi breme vseh njegovih gospodarskih stvari, katero ni malo in lahko, nosil je ves ta čas potrpežljivo. Dné 16. majnika je prvokrat ustal in šel k oknu sedet, a dva dni pozneje se je že peljal na izprehod. To priliko je porabil njegov sorodnik A. Raič, da ga je nagovoril, naj se dá

Božidar Raič.

fotografovati, v kar je privolil in je to Raičeva prva in zadnja slika. Od 20. majnika počenši je hodil vsak dan na izprehod. Dne 23. majnika je prišel v Šiško na Kozlerjev vrt na veselico. To je bila zanj v Ljubljani prva in zadnja veselica. Par dni pred smrtjo je slišal kukavico in se razjokal. Vsi so se nadejali, da ozdravi, tudi on je z zdravniki vred gojil to veselo nado, pisal je že namreč svojemu kapelanu, da pride 8. junija domov in da bode na Duhovo službo božjo imel v Halozah; na ponedeljek pa je hotel povabiti prijatelje. — Če ni po dnevi spal, čital je kaj, redno „Slovenski Narod“, „Slovana“, pa tudi „Kres“ in „Ljubljanski Zvon“; časih je uzel v roke Šafaříkovo delo: „Památky dřevního pisemnictví Jihoslovanů“ ali Kůzmicsev „Novi Zakon“. Dne 4. junija je bil izredno dobre volje in je po noči čisto dobro spal. Kakor navadno zajutrkoval je v soboto še v Švicariji, potem nekoliko oslabil ter opoldne in zvečer malo jedel. Popoludne se je ogibal društva, ves čas pa pridno čital omenjeno Šafaříkovo delo. V soboto večer se je šel izprehajati in je v parku sedel dolgo na klopi in doma nenavadno dolgo pri mizi. V nedeljo je bil rano zeló nemiren in ni mogel ležati. Hotel je iti na izprehod, pa se je zopet ulegel, ker mu je prihajalo medlo. Pokojni profesor je hitel po zdravnika, poslali so pa tudi po župnika Modica. Ko se je profesor nekaj minut pred $\frac{3}{4}$ vrnil domov, umiral je že in umrl nekaj minut pred 7. uro v navzočnosti župnika o. Modica. Pogreb je bil velikanski. Blagi Božidar, kateremu je nagrobni govor govoril njegov iskreni prijatelj dr. Vošnjak, počiva na pokopališču sv. Krištofa.

Božidar Raič je bil nenavaden človek; moramo torej, kolikor nam je možno, tukaj navesti njegova izredna svojstva.

Kot duhovnik je pastiroval Raič v Halozah 26 let točno in vestno. Njegov uzor je bil, da bi se tudi pri nas cerkveni obredi vršili slovenski in se pe le sv. ma še slovenski. Temu se je seveda odločno uprl višji duhovni pastir knez in vladika dr. I. M. Stepischnegg, ki niti ni dovolil, da bi se na praznik sv. bratov Cirila in Metodija opravljala božja služba v slovenskem jeziku.

V vseh cerkvenih rečeh se je potezal za narodne pravice. Matice je pisal jedini slovenski in zbok tega ga je dné 17. oktobra l. 1873. štajarsko namestništvo obsodilo na 100 gld. globe „wegen eigenmächtig in slov. Sprache vorgenommener Matrikenführung“. Dné 31. oktobra l. 1873. je uložil priziv pri notranjem ministertvu, a ta je bil ovržen in Raič je moral plačati globo in zraven še 11 gld. 38 n. stroškov. Zajedno mu je bilo ukazano, spisavati matice nemški, sicer se nastavi nekdo na njegove stroške, ki bo matice pisal nemški.

Kot bogoslovec in kapelan pečal se je mnogo s slovenščino in slovanščino sploh. Na gimnaziji je predaval slovenščino, pa tudi grščino v nižjih razredih. Božidar je moral biti kot samouk izredno marljiv, da je mogel poučevati grščino, ker namesto tega jezika se je tedaj poučevala mažarščina na hrvaških gimnazijah. Mažarščine se je Raič jako dobro učil.

Kot učitelj se je zeló trudil, da bi pridobil učence za materinščino; pri čitanju jih je unemal bolj neposredno, ker za Bachovega absolutizma ni bilo dovoljeno posredno delovati. Predaval je jasno in zbok tega so njegovi učenci dobro napredovali. Raič je vedel nemške profesorje pridobiti na svojo stran; dva sta se začela celo slovenščine učiti; ta sta bila poštenjaka Biehl in Steger.

Dne 8. avgusta 1859. l. dovolil je cesar, da nima več veljave ukaz od 9. decembra 1854., po katerem je bil v višjih razredih nemški jezik učni jezik na gimnazijah tistih dežel, kjer večina ljudstva ni nemške narodnosti. Ta ukaz je bil radostno uzprejet.

Razven navedenega cesarskega manifesta je prozročil silno razkačenost med profesorji mariborske gimnazije neki dopis v „Novicah“, ki je neusmiljeno klestil ponemčevalce slovenske mladine. Ta dopis je pisal sam Božidar Raič.

Po navedenem ukazu je poslalo ministerstvo za pouk po namestništvu v Gradcu dne 21. januarja l. 1860. učno osnovo za nemški jezik na gimnazijah z učenci češkega jezika in učno osnovo za češki kot materin jezik c. kr. ravnateljstvu v Mariboru, da bi se načrtale podlage, na katerih bi se mógel pouk v nemškem in slovenskem jeziku urediti na ondodni gimnaziji takó, da bi se trdno od stopinje do stopinje omejeno ž njim ravnalo in bi se zagotovil zaželeni uspeh. Zajedno se je bilo zahtevalo, naj povedó profesorji odkritosrčno svoje „mnenje“, kako bi se dalo to izvesti na slovenskih tleh. Tedaj so žive jezike poučevali: dr. Vojteh Svoboda nemščino, Božidar Raič slovenščino in Zmagoslav Lipež nemščino in slovenščino. Dr. Svoboda je bil za to, da bi se poučevalo, kakor poprej; Lipež je predlagal, naj se v nižjih razredih uči veronauk, prirodopis in zgodovina za Slovence slovenski; Božidar Raič pa je v svojem „mnenju“ poudarjal, da je najprej potrebno, da se razširi pouk v slovenščini kot zapovedani učni predmet za vse učence, kakor se resnično godi v drugih nenemških kronovinah; da se pouk v slovenskem in nemškem jeziku vsaj v spodnji gimnaziji izroči takim učiteljem, ki znajo

popolnoma in temeljito slovnico dotičnih jezikov, ne pa takim, ki jo morebiti samó malo razumejo. Klasična jezika naj se primerjata s slovenskim jezikom; pouku slovenskega jezika na spodnji gimnaziji naj se določi toliko ur, kolikor jih ima nemški jezik, da se more jednako napredovati v obeh jezikih. Verstvo, zgodovina in naravopisje naj se poučuje v slovenskem jeziku.

Svoje „mnenje“ končal je s tem, kar je poročala „Wiener Zeitung“ 3. decembra 1859 „Zu dem August-erlasse“ rekši: „Cesarska vlada je ravno s tem dokazala, ker je odstopila od splošnega v cesarskem ročnem pismu 9. decembra 1854 izrečenega pravila, po katerem ima biti v višjih razredih gimnazij v krajih, katerih prebivalci so zvečinoma druge kakor nemške narodnosti, povsod največ nemški jezik učni jezik, da ona davno ne kani nasprotovati razvijanju kakega narodnega jezika v cesarstvu in primerni porabi njegovi pri pouku, marveč da ona pospešuje narodno razvijanje tudi gledé jezika in hoče dati stopinjo za stopinjo vsakemu jeziku tiste pravice, katere sme zahtevati po svojem naobraženju in razširjenju.“ In prvlje: „Ker pa je vlada odredila, da se učni jezik na gimnazijah rabi povsod po okolščinah in razmerah, narodnostim primernih, odvrnila je pač najtemeljiteje očitanje, da hoče nemški jezik usiliti vsemu svetu, da hoče germanizovati.“

To je bilo odkritosrčno mnenje B. Raiča. — Kaj se je zgodilo na to? Od ministerstva za pouk in prosveto je prišel odlok, „da učitelji s takimi nazori ne morejo službovati na srednjih šolah“.

Še jeden dogodek je bil odločilen za Raiča kot gimnazijskega učitelja. Na mariborski gimnaziji je nam-

reč bilo učencem na voljo dano, da so se sami upisavali za Nemce. To postopanje in ravnanje z našim materinim jezikom razžalostilo je Raiča.

Dalje je bilo ministerstvo za uk gledé nemščine odredilo 15. septembra 1850. l., št. 7696, da se sme „Mittel-Hochdeutsches Lesebuch von Karl Weinhold“ rabiti samo na onih gimnazijah, kjer je večina učencev nemške narodnosti. „Učenci na mariborski gimnaziji pa so navzlic natančnemu in krivemu brojenju še itak ponajveč slovenske narodnosti in vendar je uvedena navedena Weinholdova knjiga.“ Raič se s to interpelacijo ni prikupil ravnateljstvu in deželnemu šolskemu svetu, ki je ravnateljevo postopanje odobral.

Ko je še interpeloval ravnatelja neki drug učitelj, odgovarjal je osorno, na kar je ustal Davorin Trstenjak rekši: „med takimi tovariši ne maram dalje služiti“ ter je odšel, drugi pa za njim. In razšli so se za vselej.

Prišedši v Maribor, trudil se je Raič ves čas samo, da bi se razmere Slovincem zboljšale.

Pred njim sta učila slovenščino Matjašič na gornji, a Davorin Trstenjak na dolnji gimnaziji po 8 ur na teden za vse razrede, ker sta bila po dva razreda združena. Ko je začel Raič poučevati, trudil se je najprej, da je dobil vsak razred vsaj dve uri za slovenski pouk. Slovenščina se je sicer učila po dve uri na teden, toda do 1859/60 leta nemški, ker se je vselej velelo, da je učni jezik nemški. Na vse strani je pisal, predno je dosegel, da sta se slovenščini dovolili za vsak razred po dve uri na teden.

Gledé šolskega načrta zahvaliti se je Raiču, da se je leta 1853. takó preuredil, da se je v drugem tečaju učila v 7. in 8. razredu (ki sta bila tedaj še združena) staroslovenščina, dočim so se učili v prvem

tečaju početki ilirskega jezika za Matjašičevega učiteljevanja. Raič je učil staroslovenščino po Hankovih „Počatkih“ (Počatky posvatneho jazyka slovanskeho) in po svojih spisih. Dne 8. majnika 1853. l. se je poročilo „Novicam“ iz Maribora, da je obiskal šolski nadzornik Miroslav Rigler ondoto gimnazijo in se zeló čudil, kako so učenci 7. in 8. razreda že dobro čitali in razlagali staroslovenščino, dasi ni še tri mesece, kar so se začeli učiti. Raič je učil ves čas v šestih razredih slovenščino, v sedmem hrvaščino in v osmem staroslovenščino. Za učno knjigo mu je bilo Ostromirovo evangelije, izdano Hankom v Pragi 1853.

Raič je presodil takrat izdane čitanke za 3. in 4., 5. in 6. razred. To je storil v „Novicah“ v sestavku „P r e t r e s s l o v e n s k e g a b e r i l a“. Te čitanke sta uredila dr. Bleiweis in dr. Miklošič. Za sedmi gimnazijski razred je izdal čitanko dr. Miklošič. Tudi to je presodil v „Slovenskem Glasniku“. Navratil je branil Miklošiča, toda Raiču ni mogel do kože, in Miklošič je rekel sam: „z našim orožjem pobijo nas.“

B. Raič je bil velik rodoljub. To svedoči, da je bil društvenik malone vsakega narodnega društva, in sicer je bil navadno še ustanovnik. Iz rodoljubja je dajal svoje govore tiskati in brezplačno deliti med prosto ljudstvo rekši, naj ljudstvo čita, da se pouči. Iz rodoljubja volil je svoje skromno imetje premilemu narodu. Iz rodoljubja je preuzel deželno in državno poslanstvo, dasi je zato čutil nedostatne sile in je videl, da bode to njegova smrt. Preuzel je vendar ta posel z znanimi besedami: „Vi me tirate v smrt, pa če narod to želi, za premili narod grem v ogenj.“ Iz rodoljubja je snoval veselice in tabore. Dne 15. septembra l. 1867. praznovala se je v Bučkovcih pri Mali

Nedelji narodna veselica v spomin Antonu Kremplju. To svečanost je uprizoril Raič. Razpisal je darilo 50 gld. za najboljšo gledališko igro. To darilo je dobil Fran Remec iz Kranja, tedaj vseučiliščnik, ki je spisal igro: »*Samo, prvi slovenski kralj*«, a založil je Raič to lepo delce, ki pa se ni smelo igrati. Baš tako razpisal je Raič nagrado 50 gld. za drugo igro: »*Svetopolkova oporoka*.« To darilo je tudi dobil Remec, ki je bival l. 1868. v Gradcu. Pisatelj teh vrstic je pri tem delu nekaj pomagal. L. 1881. je Raič snoval tabor v Ptujju, toda vlada tabora ni dovolila.

L. 1866. je Raič predložil v odborovi seji „Matice Slovenske“, naj odborniki pišejo brezplačno sestavke za letopis, pa predlog ni bil uzprejet.

Resnih naukov se je Raič poprijel stoprav v bogoslovju. Spisal je, kakor smo že omenili: „Načala ruskago jazyka“ in sam si je spisal l. 1849. neki slovarček. V njem je poslovenjenih mnogo krstnih imen.

Kot kapelan v Ljutomeru se ni morda mnogo pečal s strogimi znanstvenimi predmeti, pač pa se je bez dvojbe pri svojem prvem župniku in dekanu uril v govorništvu, ker Cvetko je bil glasovit cerkven govornik. Bolj je nanj uplival Oroslav Caf (1814—1874.), kateremu je v letopisu „Matice Slov.“ za l. 1878. spisal životopis. Kot kapelan v Slivnici pri Mariboru je s Cafom pogostoma občeval. Caf je bil tedaj kapelan v Framu. Raič je pisal pogostoma v razne slovenske in nemške časopise in v „Matičine“ letopise. Namen vsem njegovim spisom je poučevati in dramiti svoje rojake. V „Novicah“ je pozdravil z velikim navdušenjem labodskega vladiko v Mariboru. V „Novicah“ je tudi pesem v šestomerih („Slovenci podravski in pomurski pozdravljajo novega višjega

pastirja, prečastitega Slomškovega Antona Martina 4. septembra 1859.“) Druge njegove pesmi njegov sorodnik in životopisec profesor Anton Raič ni poznal. Jaz sem čital še jedno njegovo pesem. L. 1862. je pri Sv. Bolfenku pri Središču primiciral Anton Luci, bogoslovec v zagrebški vladikovini, in za njegovo primicijo je zložil Raič pesem, katero so štirje bogoslovci pri novi maši krasno peli. Pesnik Raič ni bil.

Med Raičevimi imenitnejšimi spisi morajo se imenovati trije drobni spisi v Razlagovi „*Zori Jugoslovanski II.* U Zagrebu 1853.“ Ta „Zora“ je priporočala, da bi Srbi, Hrvati in Slovenci govorili isti jezik. Zato je Raič spisal: „*Uvod v slovnico vseslavenskaja*“, strani 23—24. Za tem uvodom je: „*Osnova sklanje vseslavenske*“, — „*O skladnji*“ in „*Dodatek*.“ V tem letniku „Zore“ je še jeden Raičev sestavek: „Црница о всерускои царевини“, ki ima za geslo besede hrvaškega pesnika Pavla Stoosa: „Прво коло Руска има.“ To je zelo kratek zgodovinski spis.

Jako znamenit je Raičev sestavek: »*K. Havliček Borovský. Životopis in politični nazori.* L. 1869. kot listek v „Slov. Narodu“, ki je natisnen tudi posebe v Mariboru 1869, 39 str. vel. 80.

Več dobrih Raičevih spisov je v „Letopisih Matice Slovenske“. V „Narodnem koledarju in letopisu“ za l. 1867. je: »*Drobtinčica o omiki*« z ozirom na slovenske učenjake, str. 63—66. in »*Modrišče*« predelal R. B., str. 66—70. To je kratka zgodovina akademij.

V „Narodnem koledarju in Letopisu za l. 1868.“ sta zopet dva Raičeva sestavka: »*Črtice o Prekmurcih in njihovem govoru*«, str. 53—76 in »*Svoboda*«. Po R. predelal R. B. V „Letopisu Mat. Sl. za leto 1869.“ je njegov sestavek: »*Prekmurski knjižniki in knjige*«, stran 57—84.

V „Narodnem Koledarju“ za l. 1869. je priobčil životopis Antona Kremplja.

Raič se je pokazal tudi zgodovinarja v Slovanstvu I., izdanem po „Matici“, v katerem je objavil po izvirnikih sestavek o *Bolgarih*. V to svrhu mu je bil zelo na pomoč l. 1870. ga posetivši mladi Bolgar Suknarov.

Naj se tu omeni še jeden večji Raičev sestavek, in to je „Jan Hus“. Ta sestavek je poslal uredništvu „Slov. Naroda“ (Jurčiču) v Ljubljano, a ni prišel na svetlo. Na večkratno reklamacijo ni bilo ne rokopisa, ne odgovora.

V „Listkih“, katere je izdajal Jurčič, je v prvem zvezku sestavek „Životopisje“. V tem spisu Raič graja profesorja Lesarja zaradi Debeljakovega in Kosovega životopisa.

Najraje se je Raič pečal z jezikoznanstvom. V obilnih sestavkih se je pokazal jezikoznanca. Strogo jezikoznanske sestavke je pisal v Jagičev „*Archiv für slav. Philologie*“. V „Zori“ je grajal pisatelje, kateri rabijo zvečine koroščino jako spačeno z nemškim življem, ter svetoval, da bi se Slovenci bližali bratom na jugu.

Posebno častno mora se med učenimi Raičevimi spisi omeniti: »*Dopolnek, popravek in razjasnila*« k Miklošičevemu staroslovenskemu slovarju, 207 foliostrani, sestavljen po Cafovih spisih. Cafov rokopis je Raič dobil od „Matice Slov.“ in se je ž njim mnogo trudil, kaneč ga spraviti na svetlo do iste dobe, ko se je slavila Miklošičeva sedemdesetletnica. Dne 26. januarja 1883 je ponudil rokopis „Matici Slov.“ želeč, naj se delo pokloni Miklošiču ob njegovi sedemdesetletnici. Toda odgovor z dne 6. februarja 1883 glasil se je tako-le: „Matica ne more tega spisa nikakor preuzeti.“

Raič je kanil tudi pisati: »*Duševne razmere štajarskih Slovencev.*« Tega dela pa se morda ni lotil. Pač pa je meni znano, da je spisal: »*Slovensko slovnico.*« To delo so mu l. 1861. nekateri mariborski dijaki prepisavali, kar sem sam videl. (Kje je rokopis?)

Imenitnejšim Raičevim spisom bi mogli tudi prištevati: »*Potnikove misli in opazke hodé iz Maribora po ovinkih v Maribor*«, ki je bil priobčen v „Novicah“.

Božidar Raič je bil malone dvajset let med prvoboritelji za narodne pravice. Po razdvoju avstrijskega cesarstva leta 1867. dovolilo se je po zakonu avstrijskim narodom shajati se v taborih ter ondi odkrivati svoja mnenja in želje. Slovenci so to pravico prvi porabili. Prvi tabor je bil dné 9. avgusta leta 1868. v Ljutomeru. Med govorniki je bil tudi Božidar Raič. Jedro njegovega govora je bilo, da morajo biti osnovne šole čisto slovenske in v srednjih šolah učni jezik slovenski. Dalje je predlagal, da bi se združili v zjedinjeno Slovensko z narodno upravo.

Mesec dni pozneje je bil tabor v Žalcu, kjer je B. Raič zopet zagovarjal uvedbo slovenskega jezika v osnovne in srednje šole. Dné 8. avgusta l. 1869. je bil tabor v Ormožu, kjer je Raič zagovarjal važnost slovenskih šol. Med ostalim je rekel: „Sloga, delavnost, uzajemnost bodi naše geslo.“ Ondi je budil slovensko mladino, naj bode stalno naša, značajna, narodna, naj nikoli ne ostavi slovenskega prapora.

Ne dolgo potem so prenehali tabori, ker je prišlo tako ministerstvo, katero je zabranjevalo tabore; a Raič je sedaj deloval na slavnostih, katere so se prirejale znamenitim možem: Stanku Vrazu dne 8. sept. 1880. l. v

Cerovcu, Štefanu Modrinjaku dné 25. sept. l. 1881. v Središču, in dr. vitezu Miklošiču dné 2. sept. 1883. l. v Ljutomeru.

Kot politik nastopil je Raič, ko je bil voljen državnim poslancem dné 31. januarja l. 1884. Svojim volilcem je obečal trsiti se v političnem oziru, da bodo osnovne šole na Slovenskem slovenske; učiteljišče v Mariboru bodi za slovensko Štajarsko slovensko, nemščina bodi v njem obvezen predmet; za slovenske pravnike naj se osnuje na graškem vseučilišču stolica, da se bodo ondi razlagali slovenski: občni državljanski zakonik, pravnici in nepravdnici postopnik, kazenski zakonik, kazenski postopnik, trgovinsko in menično pravo; deželno šolsko svetovalstvo v Gradcu se preinači ali pa se, kar še bolje želimo, preseli za Slovence na Štajarsko tako, da bode nam pravično; šolski nadzorniki in načelniki okrajnih šolskih svetov nam Slovencem protivni, naj se odstrané; vsi na Slovenskem živeči uradniki morajo znati slovenski v besedi in pismu in morajo uradovati z vsemi slovenskimi občinami slovenski; Dolenje Štajarsko naj dobi poseben oddelek namestniški na Štajarskem Slovenskem ali pa naj se združé vsi Slovenci v jedno upravno celoto — Slovensko; slovenski poslanci naj se tesneje združé s slovanskimi poslanci; siromakom naj se ženitev omeji. V gospodarskem oziru pa: Drava naj se omeji na slovenskem Štajarskem; železnica naj se zida od Radgone nad Ljutomer v Ormož; cena soli naj se zniža; mitninska zveza odbijaj se s Prusko; naj se naloži visoka dača na tuja vina, osobito mažarska; dače naj se pobirajo po dovršeni mlatvi, po vinskih goricah pa po dokončanem branju; uvêdi se borzni davek; veliki kapital

obdači se bolje, kmečki domovi naj se uredé, da se ne bodo smeli prodajati, posestva ne kosati, preveč zadolževati in ne prodajati za nekoliko dolžnih gol-dinarjev; občinam naj se pošiljajo dopisi od vseh uradov jedino v slovenski besedi, in občinskim predstojnikom se oduzemi preobilno mnogopisje.

Dné 19. avgusta l. 1884. je bil Raič izvoljen na Hermanovo mesto tudi v deželni zbor. Kot kandidat je stopil Raič na različnih krajih pred svoje volilce, poučeval jih in se veselil njihovemu probujenju.

Raičevo politično delovanje v državnem in deželnem zboru je bilo kratko in neuspešno. Diplomati on ni bil. Da je bil zelo delaven, o tem nam pričajo stotine in stotine beležek o željah volilcev in o narodnih krivicah, ki se nam godé.

Zvest svojemu programu oglasil se je Raič v deželnem zboru štajarskem ter je interpeloval dné 22. sept. l. 1884. deželni zbor štajarski in se pritožil, da se na ptujski gimnaziji nameščajo profesorji, nevešči slovenščine. Na to interpelacijo je odgovoril vitez Schreiner dné 29. septembra istega leta tako, kakor smo že vajeni na odgovore svojih nasprotnikov.

Dné 30. sept. l. 1884. interpeloval je Raič namestnika kot predsednika deželnega šolskega sveta o sestavi izpraševalne komisije za osnovne in meščanske šole in o izpraševalnem komisarju za slovenščino. — Raič je omenjal, da bi kazalo ustanoviti v Mariboru izpraševalno komisijo za kandidate za osnovne in za meščanske šole ter je pital namestnika, zakaj se je predlagal za izpraševalnega komisarja za slovenščino neizprašani učitelj in ali se bodoče leto predloži popolnoma sposoben učitelj za komisarja. Namestnik baron Kübeck je nato odgovoril (3. oktobra l. 1884.), da se

nikjer ne zahteva po zakonu, da bi moral izpraševalni komisar sam biti izprašan, saj tudi poprejšnji izpraševalni komisarji niso bili izprašani za slovenščino in vendar so dobro vršili svoj posel. Izpraševalne komisarje ima pravico imenovati samo vlada.

Dné 7. decembra leta 1885. interpeloval je Raič zopet namestništvo o mariborskem učiteljišču z ozirom na ministerski ukaz, po katerem bi moral slovenščino formalno izprašan učitelj učiti po štiri ure na teden, kar se pa ni bilo zgodilo. Zato je pital Raič namestništvo, zakaj se to ni izpolnilo in ali je pripravno za to skrbeti, da se ravna po ukazu? Namestnikov odgovor je bil ta-le: Učiteljska konferencija ptujskega okraja, ki se je izrekla l. 1880. in l. 1881. za uvedbo slovenskega jezika na mariborskem učiteljišču, ni imela pravice delati sklepov o takih stvareh.

Dné 15. decembra l. 1885. oglasil se je Raič v deželnem zboru štajarskem tudi kot govornik ter je kazal na krivice, ki se godé Slovencem ptujskega okraja s tem, da ni postavno izprašanega učitelja za slovenščino na ptujski gimnaziji in naj bi postalo risanje sloboden predmet. Ptujška gimnazija bo stoprav tedaj prospevala, kadar bodo znali ravnatelj in profesorji popolnoma slovenski, kajti brez tega znanja je vsak pouk brez uspeha. Konečno je predlagal, naj se odpravi obvezni pouk v risanju na deželni ptujski gimnaziji in naj se ondi postavno razširi stolica za slovenski jezik v zvezi z grščino in z latinščino. Proti temu predlogu pa so celo glasovali konservativni Nemci. Našlo se je dosti že na čisto prepisanih Raičevih interpelacij, katerih pa ni stavil, ker ni dobil potrebnih podpisov.

Tudi v državnem zboru oglašal se je Raič pri budgetnih debatah in sicer prvokrat dne 21. marca

l. 1884. V svojem govoru je razkrival krivice, ki se nam godé v šoli. Med ostalim je rekel, da se trdi, da govorimo neki na novo zverženi jezik, kar pa ni res, in je to dokazoval, ter je predlagal, naj se uresniči resolucija z dne 26. aprila l. 1880. in naj se uvede na mariborskem učiteljišču slovenščina za poučni jezik že v začetku šolskega leta 1884/5, vendar takó, da se pripravniki ob enem naučé nemščine.

Drugokrat se je oglasil v državnem zboru dne 28. februvarja l. 1885. Rekel je, okrajni šolski nadzorniki vsi delajo samó o tem, da bi Slovence ponemčili in da nahajajo najizdatnejšo pomoč pri okrajnih glavarjih in sicer povsod po slovenskem Štajarskem in po Koroškem; omenja, kako se nastavljajo profesorji in ravnatelji v Mariboru itd.

Poslednjikrat se je oglasil Raič javno v državnem zboru dne 19. marca, ko je zahteval: 1. popolno izvršitev resolucije, tičoče se jezika na gimnazijah in učiteljiščih v slovenskih pokrajinah; 2. slovenski jezik, materin jezik učencev, naj se poučuje na gimnazijah po organizacijskem načrtu iz l. 1849, str. 145; 3. osnovne šole bodo naj po vseh slovenskih pokrajinah slovenske in 4. jeden deželni nadzornik bodi slovenščine popolnoma zmožen in po slovenskih pokrajinah uraduj se slovenski in naj se razpišejo in na novo namesté vsa dozdej protizakonito nameščena učiteljska mesta.

Naskoro po tem zadnjem govoru zbolel je naš Božidar ter se ulegel na prerano smrtno posteljo.

V politiki je bil Raič odkritsrčen in odločen, zaradi tega je užival veliko zaupanje.

Kot poslanec trudil se je Raič osobito o tem, da bi dobil Slovencem popolnoma pravico, ki nam spada po zakonu in kakor jo uživajo drugi narodi.

Raič ni nikomur prizanesel; kar je bilo graje vredno, grajal je in kar hvale, to je hvalil. Poslanstvo je bilo njegov sveti poklic, saj je dobro vedel, da se mora vsak poslanec trsiti o tem, da pribori svojemu rodu pravice. Toda osvedočivši se, da je večina poslancev sebična, da v prvi vrsti skrbé sami zase, bil je vedno bolj žalosten. Raič ni zaupal vladi. „Jaz nikomur od vlade ničesar ne verujem“, pisal je 12. februarja 1885., „toliko manje, ker nimamo nikakega poročstva itd.“ Vse upanje, katero je imel v odločnost poslancev, izjalovilo se mu je. Ni torej čuda, da je v takó nepovoljnih razmerah postal že sam ob sebi žalosten, a tudi so mu mnogovrstni prijatelji pisali taka pisma, katera so ga morala brezmerno žalostiti, ker je bil sila mehkega srca.

Istina je, da so se Raiču priznavale velike zasluge, katere je imel za svoj narod. Jeden izmed najlepših dni Raičevega življenja je bil dan 2. julija leta 1885., ko se je bila pripeljala na devetih vozovih pod vodstvom dra. Geršaka mnogobrojna deputacija, da izroči svojemu prvoboritelju krasno diplomu.

Božidar Raič je bil tip pravega Slovenca; imel je blago srce, bil je mož jeklenega značaja in bistrega uma. Med njegovimi duševnimi svojstvi ga je najbolj dičila govorniška sila. Njegovi govori niso bili sicer učeno sestavljeni, kakor to zahtevajo pravila, toda bili so polni prelepih misli in živega ognja, najbolj pa je poslušalce zanimala njegova velika oseba in njegov gromoviti glas. On ni svojih govorov pisal in se jih potem na pamet učil, ampak je o predmetu premišljal nekaj časa in stopivšemu na govornišče je tekla iz ust hitro bujnogladka beseda, kakor o hudourniku šumeča voda s strme gore.

Konečno ne smemo še pozabiti Raičevega gostoljubja in izredne radodarnosti. Bivajoč doma ni bil skoro nikoli brez gostov. Radi so prijaznega gospoda posečali dijaki iz raznih strani. Časih ga je posetil kak odličen učenjak iz tujine. Da je blagi Raič bil zelo radodaren, to je v obče znano. Ko je bila velikanska svečanost na Vrazovem domu, dal je tja pripeljati za dijake polovnjak dobrega vina. Prišedši v kako dijaško društvo govoril je sila naudušeno. Nekoč je nekemu župniku pošlo vino, in on je to nepriliko javil Božidarju. Za nekaj dni je že bil sod vina na železniški postaji v Središču, in tega vina ni bilo treba povračevati.

Matija Goršič.

V prijazni občini Šalovcih stoji ne daleč od nezatnega potoka, na katerem je mal mlin, v dolinici navadna hišica, v kateri se je dne 11. februarja 1850. l. narodil Matija Goršič. Oče mu je bil Anton, ki je imel malo posestvo, vinograd in mlin, mati pa Urša Medikova z Vinskega vrha.

Roditelji so bili še dosti imoviti, in ker je mali Matjašek kazal bistro glavico, dali so ga v gimnazijo v Varaždin, kjer so bili tedaj izvrstni profesorji Slovenci, žal že vsi pokojni: Mandelc, Žepič in Valjavec. Sedem razredov je dovršil v Varaždinu, osmi v Zagrebu in bogoslovje v Mariboru. V osmem razredu ga je dohitela huda nesreča: umrl mu je vrli oče in od tega časa so se njegove razmere obrnile na slabo stran. Novo mašo je pel dne 27. avgusta l. 1876. doma. Kot duhovnik je marljivo deloval v Vuzenici, v Jarenini,

v Vitanju in pri Sv. Vidu pri Ponikvi. Umrli je dne 21. februarja 1887 pri milosrčnih bratih v Gradcu za sušico.

Kot dijak je bil Goršič tih in skromen. Nikdo ni vedel, da bi v njem tlela iskra, o kateri je rekel rimski pesnik Publij Ovidij Naso (43—17): „est aliquid divini in nobis (v nas je nekaj božanskega). Matija Goršič je bil pesnik, toda prerano je začel pesniti, ko še za tako uzvišeno umetnost ni bil dovolj pripravljen. Že kot osmošolec je izdal v Zagrebu svoje prvence, katerim je bil naslov: „*Potočnice mladosti*.“ Prvence vije Boguš Goršič. 1872. Te prvence je posvetil dr. Jakobu Razlagu, voditelju slovenskega naroda.

Ko je Goršič namerjal izdati svoje prvence, ni se domislil Horacijevega reka: Nonum prematur in annum. Prenaglil se je in zboktega je v teh pesmih vse polno nedostatnosti. Goršič se ni nikoli učil slovenske slovnice. Nekaj boljše so hrvaške pesmi vsaj gledé jezika. Ocena teh prvencev, katero je, mislim, spisal dr. Fran Marković, sedaj profesor modroslovja na kr. vseučilišču, ki je sam odličen pesnik in najboljši ocenjevatelj, bila je zelo ostra. Čital sem to oceno v „Viencu“ in se je le malo spominjam, ker od tistega časa je minolo že kakih 30 let, a to vem, da so v njej besede po priliki: „Dobro je, ako se mladenič vadi v obeh jezikih, toda slabo, ako oba kvari.“ Nadalje se čita v tej oceni, da je med pesmimi v hrvaščini „vanjskom formom dobro udešeni sonetni vienac“. In ta sonetni venec, katerega magistrale ima početne črke „Olgici Dolanski“, je v tej zbirki najboljši. Pesmi so zvečine lirskega značaja; najraje se pesnik giblje okoli svojega rojstnega kraja, najsrečnejšega se čuti med svojci. Posebno mu je na srcu draga mati.

Stroga ocena je Goršiča preplašila, in kot bogoslovec mi je pisal iz Maribora, da ne bode nikoli več ničesar izdal; miroval pa vendar ni, ker po njegovi smrti se je našla nekaka „pesniška zapuščina“, katero je seboj uzel g. V., nadučitelj na R., kakor mi je pripovedoval pokojnikov brat Fran. Kake vrednosti je ta stvar, ni znano.

Te vrstice sem zapisal Matiji Goršiču v skromen spomin ter pravim, da je on dalj časa živel, imel bi gotovo dostojno mesto med slovenskimi slovstveniki.

B. Flegerič.

Lavrencij Hèrg.

V Središču se je porodilo v osemnajstem in devetnajstem stoletju več imenitnih mož, kateri so si malone vsi izvolili duhovski stan za svoj poklic. Med njimi je Lavrencij Hèrg, sedanji stolni prošt v Mariboru, kateri se je porodil dne 9. julija 1829. l.

Za tistega časa je bila središka šola na glasu. Pokojni Karničnik in njegov pomočnik Trancelj sta bila ostra učitelja, posebe se je ubogim učencem v drugem razredu ubijala siloma nemščina v glave; nijeden otrok ni v šoli, ni zunaj šole ni smel slovenski govoriti. Kdor se je pregrešil zoper ta ukaz, gorje njemu! Vsako soboto je moral po šoli za peč, kjer mu je učitelj v prisotnosti kapelana, kakor si je zaslužil, nametal več ali manj vročih. Ne vé se, ali je kapelan zahteval tako strogo kaznen ali je učitelja veselilo neusmiljeno pretepanje ubogih učencev ali je bilo to povelje od zgoraj, ker pred l. 1848. je avstrijska vlada namerjala vse slovanske zemlje siloma pophati v svojo globoko nemško torbo.

Dovršivši doma početne šole, odšel je na gimnazijo v Varaždin, kjer se je tako marljivo učil, da je bil vedno med prvimi odlikovanci. Modroslovje in bogoslovske nauke je dokončal v Gradcu, kjer je bil dne 25. julija l. 1852. posvečen v mašnika. Prvo sveto mašo je služil doma, potem je kapelanoval nekaj časa na Nemškem, potem pri Sv. Jakobu in pri Sv. Juriju v Slovenskih goricah. Ko je l. 1859. prišel nepozabni vladika Anton Martin v Maribor, poklical je tri kapelane iz sekovske vladikovine za profesorje bogoslovskih nauk. Ti so bili slavni jezikoslovec Jurij Caf, sedaj v svojem rojstnem trgu upokojeni župnik Matija Šinko in Lavrencij Hèrg. Hèrg je poučeval cerkveno zgodovino, ali na tem mestu ni ostal dolgo časa, nego se je preselil za župnika v Lembah, od koder je prišel kot kanonik nazaj v Maribor. Tu je postal stolni dekan in dne 20. novembra l. 1900. je bil umeščen kot stolni prošt. O tej priliki mu je pisatelj teh vrstic zapisal med ostalim v slavnostni pesmi ta-le distihon:

» Vere svetilnik plamteč, skrbnó se boreč za omiko,
mного let stvarnik Ti daj delati Slavi v korist!«

Gospod stolni prošt je mož plemenitega značaja in blagega srca, radodaren, posebno, kjer je potrebno popravljati in polepšavati hiše božje, kakor je to bil storil pred nekaj leti v svojem rojstnem kraju.

Kolikor je meni znano, spisal je molitvenik, kateremu je naslov: „*Venec pobožnih molitev in svetih pesmi* za očitno in domačo službo božjo pobožnih kristijanov.“

Prvi natis te knjige je izšel l. 1858., ko je bil gospod stolni prošt pri Sv. Juriju v Slovenskih goricah. Pozneje je izdal še pet močnih natisov. Sedmi natis, kateremu je g. dr. Anton Medved, gimnazijski profesor

v Mariboru, spisal kratek, krasen in jedernat predgovor, pomnožen je z navodili in molitvami novejših bratovščin in z več razširjenimi pesmimi, da bi se ustreglo mnogoterim izraženim željam. Predgovornik je pisal, da nad 25.000 „Vencev“ roma sedaj po Slovenskem. Ta v vsakem oziru izvrstna knjiga se je našemu narodu zeló priljubila; noben drugi molitvenik ne more ž njo tekmovati.

B. Flegerič.

Božidar Flegerič.

Naš Božidar se je porodil dne 30. januarja 1841. v občini Vodranci, ki spada v župnijo Sv. Bolfenka, pri Središču tik Mejumurja. Oče Štefan*) je bil kmet, tudi mati Jera Lukmanova je bila kmečka hči.

V početne šole začel je Božidar hoditi doma, kjer mu je bil prvi učitelj Martin Repič, slej pa Jurij

*) Božidarjev ded Leopold je prišel v drugi polovici 18. stoletja iz Slavonije v Mejumurje, kjer je pri gospodski v Šantavcih (Štridova) služil za pastirja. Pasoč krave v velikem gozdu, urezaval je črke v bukve. Takrat še oskrbniki gospodskih imanj niso vedeli vsi čitati in pisati. Ko je oskrbnik izvedel, da njegov pastir urezuje črke v bukovo skorjo, uprašal ga je, ako ve čitati in pisati, toda on je to odločno tajil, dasi je oboje znal prav dobro. Slučajno so ga zasačili nekega dne, ko je nekaj čital. Od one dobe so se njegove razmere zboljšale. V službi si je toliko prihranil, da se je mogel oženiti, pa dolgo ni ostal v Mejumurju, nego je okoli l. 1805. kupil na Štajarskem posestvo. Bil je človek prebrisane glave in je postal skoro župan nemškega reda ter ostal v tej službi do svoje smrti l. 1835. Oče Štefan, rojen 20. decembra 1818., † 11. septembra 1896., dovršil je z dobrim uspehom nižjo gimnazijo, a ko je stopil v peti razred, umrl mu je oče, a on se ni hotel dalje učiti. Petnajst let je bil v Vodranci župan. Bil je blaga duša.

Mikel, oče Karola Mikelna, ravnatelja na realki v Kromerihu. Veroučitelj mu je bil župnik Vatroslav Pirker. Prišedši v šolo je vedel čitati, česar se je naučil doma od očeta. Učil se je izborno. Njegova želja je vedno bila, le dalje učiti se, toda oče se je temu protivil, ker mu je Božidar bil jedinec, katerega bi rad imel kot naslednika na svojem domu. Ali dogodilo se je, kakor je to navada, da se je dobro srce očetovo omehčalo, in tako so Božidarja peljali v Varaždin. Nekaj časa je študoval v Mariboru, a na vseučilišču je bil v Gradcu, kjer je poslušal slavistiko in staroklasično jezikoslovje.

Že kot pastir je zložil nekaj nagajivih pesmi. V Mariboru je dobil dvakrat Šilerjevo ustanovo. Prvič se je kot osmošolec oglasil v „Glasniku“, potem v „Jadranski zarji“ in l. 1871. je objavil v „Pomladanskem cvetju“ Vekoslava Raiča zbirko pesmi: „*Jek iz goric*“, s katerimi si je pridobil spoštovanje Davorina Trstenjaka. Svoje pesmi je priobčeval v „Zori“, v „Kresu“, v „Narodu“, v „Edinosti“, v „Domovini“, v „Gospodarju“, a največ jih je priobčenih v „Slovanskem svetu“, katere imajo naslov „*Krčevinske potočnice*“ in so kot elegije pisane v distihih. Letošnje leto je zlagal napise „Koprive in Cvetice“. L. 1880. je izdal „*Grajenske pesmi*“. To je neznatna knjižica. Dr. Franjo pl. Marković, profesor modroslovja na kr. vseučilišču v Zagrebu, imenitni pesnik, rekel je o njih, da jih je pela pesniška duša. Leta 1881. je izdal životopis pesnika *Štefana Modrinjaka*, l. 1890. pa životopis velikega rodoljuba *dr. Štefana Kočvarja*. V leposlovnem listu „Dom in Svet“ je nekaj njegovih životopisov imenitnih južnih Slovanov, a nekaj jih ima uredništvo tega lista v rokopisu, n. pr. dr. Razlag, dr. Prelog, prof. A. Bezenšek, Vekoslav

Vaupotič, Jakob Košar i. dr. Leta 1895. je izdal „*V delu je rešitev*“, prevod Davorina Trstenjaka knjižice „U radu je spas“. Učil se je kot dijak angleščine, francoščine in italijanščine. Iz angleščine sta v „Zori“ priobčeni dve Byronovi pesmi, o katerih se je izjavil pisatelj Fran Ks. Meško, da sta ta prevoda najboljša, kar jih imamo doslej iz angleščine. Iz francoščine je prevel in v „Popotniku“ priobčil „Breskev“. Iz italijanščine je prevel imenitno delo: „*Buon senso e buon cuore*“ („d o b e r r a z u m i n d o b r o s r c e“), katero je spisal Cezar Cantù. Iz hrvaščine ima več prevodov. Piše tudi v nemške liste „*Südsteierische Presse*“, „*Weinlaube*“ in „*Allgemeine Weinzeitung*“. Sedaj ima samo jeden zvezek svojih pesmi zbranih. Dva zvezka, (torej dveletni trud) je dal nekemu znancu čitati, a ta jih je izgubil.

Božidar Flegerič je človek bistre glave. Dr. Fr. J., profesor v Ljubljani, pisal mu je: „Ti si velik talent, ki pa se ni mogel razviti niti na pesniškem niti na znanstvenem polju, ker so Te razmere vrgle v zelo majhen svet, kjer mora zamreti največji duh. Zato se je le čuditi, da Ti še vedno deluješ in sicer uspešno.“

Posebno je izurjen v slovstveni zgodovini malone vseh evropskih narodov.

Ivan Skuhala.

Ivan Skuhala se je porodil dné 15. avgusta l. 1847. na Hujberju v župniji Sv. Tomaža. V osnovno šolo je začel hoditi po Veliki noči 1854 na Runeč. Ker mu je bil oče pameten mož in dosti premožen, odločil je sinka, ki je kazal bistro glavo, dati v višje šole.

Dovršivši v Radgoni četrti razred, prišel je na gimnazijo v Maribor, kjer je l. 1867. naredil zrelostni izpit z odliko. Takisto dobro se je učil v bogoslovju, kjer je bil kot tretjeletnik l. 1870. posvečen. Dne 1. julija l. 1871. je šel za kapelana v Žalec in je tukaj služboval do 1. oktobra l. 1872. Potem je bil v Konjicah do 1. marca l. 1875., iz Konjic je bil poklican za provizorja v bogoslovje, kjer je poučeval do 25. marca l. 1886. Dne 25. marca l. 1886. je bil umeščen za župnika v Ljutomer, a dne 15. oktobra l. 1887. je bil imenovan dekanom.

Ko je Ivan Skuhala začel pisateljvati, ni podpisaval svojega imena, nego je postavljjal pod svoje spise znamenje † ali pa se je podpisaval Gombar, Hujbersk in I. S—a. Prvi književni poskus sta bili dve pesmici in prevod prve seljanke Vergilijeve, za katere je prejel v osmem gimnazijskem razredu Šilerjevo ustanovo (K 10).

V bogoslovju so se tedanji bogoslovci (bili so to Karol Hribovšek, korar in profesor v bogoslovju v Mariboru, Mihael Lendovšek, župnik in pisatelj v Makolah i. dr.) vadili v pisateljvanju, osobito v prevajanju. Kot kapelan v Žalcu je začel spisavati: „*Življenje in trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa*“ po besedah sv. evangelistov. To precej obširno delo je l. 1889. izdala družba sv. Mohorja. Tedaj je tudi začel dopisavati v „Slov. Gospodarja“, v „Slovenca“ in v „Vrtec“. V „Vrtcu“ je priobčeval kratke povestice, katere so pozneje izšle v „*Ljudski knjižnici*“ v Mariboru, kakor: „Kratke povesti za kratek čas“, „Kratke povesti v pouk in zabavo“; pobožne pripovedke in povesti: „Iz mladih dni za mlade ljudi“, „Mladi Ladis“. — Kot kapelan v Konjicah nadaljeval je to delo in

spisal „*Življenje Jožefa Rozmana*, konjiškega nadžupnika“. V Koledarju družbe sv. Mohorja nahajajo se sestavki o Fr. Sorčiču, Ivanu Žuži itd. Poleg potopisnih črtic je izdal: „*Božja pot k Devici Mariji v Puščavi*“, „*Duhovnija sv. Križa nad Mariborom*“. Za mladino je prevel: „*Mladega Gašperja življenje in trpljenje*.“

Ivanu Skuhali teče beseda gladko, besedni zaklad zajet je iz naroda, zlog mu je jasen in lep. Le škoda, da ga gospodarske skrbi odtegujejo od pisateljavanja. Tem skrbem pa se je pred več leti pridružila še druga neizgovorna, ki mu je nakopala dolgotrajno bolezen. Ko se je namreč vračal s spreveda, splasila sta se mu konja, a on, da bi si rešil življenje, skočil je z voza in pri tej priči tako nesrečno padel, da si je zlomil nogo.

B. Flegerič.

Dr. Fran Simonič.

Tik velike ceste, ki vodi iz Ormoža na Kamenščak, je v prijazni dolini občina Ivanjkovci v svetinjski župnikovini. V tej občini narodil se je dné 2. oktobra l. 1847. Fran Simonič. Njegov oče Fran, kateri je imel dva brata duhovnika, odločil je starejšega sina za šolanje. Mali Francek je kazal bistro glavo in dovršivši početne šole v domači župnikovini, prišel je l. 1859. v četrti razred v Radgono, kjer mu je bil sošolec ljutomerski dekan in pisatelj Ivan Skuhala. Zaradi boleznij je ostal leto dni doma. Gimnazijo je dovršil v Mariboru, kjer ga je posebno veselila zgodovina in slovenščina. Šolal se je lahko, ker mu je bil oče premožen kmet. Podpirala sta ga tudi oba strica in imel je štipendij

pokojnega dr. Gregorja Josipa Plohla, bivšega okrožnega dekana v Ptuju, svojega oddaljenega sorodnika. Dokončavši gimnazijske nauke, prišel je na vseučilišče v Gradec. Ko je postal doktor modroslovja, stopil je kot uradnik v službo v knjižnico v Ivanišču, kjer je služboval več let. Iz Gradca je prišel na Dunaj v vseučiliščno knjižnico, kjer je postal pred nekaj leti kustos.

Pisal je najprej nemški, in sicer je hvalevreden sestavek v Šumanovi knjigi: „*Die Slovenen*“, a pozneje sta spisala z Jakobom Meškom, bivšim župnikom pri Sv. Lovrencu v Slovenskih Goricah, knjigo, kateri je naslov: „*Dr. Gregor Jožef Plohel*,¹⁾ imeniten humanist in dobrotnik slovenski, njegova domačija in njegov rod v Ivanjkovcih.“ Ta knjiga ima osem slik in dve rodoslovnici. Založil jo je dr. Fran Simonič, tedanji skriptor vseučiliščne knjižnice na Dunaju, a tiskali so jo Rudolf Brezowsky in sinovi l. 1888. 80. 154. To delo je pisano v zelo priprostem slogu. Iž njega odseva goreča ljubezen do svojih dveh stricev. Pisatelj je ž njim postavil svoji rodovini lep in trajen spomenik, s katerim se sme ponašati.

Dr. Simonič je človek kremenitega značaja, blage čudi, gostoljuben in radodaren, da mu je malo jednakih, toda slabega zdravja. **B. Flegerič.**

¹⁾ Dr. Gregor Jožef Plohel, rojen 7. marca l. 1730. v Ivanjkovcih, umrl 3. marca l. 1800. kot okrožni dekan v Ptuju. S svojo varčnostjo si je spravil lepo imetje.

Davorin Trstenjak.

Na književnem polju zaslužen mož, kateri si je pridobil neprecenljivih zaslug za šolstvo, učiteljski poklic, a posebe za hrvaško knjigo, je Davorin Trstenjak, rojen 8. novembra l. 1848. na Krčevinah v župnikovini Svétega Miklavža pri Ormožu. Njegova mati, rojena Ana Zidarič, bila je iz Višnice v Zagorju. Njegov oče Ivan živi še imajoč 84 let. Prva njegova učiteljica sta bila Fran Kotnik na Holmu in Martin Repič pri Sv. Miklavžu.

Šest gimnazijskih razredov je Davorin dovršil v Varaždinu, a učiteljsko šolo l. 1870. v Zagrebu. Potem je bil kot hišni učitelj pri dvornem svetniku Daubachu. Leta 1872. je učiteljeval v privatni dekliški šoli gospe Cvijić v Zagrebu in še istega leta je bil nameščen v Karlovcu, kjer je bil že l. 1873. ravnatelj višje dekliške šole, a l. 1889. je bil premeščen v Kostajnico kot ravnatelj višje ljudske šole, a zdaj slušbuje kot tak v Gospiču.

Že l. 1873. je stopil Davorin Trstenjak v javnost kot pisatelj in je do danes napisal lepo število knjig, razprav in člankov; a pisal je za prosto ljudstvo, za meščanski stan, za inteligencijo, za učitelje in mladino. Delal je za vsa hrvaška književna društva; za pedagoško-književni zbor, za društvo „Sv. Jeronima“, za „Maticu Hrvatsku“ in za akademijo, kateri zbira besede za njen slovar.

Svoje književne prvence je objavil v listu „Pučki prijatelj“. Ta list je izdaval Dragotin Jagić, brat slavnega slavista Vatroslava Jagića. V tem listu je Davorin priobčeval zanimljive članke, kateri so se ponatisnili v posebni knjigi. Tako je nastalo njegovo prvo delo „Zdravoslovje“, to je, kako mora hrvaški kmet živeti, otroke odgajati, hišo zidati itd., da bode zdrav. Delo

je izšlo v Varaždinu. L. 1880. izšle so njegove: „*Putne uspomene*“ s sliko učitelja Mijata Stojanovića, kateremu je pisatelj to knjigo posvetil. Istega leta je tudi tiskano delce: „*Dobra kućanica*“, katero je doživelo več izdanj. Ta knjižica je uvedena v hrvaške in bosenske ljudske šole kot pripomočnica ter je prevedena v bolgarščino. L. 1882. je „Hrvatski pedagoško - književni zbor“ izdal Davorinovo povest za mladino: „*Savka i Stanko*.“ L. 1883. je izdal isti zbor njegovo delo: „*Školski vrt na selu*“, katero je poslovenil B. F., a je še v rokopisu. Po tem delu so urejeni mnogi šolski vrtovi. L. 1885. je izdal „Pedagoško - književni zbor“ Trstenjakovo delo: „*U radu je spas*“, katero je prevel tudi B. F., a založil J. Giontini v Ljubljani. L. 1887. je napisal: „*Rane i melem*“, črtice iz življenja, katere je izdala „Matica Hrvatska“. L. 1891. je zagledal svetlo: „*Dobar kućanik*“, in za učitelje zelo važno in koristno delo: „*Mladi učitelj*“. Društvo sv. Jeronima je izdalo štiri zvezke njegovih „*Ptica*“. To delo je najbolj v narodu razširjeno in v njem je naš Davorin pokazal res pesniško nadarjenost. L. 1895. je izdal „Pedagoški zbor“: „*Ljubičice*.“ Črtice za odraslo mladino. Nekaj jih ima B. F. poslovenjenih v rokopisu. „Igre“ izdal Fr. Supan v Zagrebu l. 1896. Te so prevedene v bolgarščino. L. 1897. je izdal „Hrvatski pedagoški - književni zbor“ obširno delo: „*Život i rad Ivana Filipovića*.“ To obširno delo spisal je Trstenjak z veliko veččino in gorko ljubeznijo.

Razven teh del je imel l. 1898. v rokopisu: „*Slike iz Švicarske*“; „Matica Hrvatska“ mu je dala za to delo nagrado; „Prirodopisna obuka v pučkoj školi“; „Posljedice dobra i zla“ in „Srčike“, črtice za mladino. Davorin Trstenjak pa piše tudi v „Vijenac“, „Napredak“,

„Smilje“ in druge liste; in napisal je zelo mnogo raznih člankov tudi v šolska poročila.

On ljubi iskreno svoj slovenski narod in svojo domovino, katere krasoto opisuje res na diven način, a piše vendar, kakor svoje dni slavni Stanko Vraz, hrvaški, in to morda zbok tega, ker mu je hrvaška zemlja, katera mu je kakor druga domovina, vrlo omilila, a nekaj zbok tega, ker je hrvaščini bolj vešč nego svoji materinščini. Tega mu torej ne sme nikdo zameriti. Hrvaški jezik mu je čist, gladek, jednat in krepak.

Dostikrat je že bil poročevalec v zborovanjih „Saveza učiteljskih društava“, posebe pa v tretjem zborovanju v Oseku. L. 1873. je bil na shodu slovanskih pedagogov na Dunaju, posetil je veliko učiteljsko šolo v Pragi ter je zastopal hrvaški „Savez“ v Šabcu v Srbiji.

Njegov izredni trud mu je bil obilno naplačan. Na karlovški gospodarskoobrtni razstavi je bil l. 1884. odlikovan. Leta 1891. je dobil na jubilarni razstavi v Zagrebu za svoja gospodarska in književna dela — veliko kolajno; a l. 1892. je dobil na razstavi učil v Zagrebu za razstavljenjo prirodopisno zbirko in književna dela — diplomo priznanico.

Že kot dijak je Davorin rad potoval, a kot učitelj je prepotoval večji del Avstro-Ogrskega, vso severno Italijo in Švicarsko. A to potovanje mu je mnogo koristilo, ker je pozorno opazoval vsak napredek, posebe na šolskem polju. V Karlovcu zbral je lepo zbirko ptic, kač, školjk, polžev, rastlin ter je zaraditega na predlog vseučiliščnih profesorjev Brusine in Pilara postal ud zoološkobotaniškega društva na Dunaju. Ker se mnogo peča s prirodoznanstvom, dal je prof. Brusina njemu na čast neki novi vrsti polžev ime — „Melanopsis Trstenjaki“.

Davorin Trstenjak je srednje, krepke postave, orlovega nosa in temnorujavih oči. V bučne družbe ne zahaja rad, temveč je ponajveč pri svojih doma razmišljujoč, kaj se bode v bodoče delalo in kako se bode delo opravljalo, da se opravi v korist narodu. On ne pozna nikake strasti; jedina strast mu je goreča ljubezen do hrvaške zemlje.

L. 1898. je bilo 25 let, odkar je Davorin plodno in uspešno delal na književnem polju. Bog ga poživi še mnogo let tako delavnega v razcvit in napredek mile hrvaške mladine, hrvaškega šolstva in vsega naroda.

B. Flegerič.

Anton Trstenjak.

S samotnega vinskega hriba Holma, ki se uzdi-guje z malo cerkvico Sv. Ivana ob veliki cesti, nekako na sredi pota med Ormožem in Središčem, imamo raznovrsten, diven razgled na dve bratski zemlji. Proti hrvaški strani drvi deroča Drava vse dalje in dalje, dela mejo med Slovenci in Hrvati do Mejumurja in se izgublja očem pri Varaždinu. Ozremo li se na slovensko stran v kraje proti Ljutomeru, kjer je tekla zibel pesniku Vrazu in učenjaku Miklošiču, pozdravljajo nas krasne ljutomerske gorice. V tihi dolinici, ravno pred vratmi v ljutomerske gorice, čepi cerkev Sv. Miklavža, a po hribih štrle kvišku bele cerkvice. Tu so Svetinje, malo dalje Jeruzalem, a niže proti Mejumurju Sv. Bolfenk. Po teh ljutomerskih gorica-h postavili so si kmetje zidanice, ki so nanizane po hribih in se ti vidijo, kakor da bi tam spali beli golobi. Tu med Holmom in med goricami je ravninica, tu prebivajo

kmetje, katerih vsak ima vinograd v onih ljutomerskih goricah. Gorice so jim najznatnejši vir blagostanja. Ne samo, kadar trta obrodi, je tod veselo; narod tod rad poje, a poje od zore do mraka. Na oni ravnini so bili nekdanj gosti gozdovi, katere so krčili pridni oratarji, utemeljili so vas in so jo potem imenovali Krčevine.

Na Krčevinah, ravno pod Holmom, stoji samotna hišica, katero so rojenice obsipavale z obilno milostjo. Ta hišica je dom Trstenjakov. Vselej, kadar se je Ivanu in Ani izpolnila srčna želja, prihajale so iz bližnjih gozdov v hišico, mudile so se ob zibeli in varovale drobno bitje. Tako so pritekale šestkrat, potem pa so se vrnile k potokom v šumi ali pa so odletele na Ivanščico. Oče Ivan je gojil trto v Brebrovniku, a Ana, uzorna gospodinja in blaga mati, pa je skrbno negovala od rojenic izročene zaklade. Menda so tako ukrenile rojenice, da so prvorojenca poslali v Varaždin, da bi se kaj naučil, da bi mu ne bilo treba kakor očetu sode delati. Drugorojenca Ivana so si prihranili za dom, da bi bil naslednik na očetovski grudi. Tretjerojenec Anton je že silil v šolo. Nastala je borba. Očetu se je to zdelo preteško breme, ali dobro materino srce je to breme olajšalo, in tako je tudi Anton šel v Varaždin l. 1865. Nekaj let pozneje peljali so po isti cesti Frana, in potem še Jakoba. Fran je dovršil modroslovje na Dunaju in koj potem v najlepšem cvetu legel v grob. Jakob učiteljuje v Sračincu pri Varaždinu. Miha tolče grudo na drugi strani Holma. Blago mater so nekoč spremili k Sv. Miklavžu, od koder se ona ni več vrnila, a prezgodaj je tja pohitela za njo jedinica hčerka Anica.

Anton se je porodil dne 10. maja 1853. leta. V osnovne šole je hodil na Holm in le malo mesecev k Sv. Miklavžu v domačo šolo, ker je k Sv. Miklavžu bilo

predaleč, a holmska šola je takorekoč pred pragom. Gimnazijske nauke je dovršil v Varaždinu l. 1873. in je bil prvi izmed odličnjakov. Hrvaška gimnazija mu je neizmerno koristila. Ne samo zato, ker so tam delovali izvrstni profesorji, kakor Žepič, Valjavec, Bradaška in Stare, nego osobito zato, ker je mladi učenec imel narodno odgojo. Vsi predmeti so se učili v hrvaškem jeziku, nemškemu uplivu tu ni bilo sledu, učenci so govorili samo hrvaški in so tudi mislili in čutili hrvaški. Narodna skladnja srbskohrvaškega jezika je najlepša popotnica mlademu dijaku za bodočnost. Ta narodni duh, katerega se je nasrkal v mladih letih, oživlja in prešinja ga v vseh delih.

Б II Poln idealov uzel je slovo od domačega kraja in se napotil v svet, o katerem še niti pojma ni imel. Ni slutil, da je res : kdor hoče iti na Dunaj, mora pustiti trebuh zunaj. Na Dunaju je prvič trčil z glavo ob zid. Začela se je borba za vsakdanji kruh, domači viri so že zdavnaj usahnili, vendar je dovršil modroslovne nauke. Osobito se je bavil s slavistiko in je bil ves čas zvest učenec Miklošičev.

О Jedno leto je bil učitelj pri grofu Csakyju, kateri je bil pozneje naučni minister. Tam je pod visoko Tatro videl, kako Mažari zatirajo uboge Slovake in kako vobče zaničujejo vsako slovansko narodnost. Tu se je naučil slovaški in je svoje utise o Slovakah opisal v „Soči“. Dasi mu je grof obljubil najsijajnejšo karijero na Ogrskem, ako bi hotel tam ostati in se pomažariti, vendar je rajši dal slovo Mažarom. Hrepenel je po Ljubljani in se mu je vsaj to hrepenenje uresničilo. Od leta 1882. je bil učitelj na Mahrovem trgovskem učilišču, od l. 1887. do 1889. pa je služboval v trgovski in obrtniški zbornici. L. 1889. je postal uradnik pri mestni hranilnici ljubljanski.

Pisateljstvu se je posvetil zgodaj. Dijak je pisal v „Slov. Narod“, „Novice“ in v Vošnjakov „Tednik“. Sodeloval je pri Stritarjevem „Zvonu“, v katerem je opozarjal na srbske pisatelje; sodeluje tudi pri „Ljubljanskem Zvonu“, v katerem je priobčil aktuvalno črtico „Hajduki“. Spoznal je, da je vsemu treba šole in da se mlad človek mora mnogo učiti, ako hoče postati spreten pisatelj. V ta namen je že na Dunaju osnoval „Slovensko literarno društvo“. Na večernih shodih, ki so navadno trajali pozno v noč, čitali so člani svoje razprave in kritike. Živi so bili ti sestanki, kateri so imeli dobro jedro v slovanski tendenciji. Uprášalo se je vselej, kaj je slovanski in ali je to slovanski, po čemer hrepenimo in kar nam je uzor. Mladi ljudje so si ustanavljali slovansko stališče v književnosti in politiki. Fran Podgornik, dr. Danilo Majaron in drugi so bili člani tega društva. Ko je osnovelec ostavil Dunaj in ko so se razšli njegovi tovariši, razšlo se je tudi društvo samo ob sebi.

Kakor se je na Dunaju žrtvoval društvemu življenju, bil je več let predsednik akademičnega društva „Slovenije“, tako je tudi v Ljubljani sodeloval pri vseh važnejših društvih in je povsod zasvedočeval neumorno delavnost. Kot predsednik pevskega društva „Ljubljana“ priredil je l. 1895. slavnost, katere se je udeležilo 60 slovenskih, hrvaških in čeških društev. Iz Trsta so prišli Slovenci s posebnim vlakom, z ljubljanskega grada je vihrala trobojnica in so grmeli topovi, sploh toli velikanske in veličastne slavnosti ni še do takrat videla Ljubljana.

Bilo je okoli l. 1890., ko je Slavjanskega pevski zbor, ki je štel kakih 80 oseb, nastopal slavno po vsej Evropi. Impresario se je dogovarjal z raznimi društvi v Ljubljani, ali nobeno društvo se ni upalo preuzeti

koncerta. Impresario je namreč zahteval za koncert 1000 goldinarjev. Za toliko svoto ni hotel nihče jamčiti. Ali Trstenjak je rekel, da Rusi morajo priti v Ljubljano, preuzel je poroštvo za dva koncerta, katera je priredil v ne baš prostorni redutni dvorani. Ruse je občinstvo sprejelo sijajno; ljubljanski meščani so dali svoje kočije na razpolago, prireditelj je dal banket v čitalnici, vse je bilo naudušeno in, kar je poglobitno, Rusi so blagodejno uplivali na procvit našega umetnega petja. Večkrat mi je pripovedoval Trstenjak, koliko sitnih potov je imel radi Rusov, ker se je vlada bala „panslavističnih“ demonstracij. Moral je dati poroštvo za red in mir in da ne bode nihče zaklical: „Živio car!“

Osobito mnogo je storil za Dramatično društvo, kateremu je bil tajnik in duša celih sedem let. Pod njegovim vodstvom so se prirejale gledališke predstave, skrbel je za repertoar, postavil je temelj pevskega opernemu zboru. Angažoval je domače pevce in pevke, ki so se tako izvrstno izurili, da so mogli nastopati v najtežjih operah v novem deželni gledališču. Uvajal je moderne opere in še se dobro spominjamo, koliko sovraštva si je nakopal, ko je kupil opero „Cavalleria rusticana“. Očitalo se mu je, da take opere ne morejo Slovenci igrati. Izkušnja je pokazala, da je bil Trstenjak na pravem potu. Osobito se je trudil, da so se na slovenskem odru predstavljale slovanske igre, potezal se je za izvirne umotvore in je z vso unemo deloval, da so se uprizorili Ipavčevi »*Teharski plemiči*«. Tako je kazal pot v bodočnost. Sam je popravljaval ves stari repertoar zlasti v jeziku, tako da se je na odru slišala le lepa slovenščina, in sam je prevajal igre na slovenski jezik. Te igre so: »*Čarovnica pri jezeru*« (Fr. Nissl: Die Zauberin am Stein), »*Doktor Blažič*«.

(Adolf L' Arronge: Doktor Klaus) in »*Svetinova hči*« (Adolf Wilbrandt: Die Tochter des Herrn Fabricius). Ves čas je nabiral gradivo za zgodovino slovenskega gledališča in tako je zagledala svetlo l. 1892. obsežna knjiga: »*Slovensko gledališče*.« V tej knjigi popisuje vse gledališke predstave od prvega početka in nam podaje vso dramatično književnost slovensko. To nesebično delovanje ogorčilo se mu je, ko je „Kranjec“ dr. Tekavčič izdal v čitalnici parolo: „S Štajarcem ven.“ Ta prizor kaže, kako malo je prešinil slovanski duh nekatere takozvane „razumniške“ kroge in koliko dela še bomo imeli, predno pobijemo vso tisto golazen, katera se imenuje „Kranjec“ in „Štajarec“.

Videl je, da celo razumniški krogi vedo o Slovanih jako malo. Našim krogom prihaja vsa modrost iz nemških knjig in časopisov. Temu se ni čuditi. Naši ljudje ne občujejo s Slovani in zato jih le malo poznajo. Trstenjaku se je duševno obzorje slovansko znatno razširilo, ker je mnogo občeval s Slovani. Čutil je, da se splošnemu uplivu evropske kulture ne more ustavljati nijeden narod. Ali zato pa je treba skrbeti, da Slovenci zajemajo duševno moč najprvo od svojih bratov. Spoznal je, da je Slovincem spas le v Slovanstvu. Kakor vselej, tako se tudi danes bije boj med plemeni, in to je boj na smrt. Plemena se sovražijo. Tega se morajo zavedati Slovani, in tudi Slovenci. Slovence treba torej približevati drugim Slovanom. Trstenjak je povsod poudarjal združevanje in približevanje. Dosledno je poudarjal, da se tudi v knjigi moramo ozirati na Hrvate, da se v slovenskem književnem jeziku moramo približevati hrvaščini. To idejo je krepko zastopal v ilustrovanem listu »*Slovanu*«, kateremu je bil urednik od leta 1884. do polovice 1887.

Nekaterim krogom v Ljubljani ni bila ta ideja po godu in še danes se mnogi ž njo ne strinjajo. Ali ideja se širi in ima vsak dan več pristašev. »Slovan« je prinašal ponajveč članke, kateri so se bavili s Slovanstvom. Trstenjak je priobčil v njem več životopisov, kakor o »Vuku Štefanoviću Karadžiću«, »Dositeju Obradoviću«, »Ognjeslavu Utješenoviću Ostrožinskem«, »Zmaju Jovanu Jovanoviću«, »Jovanu Subotiću« in o drugih. Tako je seznanjal širše občinstvo z južnimi Slovani. Skoro potem, ko se je Trstenjak odpovedal uredništvu, nehal je »Slovan« izhajati, ali potem se je pojavil drug ilustrovan list, kateremu ni toliko za Slovanstvo, kakor za katoličanstvo.

Praktično je Anton Trstenjak zasvedočeval svoje slovansko mišljenje s tem, da je naglašal, da se morajo Slovani osobno seznanjati. Le osobno znanstvo nas bode združilo. Čemu nam je železnica, brzojav in telefon, ako vse te naprave ne rabimo v svoje namene. Trume naroda je treba voditi, zdaj v Zagreb, zdaj v Prago, zdaj v Levov, a tudi v Petrograd, Belgrad in Sofijo. Tako je izprožil l. 1885. misel, da se priredi poseben vlak v Prago. Mislilo se je pa takrat, da se o tej priliki slovenski izletniki pomude tudi na Velehradu. Vlada se je zbala, da bi se tam Slovenci preveč naidušili, prepovedala je Velehrad, ker da tam razsaja „kuga“. Izleta v Prago se je udeležilo kakih 100 Slovencev in okoli 20 Hrvatov. Izletu je sicer bil namen, da si Jugoslovani ogledajo novo češko gledališče, ali poleg tega namena dosegel se je še večji namen. Od one dobe obstoji slovenskočeška uzajemnost, katera blagodejno pospešuje in oživlja naše kulturno, književno in politično delovanje. Čehi so nam zvesti zavezniki. Potovanje in doživljaje v Pragi popisal je

Trstenjak najprvo v »*Slovanu*«, potem pa je še l. 1886. izdal posebe knjigo: »*Spomenik slovanske uzajemnosti*«, kateri je pridejal životopise nekaterih čeških, hrvaških in slovenskih pisateljev s slikami. Naslovno stran je risal pisatelj prijatelj Jurij Šubic: Slavija s svojimi otroki predočuje nam slovansko uzajemnost. Ako bodo Slovenci dosledni, morali bodo leta 1904. iti v Petrograd. Toda Trstenjak ni samo goreč zagovornik uzajemnosti med južnimi Slovani, nego on je tudi uverjen, da se morajo vsi Slovani duševno združiti. To ni takozvani politični panslavizem, nego to je duševni panslavizem. Kongresi slovanskih časnikarjev so sicer pokazali, da so se vsi Slovani, govoreč v svojih jezikih, dobro razumeli. Ali to je premalo. Slovani morajo imeti uzajemen občevalen jezik. V »*Slovenskem Narodu*« je razvijal to idejo in poudarjal, da se moramo odločiti za ruski jezik in da se mora ruščina uvesti kot obvezen predmet v vse naše šole. Praški »*Narodní listy*« so zabeležili to kot važen pojav med slovenskimi pisatelji. Slovanski pisatelji se morajo osobno seznanjati. V zadnjem času se je v tem oziru že nekaj storilo. Ruski, poljski in češki pisatelji prihajajo med južne Slovane, proučavajo naše razmere in pišejo o nas. »*Izvestja*« blagotvornega društva v Petrogradu, ki nekaj časa niso izhajala, začela so spet izhajati pod uredništvom profesorja Korabljeva. V teh »*Izvestjih*« bodo sodelovali razni slovanski pisatelji. Slovence bodo zastopala A. Aškerc in A. Trstenjak.

Ne bodemo navajali, kaj vse je spisal Trstenjak kot novinar v »*Slovenskem Narodu*«, kjer je največ njegovih člankov raztresenih. Ali omeniti je spis o »*Franu Ks. vitezu Miklošiču*«, ki ga je priobčil v letopisu »*Matice Slovenske*« leta 1883. in ki je izšel tudi

v posebnem natisu. Leta 1883. se je namreč slovesno praznovala v Ljutomeru Miklošičeva sedemdesetletnica. Ta životopis je vestno sestavljen in, kar se tiče Miklošičeve mladosti, popolnoma zanesljiv. Trstenjak je bil Miklošičev učenec in je vse podatke zajemal iz pristnega vira. Kar je želel izvedeti, pripovedoval mu je Miklošič, a česar se on sam ni mogel več spominjati, poiskal je v svojih spisih in napisal na polo papirja. Kdor se torej zanima za Miklošičevo življenje, bode rad segel po tem sestavku. Daljši sestavek je tudi »*Ivan Franjin Gundulić*«, to je životopis, ki je izšel ob tristoletnici pesnikovi leta 1888. v letopisu „Matiice Slovenske“.

Nekaterim knjižicam je pripomogel do tiska. L. 1887. je izdal Kocbekove »*Pregovore, prilike in reke*«, katere ne samo da je uredil, nego tudi poleg Fekonje pomnožil. To je prva zbirka slovenskih pregovorov, in ker je prva, zato ni popolna. V narodu živi še tega blaga mnogo, in zato je želeli, da se ta zaklad narodne modrosti čim prej zbere. V proslavo petdesetletnega delovanja opisal nam je »*Davorina Trstenjaka*« kot novičarja, to je navedel je vse razprave, ki jih je priobčil Davorin Trstenjak v „Novicah“. (Glej: „Davorin Trstenjak“, slovenski pisatelj. Spisal Andrej Fekonja.) L. 1889. je zasnoval z dr. Josipom Vošnjakom »*Narodno knjižnico*«, ali izšel je le prvi zvezek z Vošnjakovimi „Pobratimi“.

Kot bližnji sosed Prekmurcev zanimal se je živo za rojake onkraj Mure. Ni mu namreč zadoščalo, kar so nam o Slovencih na Ogrskem podali dosedANJI poročevalci. Ti so prepotovali le nekaj župnij in zato niso mogli podati celotne slike. Odločil se je prehoditi peš vse vasi, kar je tudi izvršil. Opazoval je življenje, na-

rodne običaje, nošo, zbiral je stare knjige in je našel star rokopis. Te preiskave so podlaga obsežni razpravi o »*Ogrskih Slovincih*«. V tej razpravi podaje konečno kritično sestavljene životopise vseh slovenskih pisateljev na Ogrskem.

Na zadnjem občnem zboru „Matiče Slovenske“ pritoževal se je dr. Murko, da v Ljubljani zamira književno delovanje. Žal da je to istina. Mnogo načrtov, ki jih mlad pisatelj prinaša v Ljubljano, zamori navadno vsakdanje življenje. Ni ga pisatelja, ki ne bi bil odvisen recimo od nepisateljev, a ti nepisatelji so le malokdaj prijazni književnemu delovanju. Trstenjak je bil urednik „Slovenskemu listu“, ki je imel v prvem početku druge tendencije nego danes, in kaj se je zgodilo? Suspendovan je bil od službe! Storili so to „rodoljubi“, ne vlada. Razmere so take. Kaj hočete, ako „odličen“ meščan javno zagovarja in proglašča načelo: „da je treba vse slovenske pesnike obesiti, a vse žurnaliste izgnati iz mesta, ker tile s svojimi načeli pohujšujejo narod.“ Kaj hočete, ako se od pisatelja resno zahteva, da se mora odpovedati pisateljevanju, ako se hoče izogniti disciplinarni preiskavi, in se vse to utemeljuje s tem, da ima pisatelj „lepo“ plačo, s katero „lahko izhaja“. Gorje pisatelju, kateri je odvisen od takih nepisateljev! Ali kaj to, to bi še ne bila taka sila! Ko je bilo treba nekega pisatelja imenovati stalnim uradnikom, agitovali so njegovi lastni predstojniki zoper njega „na tihem“, da bi mu le škodovali in ga uničili. Javno se niso upali, toda tajno, da ne bi svet tega izvedel. In kaj se je zdaj zgodilo? V dotičnem zastopu je bilo poleg nepisateljev toliko inteligentnih mož, kateri so glasovali za pisatelja in ga tako rešili. Mnogo je mož, ki težko dihajo pod neznosnim pri-

tiskom; mnogo je mož, od katerih se zahteva, da morajo zatajevati svoje osobno uverjenje, ker to zahtevajo tisti, ki so le vsled bogastva postali „merodavni“ činitelji.

Anton Trstenjak oženil se je l. 1893. z Lujizo Daneševo in mu je ta zakon prinesel dva draga bisera, dve hčerki Nadino in Mileno. V njegovi obitelji, ki je pravi slovanski dom, govori se več slovanskih jezikov.

* * *

Dr. Ivan Dečko.

Najodličnejši publicist in naš prvoboritelj na slovenskem Štajarskem je dr. Ivan Dečko. On je uzoren in požrtvovalen rodoljub, kateri se neumorno bori za pravice in za blaginjo slovenskega naroda.

Dr. Ivan Dečko se je porodil v Središču dne 9. avgusta 1859. Oče mu je bil Tomaž Dečko, mati Katarina rojena Podgorelčeva. Gimnazijo je dovršil v Mariboru leta 1879., pravoslovje pa na vseučilišču v Gradcu leta 1883. Odvetniško prakso nastopil je 1. septembra 1883 v Mariboru, kjer je ustopil v pisarnico dr. Janeza Orozelna, pri katerem je ostal do 31. avgusta 1885. Poročil se je dne 24. februarja leta 1897. z Adelo Zanierjevo iz znane narodne obitelji v Št. Pavlu v Savinski dolini.

Skoro ko je prišel v Maribor, pristopil je uredništvu „Südsteirische Post“ ter vodil uredništvo do svojega odhoda iz Maribora. S 1. septembrom 1885 preselil se je v Celje in ustopil v pisarnico dr. Josipa Sernca, pri katerem je ostal do konca odvetniške prakse, do oktobra 1891. Doktorjem vsega prava bil

je proglašen na vseučilišču v Gradcu dne 31. oktobra 1887. leta. Odvetniški izpit položil je na nadsodišču v Trstu dne 12. oktobra 1891, kjer je tudi prisegel dne 15. oktobra 1891 odvetniško prisego. Kot odvetnik odprl je svojo pisarnico dne 17. oktobra 1891 v Celju.

Žurnalistiki posvetil se je še za svojega bivanja na vseučilišču, kjer je spisal znamenita članka »*Koroškim rodoljubom v preudarek*«, ki sta izšla v „Slovenskem Narodu“ od 14. januarja 1881, št. 10. in od 8. februarja 1881, št. 30., s katerima je izprožil idejo, da se osnuje mal časnik za Koroško po ceni 1 gld., in v številki 296. od 29. decembra 1881 je res že prinesel „Slovenski Narod“ vabilo na naročbo „Mira“.

Ob istem času objavil je v „Ljubljanskem Zvonu“ l. 1883. zanimiv zgodovinski spis »*Slovenska predavanja na graškem vseučilišču*«. Dovršivši vseučiliške nauke posvetil se je z vso unemo žurnalistiškemu delovanju ter je sodeloval pri „Slovenskem Narodu“, „Slovenskem Gospodarju“, „Miru“, „Domovini“, zlasti pa pri „Südsteirische Post“ ter s svojimi članki močno uplival na celi smer slovenske politike na slovenskem Štajarskem. Nadalje je stalen sotrudnik „Slovenskemu Pravniku“ ter je izdal leta 1892. v Celju »*Zbirko zakonov*«, tičočih se poslov občinskega področja, I. zvezek, kateri obsega občinski red. Ta knjiga je prav hitro našla pot malone v zadnjo občinsko pisarnico na slovenskem Štajarskem.

V politično gibanje stopil je istotako z vso unemo, ter ga je še kot odvetniškega kandidata izvolil kmetski volilni okraj Ljutomer-Ormož-Gornja Radgona v deželni zbor štajarski. Dr. Dečko bil je prvi slovenski poslanec, ki je uložil prve interpelacije v deželnem zboru v slo-

venskem jeziku. Drugokrat ga je volil leta 1896. in tretjokrat leta 1902. v deželni zbor kmetski volilni okraj celjski.

Držeč se gesla, da treba politično in narodno samostojnost postaviti na široka tla, na občine in okrajne zastope kot podlage vsakemu uspešnemu političnemu delu, obračal je posebno pozornost na to, da se iztrgajo občine in okrajni zastopi iz rok nemških nasprotnikov. Po uspešnih nešteti rekurzih in pritožbah do upravnega sodišča priborila se je pod njegovim vodstvom okolica celjska in potem vse občine okolice celjske. V stvareh okrajnih zastopov dosegel je s pomembepolno razsodbo upravnega sodišča od 17. junija 1887, da se je določil pravično pojem velikega posestva, na kar je okrajni zastop celjski in ž njim okrajni celjski šolski svet prešel v slovenske roke. Ta razsodba imela je pa tudi pomen za druge okrajne zastope, ker so vsled te razsodbe tudi drugod prišli Slovenci do večine.

V volitvenih stvareh je na slovenskem Štajarskem sploh že navada, da se možje, če treba sveta in pouka ter pravniške pomoči, obračajo iz vseh okrajev na dr. Dečka.

Ko so Slovenci zmagali prvič v okrajni zastop celjski leta 1889., izvolili so ga v okrajni zastop in odbor in leta 1899. tudi za načelnikovega namestnika.

Uspešno je bilo tudi njegovo delovanje v narodno-gospodarskem oziru. Ustanovitev Južnoštajarske hranilnice izprožila in izvršila sta skupno z rajnim Maksom Vrščem. Pri „Narodnem domu“ v Celju je bil med glavnimi činitelji in ustanovitelji. Istotako je z izredno spretnostjo dognal nakup „Narodnega Doma“ v Brežicah dne 27. aprila 1895. Ustanovitev „Merkurja“ v

Celju je bila njegova ideja, kakor je tudi z veliko eneržijo organizoval slovensko obrtništvo v Celju, kjer se je v primeroma kratki dobi ustanovil tako krepek in mnogobrojen obrten stan, kakor ga ni nikjer na Slovenskem izimši Kranjsko.

Osnoval je leta 1892. krasno narodno kopališče v Savinji zadruga „Diana“, in leta 1901. ustanovil in uredil je delavsko stavbeno zadrugo „Lastni dom“, katera je pozidala v 2 letih svojega obstanka slovenskim delavcem, sploh malim ljudem že 13 hišic z dvoriščem in vrtom.

Spominjajoč se revščine, katero trpé slovenski dijaki, izprožil je ob cesarjevi petdesetletnici idejo, da bi se nabirali doneski za „Spodnještajarsko jubilejsko ustanovo“, kateri bi bil namen podpirati uboge slovenske dijake v vseh učnih oddelkih in vseh zavodih. Ta ustanova ima sedaj že glavnice 20.000 kron ter je bila ravnokar od vlade z naredbo od namestništva v Gradcu od 23. oktobra 1902 št. 31.227 potrjena. Tudi „Dijaški dom“ v Celju šteje dr. Dečka med svojimi spočetniki.

Kot slovenski odvetnik boril se je vedno za pravice slovenskega jezika v uradih ter je s svojo pritožbo na pravosodno ministerstvo za Mih. Vošnjaka dosegel leta 1887. prvi slovenski upis v zemljiški knjigi na Štajarskem, katera je od potlej postala že malone popolnoma slovenska.

Fran Nedeljko.

Marljiv pisatelj in nabiratelj narodnega blaga je Fran Nedeljko. Porodil se je dne 10. oktobra 1858. v Rakovcih od siromašnih starišev. V šolo je začel hoditi pri Sv. Tomažu. Potem so ga stariši dali v starodavni Ptuj v četrti razred. Ker je ondi izborno napredoval, priskrbel mu je župnik Mavčič pri knezoškofijskem ordinarijatu mariborskem letno štipendijo 60 kron, da je mogel ustopiti v ptujsko gimnazijo. Kot gimnazijca sta ga posebno podpirala takratni ptujski prošt dr. Jan. Ev. Vošnjak in pa železnični zdravnik dr. Fran Krause, rodom iz Šlezije. Na ptujski gimnaziji so takrat poučevali izvrstni profesorji, kakor: Fran Ferk (sedaj v Gradcu), Peter Končnik, Anton Fras, Miha Lendovšek, Julij Głovacki, Fran Hubad ter naudušeni Slovan Josip Žitek. Žitek je posebno vedel mladino naudušiti za slovansko idejo. Po naročilu profesorja Ferka je že kot drugošolec začel zapisavati slovenske narodne pripovedke. Kajpada da je Ferk pred leti dotično knjigo izdal pod tvrdko nemškega življa!

Ko je Fran Nedeljko dovršil ptujsko rejalno gimnazijo, hotel je v Maribor; no ondi ni mogel dobiti potrebne podpore. Po nasvetu prijateljev se je napotil v Varaždin, da bi ondi ustopil v višjo gimnazijo. Toda to se mu ni posrečilo. Ustopil je tedaj kot klerik v frančiškanski red provincije Sv. Ladislava ter je bil kot tak pozvan v Zagreb. Prebivši novicijat in neke preskušnje, bil je prestavljen v Varaždin. Hudo je bilo Nedeljku pri srcu, ko je kot naudušen Slovan moral od mažarskih klerikov požirati pikre besede. Uvidel je, da s takimi ljudmi ne more občevati, kamoli živeti

pod jedno streho v jedni in isti družbi. Ker mu samostansko življenje radi teh razmer ni ugajalo, obesil je čez nekoliko let redovniško suknjo na klin ter se povrnil v lepo štajarsko deželo. Tu je nekaj časa po uzgledu Matije Valjavca nabiral narodno blago, potem pa odpotoval k svojemu stricu, ki je bil za nadučitelja pri Sv. Petru niže Maribora. Tu se je marljivo pripravljaj za izpit za tretji tečaj mariborskega učiteljišča. To je bilo jeseni 1880. l. Ko je hotel polagati izpit, trebalo je plačati precejšnjo takso, katere pa bore Nedeljko ni zmogel. Zatekel se je radi tega k svojemu stricu, a ta mu je svojo pomoč odrekel. Nedeljko se je nato odpravil v Ptuj, tam ustopil v službo pri dr. Ivanu Miheliču, kjer je prebil štiri leta. V Ptujju se je seznanil z odličnim prvoboriteljem štajarskih Slovencev, z Ivanom Urbancem, ki mu je bil odkritosrčen prijatelj. Umril je ta uneti Slovan meseca julija 1885. l. v Ptujju.

Kakor Nedeljko sam pravi, prišel je prav po naključju iz Ptujja v Ljubljano v pisarnico banke „Slavije“, kjer službuje še sedaj.

Ker mu je bila poverjena administracija „Slovanova“, imel je priliko seznaniti se z različnimi imenitnimi slovenskimi književniki starejšimi in mlajšimi, n. pr. z Antonom Trstenjakom, Fr. Levcem, Rajkom Peruškom, J. Ciperlom, Josipom Cimpermanom, kateri je bil potem, ko je Anton Trstenjak bil odložil uredništvo krasnega, žal prezgodaj zamrlega „Slovana“, preuzel urejevanje imenovanega lista. Sodeloval je Nedeljko pri „Slovanu“ (l. 1887.), dopisaval je v „Slov. Narod“, „Slovenca“ ter je bil leto dni odgovoren urednik „Slovenskemu listu“. Dosedaj je spisal nastopne knjižice: 1. »*Narodne pripovedke*« za mladino. Spisal Dominicus. I. zvezek. V Ljubljani. Založil in izdal Janez Giontini. 1887. mala 80,

87 strani. 2. »*Narodne pripovedke*« za mladino. II. zvezek. V Ljubljani. Založil in izdal Janez Giontini. 1887. 86 strani. 3. »*Pravljice in pripovedke*« za mladino. Zbral Dominicus. V Ljubljani prodaje in založil J. Giontini. 1889. 141 str. (Vsebina tega zvezka je pouzeta iz raznih slovenskih knjig in časopisov.) 4. »*Narodne pripovedke in pravljice.*« Zbral Prostoslav S. Sekolov. V Ljubljani. Založil in izdal Matija Gerber. 1889. 81 strani. 5. »*Mali Vseznalec*« ali zbirka lahko izpeljivih poskusov iz fizike, mehanike, aritmetike in glumarstva, smešnic in zastavic z navodom o punktovanju ali geomanciji. V Ljubljani. Založil in prodaje Janez Giontini. 1890. 79. strani. 6. »*Don Kišot*« (recte Kihot) iz La Manche, vitez otožnega lica. Slovenski mladini priredil Fran Nedeljko. V Ljubljani 1890. Založil Matija Gerber, 80 strani. 7. »*Ferdinand grof Radecky.*« Sestavil Fr. N. V Ljubljani 1893. Založil Janez Giontini. 80 strani. 8. »*Maksimilijan I.*«, cesar mehikanski. Slovenskemu ljudstvu spisal Fran Nedeljko. V Ljubljani. Založil Giontini 1892. 69 strani. To zanimivo knjižico je „Amerikanski Slovenec“ brez pisateljevega dovoljenja v spomin 30-letnice Maksimilijanove smrti ponatisnil 1898. l. 9. »*Princ Evgenij Savojski*«, slavni junak in vojskovodja avstrijski. Zgodovinska povest. Slovenskemu ljudstvu spisal S. Hrvojić. V Ljubljani. Založil in prodaje Anton Turk. 1893. 78 strani. 10. »*Andersenove pravljice*« za mladino. Zbral in poslovenil Fran Nedeljko. S slikami. V Ljubljani 1896. Založil J. Giontini. 136 str. Čedna knjižica! 11. »*Pokojna cesarica Elizabeta.*« S štirimi podobami. Sestavil Fran Nedeljko. V Ljubljani 1898. Izdal in založil Ivan Bonač. Velika 80, 28 strani. 12. »*S prestola na morišče*« ali nesrečna kraljeva rod-bina. Zgodovinska povest. Iz nemškega prosto poslovenil Dominicus. V Ljubljani. Založil in izdal Janez

Giontini. 59 strani. 13. »*Naselnikova hči*«, cvetica iz pustinje. Iz nemškega prosto poslovenil Dominicus. V Ljubljani. Založil in prodaje Janez Giontini. 74 strani. 14. »*Spominski listi iz avstrijske zgodovine*.« Sestavil Borislav. V Ljubljani 1897. Založil J. Giontini. To vse-skozi rodoljubno knjigo sestavil je Fr. Nedeljko s pomočjo svojega brata Vinka Nedeljka, davčnega pristava v Ljubljani. 15. »*Viljem baron Tegetthoff*«, zmagovalec na morju l. 1866. Po zgodovinskih virih spisal Hrvojić. V Ljubljani 1900. Založil Anton Turk. S tremi slikami. 102 strani. 16. »*Postojina*«, nje slavne jame in okolica. Topografskozgodovinski opis. S 27 slikami ter načrtom jame. Spisal Fran Nedeljko. V Ljubljani. Samozaložba. 1901. Slovenski in nemški. Slovenski del 80 str. Nemški del 90 strani. O tej knjižici je „Ljubljanski Zvon“ v 1. letošnji številki (1902.) priobčil izborna kritiko iz peresa prof. Simona Rutarja.

Avstrijske junake opisuje Nedeljko, da bi s tem v naši mladini obujal domorodni čut in ljubezen do naše presvetle vladarske hiše in nje poglavarja. Ker ima še precej nabranega narodnega blaga, priobčuje ga semintje v „Zvončku“, ki izhaja pod uredništvom E. Gangla v Ljubljani.

Strokovna šolska lista „Popotnik“ in „Učiteljski Tovariš“ sta o Nedeljkovih spisih prinašala pohvalne ocene ter jih priporočala v nakup šolarskim knjižnicam.

Fran Rakuša.

Fran Rakuša je ob svojem trudu postal spreten pisatelj. Porodil se je l. 1859. v Cvetkovcih pri Sv. Lenartu. V šolo je hodil doma, a učiteljišče je dovršil l. 1880. v Mariboru in je koj prišel za učitelja na Holmu pri Ormožu. Mlademu učitelju je bil Holm pravi kraj, kjer so se mu duševne zmožnosti mogle uspešno razvijati. Mnogo je občeval s Trstenjakovimi na Krčevinah, kjer so se shajali mladi dijaki in se ogrevali za narodno delovanje. Tam je bil malone vsakdanji gost pesnik Flegerič, ki je tej narodni obitelji posvetil svoje „Krčevinske potočnice“; tam se je rad ustavljal vsak potnik, ki je prihajal v one kraje, in tam se je rad mudil tudi Fran Rakuša. Tu so se delali načrti za bodoče delovanje. Gospodar in gospodinja pa sta bila vesela, da so se pod navadno slamnato streho radi zbirali mladi sokoli. Ako gospodinja ni imela kaj boljšega, ponudila je gostom kolač kruha, a gospodar je prinesel iz pivnice ročko jabolčnice. Unetim rodoljubom so delali največ preglavice ormoški nemčurji. Gotovo iz nijednega okraja ni bilo toliko dopisov v „Slovenskem Narodu“, kakor ravno iz ormoškega. Mladi ljudje so probujali ljudstvo. Kakor poprej Anton Trstenjak, tako sta pozneje Rakuša in Freuensfeld, ki je učiteljeval pri Svétinjah, neusmiljeno udrihala po ormoških nemčurjih. Vse se izvé in tako so izvedeli tudi za dopisnika. Rádinski je bil premeščen v Ljutomer, Rakuša je ostal sam in nadaljeval započeto delo.

Ko je leta 1880. prišel Rakuša na Holm, bilo je v ormoškem okraju šest mladih učiteljev, ki so prišli iz učiteljišča. Ti mladi učitelji so se resno poprijeli dela. Preustrojili so okrajno učiteljsko društvo, kateremu

je postal Majcen predsednik, a Rakuša tajnik. Društvo je delovalo neumorno. Vsak mesec so se prirejali redni zbori, na katerih so mladi učitelji predavali. Rakuša je vse to opisaval v „Popotniku“ in v „Pädagogische Zeitschrift“. Društvo je prospevalo. Rakuša je predaval največ o naravoslovju in je pošiljal metodične razprave „Popotniku“ s podpisom F. R.

Anton Trstenjak mu je nekoč v pogovoru svetoval, da bi se tudi učitelji morali združiti. Rakuša je pojmil važnost te stvari in je koj na prihodnjem zborovanju izprožil to misel in o tem poročal v „Popotniku“. V „Popotnikovem Koledarju“ (v članku: Zgodovina o početku zaveze slovenskih učiteljskih društev) se priznava, da je Rakušev dopis dal povod okrajnemu učiteljskemu društvu celjskemu, da se je ustanovila zaveza slovenskih učiteljskih društev. Rakuša je torej duševni oče „Zavezi“.

Jeseni leta 1884. je prišel Rakuša k Sv. Bolfenku pri Središču in je služboval tam do l. 1892. Tu je začel izdajati v zvezkih »*Dom in šola*«, a je izšel samo prvi zvezek. Bil je predsednik odseku za nabiranje domoznanskega gradiva. Član temu odseku bil je tudi ormoški nadučitelj Rauschl. Nagovarjali so merodajni krogi Rakušo, naj odstopi predsedništvo Rauschlu, česar pa ni hotel storiti, ker je vedel, da bi Rauschl izdal nemško knjižico. Rakuša je prepotoval ves okraj in nabiral gradivo in je izdal knjižico: »*Domoznanstvo ormoškega okraja*«. Na Slovenskem je to delo prvo na šolskem polju in je knjižica uvedena kot učna knjiga v šolah ormoškega okraja. Znana nemčurka „Marburger Zeitung“ je pisala takrat: „Die in einem Schnupftuch platzhabende windische Literatur ist durch ein „Domoznanstvo“ . . . von einem Rakuša bereichert worden.“

Leta 1888. je Rakuša spisal in izdal knjižico „*Naš cesar Franc Jožef I.* Posebne važnosti pa mu je knjiga: „*Slovensko petje v preteklih dobah*“ z životopisi in podobami slovenskih skladateljev, katero je izdal l. 1890., a tiskala jo je Narodna Tiskarna v Ljubljani. Kritika je to delo jako pohvalila.

Rakuša se je vedno potegoval, da bi pridobil veljavo učiteljskemu stanu v raznih zastopih. Toda umakniti se je moral s prijaznega Koga in si poiskati druge službe. Preselil se je v Trst, kjer je bil nadučitelj na Ciril-Metodovi šoli. Dve leti je vodil to šolo, a ga magistrat ni hotel potrditi, ker je policija poročala o njem: „Er ist ein Panslavist l. Ranges, hasst alles aus dem Grunde seiner Seele, was nicht slovenisch ist.“ Sedaj je uradnik pri hranilnici in posojilnici. Deloval je v raznih društvih, pol leta je urejeval „Gospodarski list“, pouzdignil je kot podpredsednik, tajnik in pevovodja „Bratovščino Svetega Cirila in Metoda“, uvedel je „ljudske veselice“, leta 1898. je ustanovil „Delavsko konsumno društvo“, kateremu je predsednik. To društvo ima svoj „Slovenski Dom“. Lani je ustanovil „Čitalnico pri Sv. Jakobu v Trstu“, katera ima svoj orkester in pevski zbor. Leta 1896. je spisal in izdal v Trstu knjižico: „*Je zmota kratka — dolg je kes.*“ Iz nesrečneževega dnevnika slovenskemu ljudstvu v pouk priobčil F. Prlek. (Tiskarna Dolenc.) Knjižica nam podaje zapiske mladega moža, ki je nekaj časa prebil v ječi. Pisana je zelo zanimivo in živo. Ta spis je bil najprej priobčen v „Edinosti“.

Lani je namerjal izdajati obiteljski list: „*Slovenska družina*“, ali to lepo podjetje je hitro zamrlo. Izšla je namreč samo prva številka.

* * *

Valentin Cajnko.

Valentin Cajnko se je porodil 12. februarja leta 1868. v občini Ključarjevci v župnikovini Velike Nedelje, kjer je hodil tudi v prvo ljudsko šolo. Okoli leta 1876. preselili so se njegovi roditelji na Grabe blizo trga Središče, kjer je dovršil tretji razred ljudske šole. Roditelji so živo želeli, da bi jim sin bil duhovnik, in zbog tega jih je nagovoril njegov brat, sedaj učitelj in posestnik pri Sv. Bolfenku na Kogu, da so ga poslali l. 1879. v mariborsko gimnazijo; toda ondi ni bil uzprejet, ker ni bil dosti večč nemškemu jeziku. Potem je šel v Varaždin, kjer je bil uzprejet v prvi gimnazijski razred ter je naredil z dobrim uspehom zrelostni izpit. Ker po novem zakonu ni mogel v semenišče v Maribor, odšel je v Zagreb, kjer je dovršil l. 1891. bogoslovne nauke. Najprej je kapelanoval v Pitomači pri dobrodušnem župniku Jos. Kovačiču, s katerim je živel v najlepši slogi. Dne 7. aprila 1895. je bil premeščen v Pakrac, kamor pa ni šel, in je ostal še v Pitomači. Še isto leto se je odločil prositi za katehetsko službo, kar je tudi storil, ko je izvedel, da bode tako mesto v Sisku prazno. No v Sisku ni dobil službe, ker je bilo vladi znano, da je opozicionalec, a v kratkem potem je dobil veroučiteljsko mesto v Belovaru, kjer je služboval od 1. februarja 1896. do 17. februarja 1897. Leta 1897. je dobil dekret za veroučitelja na nižjem mestnem ženskem liceju v Varaždinu. Tu je drugo leto v šolskem zborovanju izprožil misel, da se omisli šolska zastava, ter je hodil od duhovnika do duhovnika pobirat denarjev in l. 1899. je bila lepa šolska zastava gotova, a za trud so imeli drugi hvalo.

V bogoslovju je pisal razne članke za „Zvon“, „Dom in Svet“ in za „Slovanski svet“. V Pitomači je na prošnjo pokojnega drja Lampeta spisal životopise: Peter Preradović, Tadej Smičiklas in Ivan vitez Trnski.

B. Flegerič.

Fran Ks. Meško.

Izmed sedanjih mladih slovenskih pisateljev slovi po svojih izbornih spisih posebno Fran Ks. Meško, župnik pri Sv. Danijelu na Koroškem.

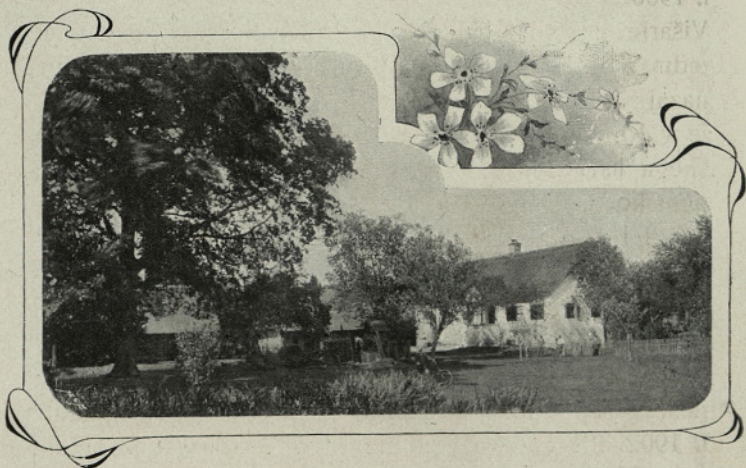
Rodil se je dne 28. oktobra l. 1874. v Ključarjevcih šte. 4. (po domače Grm) pri Sv. Tomažu od prostih kmetских roditeljev. Od leta 1881. do 1885. obiskaval je dvorazredno ljudsko šolo pri Sv. Tomažu. Ker so učitelji spoznali njegovo nadarjenost, nagovarjali so roditelje, naj dadé dečka šolat. Roditelji so privolili, a bali so se velikih stroškov.

Nazadnje so se vendar odločili ter zapeljali fanta meseca septembra l. 1885. v četrti razred nemške šole v Ptuj. Še ni pretekel mesec dni, prijokal je fantek nekega večera s svojo culico domov ter prosil, da sme doma ostati, ker v šoli je pač prehudo, češ: malo jesti, malo spati, pa mnogo se učiti, to je za njegove mlade moči preteško. Roditelji so ga nauduševali, naj ne obupa, saj brez trpljenja ni življenja.

Naslednji dan vrnil se je z žalostnim obrazom nazaj v mestno šolo.

Leta 1886. ustopil je v Ptuj v prvi razred nižje gimnazije, kjer je ostal do jeseni l. 1890. ter v vseh razredih izvrstno napredoval. Ko je l. 1890. dovršil četrti razred, (v Ptuj bili so takrat še le spodnji štirje raz-

redi), šel je v Celje ter ondi ustopil v peti gimnazijski razred. Leta 1894. je tam napravil zrelostni izpit in bil med prvimi. Sedaj je stal mladenič, kateremu še ni bilo dvajset let, na razpotju življenja, ko se je trebalo odločiti in si izvoliti bodoči stan. Dolgo časa se ni mogel odločiti na nobeno stran. Mikalo ga je ustopiti na vseučilišče ter postati profesor. Želja roditeljev in sorodnikov pa je bila, naj bi postal duhovnik.

Frana Ks. Meška rojstni dom.

V daljnem sorodu bil je z Jak. Meškom, kanonikom pri Sv. Lovrencu v Slovenskih Goricah, kateri ga je tudi v študijah gmotno podpiral. Tudi njegov ujec Lovro Obrhan je bil duhovnik, kateri je že leta 1880. umrl kot kapelan v Artičah pri Brežicah. Vse to je nekoliko uplivalo na mladega abiturijenta, da se je naposled le odločil za bogoslovje. V Mariboru je izdelal tri letnike bogoslovja, po tretjem letu prosil je za sprejem v samostan oo. benediktincev v St. Pavlu

v labodski dolini in bil tudi sprejet. Tukaj mu zopet ni ugajalo, izstopil je iz samostana ter ustopil v bogoslovje v Celovcu.

Dne 19. julija l. 1898. je bil posvečen v mašnika. Primicijo je imel doma in bral prvo sveto mašo dne 7. avgusta v župnijski cerkvi Sv. Tomaža. Teden dni pozneje, dne 14. avgusta, nastopil je službo kot kapelan v Škocijanu na Koroškem. Meseca majnika l. 1900. je bil poslan na slovečo božjo pot na Svete Višarje za sakristana ali vodjo, a moral se je že po jednomesečnem delovanju radi slabega zdravja vrniti nazaj na prejšnje mesto v Škocijan. Istega leta romal je v Rim in potovanje popisal je v podlistku koroškega lista „Mir“. Jeseni l. 1900. bil je prestavljen v nemško Knezovo za provizorja, kjer je ostal do pomladi l. 1901. Iz Knezove bil je prestavljen za provizorja v starodavni Grebinjski klošter, tukaj je ostal le par mesecev, potem je šel za provizorja v Sveti Danijel pri Prevalih. Meseca oktobra (l. 1901.) je napravil župnijski izpit ter je prosil za župnijo Št. Danijel, katero je takrat oskrboval in jo je tudi dobil. Dne 2. marca l. 1902. bil je slovesno za župnika umeščen.

Pisati je začel Meško že kot gimnazijec, vendar bolj malenkostne reči in tajno. Kot bogoslovec zložil je več pesni in spisal povesti: »*Hrast*«, »*Trnje in lavor*« in »*Kam plovemo*«, in jih je objavil v „Ljubljanskem Zvonu“. Šele kot kapelan stopil je v javnost ter začel pisati bolj obširno. Največ je pisal za „Slovensko Matico“, kjer je v letnikih „Knezove knjižnice“ največ njegovih spisov.

Za družbo sv. Mohorja zložil je več pesmic in spisal slike in povesti: „*Norec*“, „*Petelin in gosak*“, „*Zadnji večer*“, „*Poljančev Cenček*“ in „*Pripovedka*“.

Za svoje spise jemlje pisatelj predmete in osebe največ iz domačega kraja. Spisal je tudi nemško povest „*Ciril Zavozel*“ in jo objavil v „*Südsteierische Presse*“. Pesmi njegove so raztresene po raznih listih in knjigah: v koledarju in večernicah družbe sv. Mohorja, v „*Dom in Svetu*“, v „*Vesni*“ itd. Nekatere povesti predstavljene so na češki in poljski jezik. — Leta 1901. bil je od vlade odlikovan, dobil je za svoja izvrstna dela umetniški štipendij.

Rudolf Vrabl.

Rudolf Vrabl bi utegnil biti najmlajši pisatelj iz ormoškega okraja. Porojen je bil dné 1. februarja l. 1877. v Lačavesi, kjer so imeli njegovi roditelji posestvo in gostilnico.

Rudolfu je bilo komaj dve leti, ko mu je zbolela mati, leto dni pozneje pa oče. Zato ga je uzel k sebi njegov tetec, pokojni miklavževski nadučitelj Davorin Repič, ki je uzgojil tudi njegovo mater.

Da postane Rudolf učitelj, je bila najiskrenejša želja materina. Že v zgodnji mladosti ga je nauduševala teta, soproga nadučiteljeva, za ta uzvišeni stan in mu to idejo tako ukoreninila v dušo, da je ustopil deček v prvi razred miklaševske šole z namenom, posvetiti se učiteljskemu stanu.

Ko je izgubil v sedmem letu mater in skoro potem očeta, tedaj se ga je oklenila teta s tem večjo ljubeznijo ter skrbela zanj, kakor skrbi mati za svoje dete. Po njenem trudu ga je poslal tetec v ljutomersko šolo in pozneje v Maribor. Ne dolgo potem se je preselil v Ljubljano, kjer si je pomagal največ sam,

končal na ljubljanskem učiteljišču svoje nauke ter bil takoj imenovan na I. ljubljansko deško mestno šolo, kjer službuje še danes.

Kot solopevec-baritonist nastopa Vrabl na raznih večjih in manjših koncertih v Ljubljani in izven Ljubljane. O njegovem petju pišejo listi, da se ponaša Vrabl s simpatičnim, zvonkim in močnim glasom, z umetniški preišljenim, skrbno niansovanim predavanjem. On je pevec, ki se odlikuje z globokim občutkom in posebno izvežbanostjo. V glasbi sta ga poučevala dva izborna profesorja, koncertna mojstra Čerin in Hubad, ki sta mu večkrat prigovarjala, naj pusti učiteljski stan in gre na dunajski konservatorij. Vrabl je uglasbil več samospevov s spremljevanjem klavirja, s katerimi je dosegel na več koncertih najlepši uspeh. Skladbe leže v rokopisu.

Kot pisatelj je napisal Vrabl že štiri mladini in preprostemu ljudstvu namenjene knjige: »*Sveta noč*«, 1899. Založil A. Turk v Ljubljani. Tiskala „Katoliška tiskarna“; »*Vstajenje*«, 1900. Založil J. Giontini. Tiskala „Katoliška tiskarna“; »*Božično darilo*«, 1900. Založil I. Giontini. Tiskala „Katoliška tiskarna“. »*Čujte nas!*« 1901. Tisek in založba J. Blasnikovih nasled. v Ljubljani.

Vrablu se je posrečilo koj prvo delo „Sveta noč“, ki obsega šest kratkih povestic. Knjižica se je z bok lepe vsebine v štirinajstih dnevih malone popolnoma razprodala. Čitatelj, čitajoč te kratke stvarce, mora se čuditi bujnosti pisateljeve fantazije. One so jek rahločutnega srca, ki kaže jasno in iskreno ljubezen nedolžnih otrok do svojih mater. Jezik je lep, sladkozvoneč, nadahnen s pesniškim duhom.

„Vstajenje“ je zbirka štirih povesti (pravljic), o katerih so prinesli vsi naši listi kaj laskave ocene.

„Laibacher Zeitung“ pa je očitala pisatelju, da so ti proizvodi preveč fantastični. Toda strokovni list „Popotnik“ je v 4. številki leta 1900. to očitaneje zavrnil: „Kritika dandanašnji takim proizvodom ni mila, a ne pomisli, da otroška domišljija ničesar tako rada ne zré nego bujne slike romanticizma; mladina je vedno ista, in ves novodobni realizem ne zanima duha, ker ji je preprost, prevsakdanji, prenizek; mladina hoče občudovati, strmeti; temu pritrdé vsi, ki imajo opraviti z mladino. Žal da je pri nas kritika postala taka, da nasprotni struji ne pripoznava pravice do življenja; po tej poti pridemo tako daleč, da bomo zametali sploh vse mladinske spise, ker se njih duh ne ujema več z našim starim življenjem.“

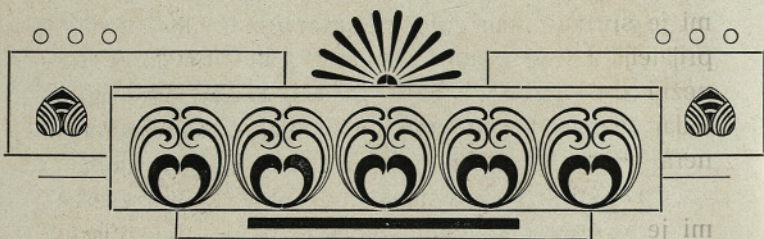
Tudi ta knjižica se očlikuje po lepih, uzvišenih mislih. Slikovite podobe krasé jezik, ki je vseskozi pravilen, slog je kratek, kakor se spodobi v spisih namenjenih mladini. Pisatelju bi jedino le svetovali, da bi tuptam ne pisal v predolgih monologih.

Popolnoma na drugo pot je krenil Vrabl s tretjim proizvodom „Božično darilo“, ki obsega sedem pravljic. To delo je začetek nove struje naše mladinske književnosti. „Popotnik“ piše v prvi številki 1901. o tem delcu — — — „da so to kosi idejalne romantične pojezije božjega stvarstva, kjer se zliva sreča človeška z življenjem živali, s cvetjem in velostjo rastlin v jedno celoto. Nad njo pojó vile visoko pesem, ki oznanja človeštvu, slovenskemu narodu v umetnosti srečo prihodnosti, in rajska ptica kliče: blagohotnost, usmiljenje trpinu! V tem čistem uzduhu, kjer uspeva pisatelju najdražja šmarnica, kjer pojeta slavček in škrjanček, naj uzrase naša mladina!

Pisatelj sam nikjer ne moralizuje, le drastično slika trpljenje trpinčenih pevcev. Umotvor pa je spis „Dva slavna moža“, kjer je pisatelj z lepo poezijo na par straneh krepko očrtal in mladini povse jasno in zanimivo naslikal jedrovita mladeniča — kdo sta mar? — ob koncu se navajata imeni Slomšek in Prešeren. Poleg tega spisa zatemnita „Slavček“ in „Pogreb lastovice“, kjer bi se lahko človek spotikal nad tem in onim. Veselim se pisateljavanja R. Vrabra. Njegovi spisi imajo vsi pečat nekake „nove struje“ v slovenski mladinski književnosti . . . to je s petjem, idejali in s toplim utripanjem človeškega srca napolnjena romantika.“ „Pravi biser mladinskih spisov“, poročal je „Učiteljski tovariš“, je Vrablova zbirka šestih povesti v knjižici „Čujte nas!“ Te povesti so vseskozi moderne, tičoč se današnjih narodnostnih in socijalnih razmer. S tem delom je pokazal Vrabl, kako mojsterski zna vezati romantiko z realizmom.

Najnovejšemu R. Vrablovemu delu »*Strahovi in duhovi*« je pripoznal „Češko-slovenski spolek v Pragi“ prvo častno nagrado. Vrabl je tudi sotrudnik „Zvončka“, „Zvona“ in „Slovenke“.

VII.

Cvetje iz ormoškega okraja.

Mladost.

Spomini. — Spisal Fr. Ksaver Meško.

Moja mladost — prešla, minola. In ne vrne se nikdar, nikdar več . . .

S stotisočeri mi je navezana moja duša na moje mlade dni. Odmev tihe sreče onih dni mi še vedno trepeta v srcu: kakor bi slišal nekdanj čudežni spev angelov, in bi mi njihova veličastna himna še vedno zamirala v srcu, a nikdar ne bi mogla izzveneti in utihniti.

Stotisočere spomine hranim izza one solnčne dobe. Skrite globoko v duši jih varujem in negujem skrbno in z ljubeznijo kakor skopuh svoje bisere.

Vse, česar se spominjam izza onih dni, neizrečno mi je ljubo in drago.

Živečemu v tujini mi je tako drag spomin na mirno domače selo v tihi dolini; drag mi je spomin na belo rojstno hišo, na potok, žuboreč ob dvoru, na cesto, vijočo se kakor bel pas skozi vasico, na temne gozdove, ki kakor resni stražniki stojé ob dolini. Drag

mi je spomin na nje, ker so mi bili v mladosti mili prijatelji, ker se je njihovo skrivnostno šumenje v moji nežni duši prvo dotikalo onih tajnih strun, ki so mi tedaj šele boječe uztrepetavale ter se oglašale v prvih nerazločnih in zabrisanih akordih.

Drag mi je spomin na te domače gozdove, ker mi je v njihovi veličastni tišini priroda božja govorila z mogočnimi besedami, otvarjala mi svoja neizmerna čuda ter mi v srcu budila veliko in toplo ljubezen do sebe. Ljub in drag mi je spomin na te lese, ker je njihov tihi mir tudi v moje srce lil blagodejno tolažbo, ko se je uzburkavalo in valovilo v prvem spoznanju . . .

Drag mi je spomin na nje, in čestokrat zahrepenim z vso dušo, da bi se vrnil k njim in v nje. A ne vračam se; ker če bi se vrnil v njihov skrivnostni dom, gledali bi me začudeno, češ: „Kdo je ta tujec in kako da prihaja k nam?“

Drag mi je spomin na srca, ki so tedaj čutila jednako z mojim, a so mi sedaj tako oddaljena in nekoliko povsem tuja. Drag mi je i spomin na ona srca, ki so za onih blaženih dni tako gorko bila zame, a so mi sedaj na veke izgubljena . . .

Dragi in ljubi so mi spomini na ure in dneve, ki sem jih preživel ob ognjišču narodnega življenja svojega rojstnega kraja v ormoški čitalnici. Kakor deca pod rodni krov, tako smo dijaki v počitnicah vedno radi zahajali v njo, ker nam je vedno bila gostoljubno zavetišče in najboljša šola za poznejše življenje. In kakor ohrani dober otrok vse dni svojega življenja ljubezen in hvaležnost rodni hiši, tako gojim i jaz še vedno gorko ljubezen do onih prijaznih prostorov in veliko hvaležnost do mož, ki so nas v njih poučevali in oduševljevali ter nam kazali pot v življenje.

Z radostjo se spominjam onih letnih večerov, ko smo se zbirali v čitalnici pri pevskih vajah. Po končani vaji smo navadno dolgo v noč sedeli skupaj. Na mizah se je v velikih čašah rumenil ljutomerčan, in ob njem se je naša govorica glasila oduševljeno in zanosno. Srca, polna idejalov in smelih naklepov, utripala so nam hitro in burno ob ognjevitih besedah starejših rodoljubov. Oči so nam od sreče in navdušenja sevale; pred našim duhom pa se je življenje sprostito kakor velika krasna ravan, vsa posuta z dehtečim cvetjem. Na vse strani so se vile poti — glej, kreneš lahko, kamorkoli ti srce poželi! In te poti so bile vse tako lepe in gladke: nikjer ni bilo videti ne trnja, ki bi potnika morda ranilo, ne kamenja, da bi se noga spodtaknila ob njem, ne hriba in ne gore, ki bi trebalo s trdom iti na nje . . .

To so bili oni večeri, ki smo ob njih sanjarili, da bo naš hod po poti življenja mogočen in drzen kakor hod gorečega preroka Elije. Oni večeri so bili to, ko smo si domnevali, da je človeku treba le iztegniti roko in doseže zvezde nebesne; ko smo menili, da je treba storiti le korak, dva, tri — in je pri zaželjenem cilju.

Ob onih lepih večerih še nisem vedel, kako dolga in teška je pot k ciljem; nisem mislil, da nas bodo vse one svetle in lepe nade, ki so govorile iz naših besedi in sevale iz naših oči, le bridko varale; nisem še verjel in tudi ne bi mogel verjeti, če bi mi kdo prerokoval, da bo katerega izmed nas življenje kdaj tako ponižalo, kakor je ponižalo mene — —

Pozno v noč smo se ločili ter se napotili vsak na svoj dom.

Noči, kakoršnih pomnim izza onih povratkov, danes ni več. Menim namreč one čudovite lunojasne noči.

Spominjam se, kako sem včasih po pol ure in še delj stal na polju nad pokopališčem.

Truden sem bil, a naprej nisem mogel — duša in srce sta mi bila kakor omamljena in opojena od čudovite nočne krasote.

Ob meni je spavalo polje — globoko in pokojno, kakor bi bilo utrujeno in izmučeno. Uzduh nad njim je bil svež, dostikrat dišeč po senu in pokošeni travi, včasih po prahu in po razorani zemlji. Nekak poseben uzduh je bil to in vedno mi je mogočno širil prsi: bil je uzduh domače, rodne zemlje.

Nad menoj je sanjalo sinje nebo, veličastno in nepremično, kakor pogrezneno v velike misli in teške uganjke. Včasih se je prikazal odkod kak oblaček. A skoro se je razblinil, kakor bi se raztopil tanki novopadli sneg. Drugi spet je hitel črez svod nebesni z naglico, kakor bi se mu mudilo h kakemu zaljubljenemu sestanku. In res — glej, tam na obzoru se je sešel z drugim. Nekaj časa plujeta drug ob drugem, a skoro se zbližata, objameta se, privijeta se drug k drugemu . . . na horizontu ti zre oko le še samo jedno veliko fantastično skupino . . .

Zvezde so se v nekaterih nočeh videle jasno, v drugih so zopet plavale v nekakem mlečnem soparu, ki se je kakor mehak in prozoren ocean razlival črez vse nebo. Vedno pa so drhtele. Ali pač hrepené k divni sestrici, blede luni? Aj, pot do nje je daleka in prepad med njo in med vami neizmeren: zaman vse vaše drhtenje in koprnenje . . .

Pod menoj je ležalo mesto — tiho in nepremično kakor ubit velikan. Nad črnimi strehami, oblitimi z mlečno mesečino, dvigal se je visoko proti nebu cerkveni stolp, iz katerega so se v enakomernih odmorih zazibavali

polni glasovi ure. Nekoliko dalje proti jugu se je pošastno črnilo zidovje gradu: nemo in zlovoljno je stalo med temnim smrečjem, kakor bi razmišljalo in sanjariło o nekdanji moči in slavi.

Od mesta daleč gori proti Veliki Nedelji pa se je vil in zibal širok srebrn pas — aj, poglej, ali je to res navadno srebro, ali ni to srebrnotkan in zlatotkan pas dražestne neveste, ves posut z najdragocenejšimi demanti? In ob vsakem nemirnem kretu vitkega telesa devinega zableste ti dragulji v tisočeriħ barvah.

Gledaš in čudom se čudiš in diviš; in v srcu začutiš neodoljivo hrepenenje, da stegneš roko ter objameš devo ob tem čudežnem pasu, priviješ jo nase ter jo poljubiš vroče in strastno in jo držiš v svojem naročju vso dolgo večnost in jo ljubiš brez konca in kraja, brez mere in meje . . .

A glej, čemur se tako diviš, je le bajen kras in blesk valov Dravinih, in kar tako žarko ljubiš, je le čudovita lunojasna noč, in kar želiš ogrliti in z vso dušo poljubiti, je sveta rodna gruda . . .

Na povratkih v takih letnih nočeh rodilo se mi je v srcu tisočero misli in stotero naklepov. A za te misli je vedela le čudapolna noč, ki jih je rodila. Ž njo so izginjale in umirale . . . In oni lepi naklepi so ostali le naklepi. Odtrgan od domačije, od rodne grude, nisem nikjer drugje našel dovolj moči in naudušenja, da bi jim dal oblike in bistvo ter jih z mogočno ustvarjajočo besedo poklical v življenje.

Takih noči dandanes ni več. Zato pa so mi tako dragi spomini na one noči, zato tako žalujem za njimi, zato si jih želim nazaj s tako mogočnim hrepenenjem.

A prešle, minole. In ne vrnejo se nikdar, nikdar več, ker se nikdar več ne vrne moja mladost.

A moja duša je še vedno s stotisočerimi vezmi navezana na njo . . . Globok in nepremosten prepad zija med trdo in mrzlo sedanjostjo in med onimi časi. To brezdno brani nogi, da ne more nazaj. A duša se često in često z boleznim hrepenenjem ozira čez prepad tja v izgubljeni eden, ves ožarjen od solnca mladostnega zadovoljstva in smehljajoče neskrbnosti, ves pozlačen s sojem velike in tople sreče. . . .

Náte — uzemite vse, kar imam, vse uzemite, kar sem si priboril z delom trudapolnih dni in prečutih noči ter mi vrnite mladost — mojo zlato, solnčno mladost! —

Iz Vrazovih pesmi.

Stanko Vraz je stal v prvi vrsti onih mož, kateri so jeli probujati iz narodnega mrtvila južne Slované. Iz vse njegove poezije odseva gorka domovinska ljubezen. Stanko Vraz je bil zaveden Slovan, ljubil je iz dna duše ves slovanski rod, a lepo našo domovino je proslavil za vse čase. S ponosom se spominja svoje rodne zemlje, z vso strastjo se oklepa domačega kraja, kateremu želi srečnejšo bodočnost. Kako iskreno je ljubil domovino, to nam pričajo njegove poezije. Rodom Slovenec pisal je Vraz hrvaški in je tako postal trdna vez, katera spaja dva bližnja bratska naroda, Slovence in Hrvate. Bog daj, da se ta vez ne bi nikdar raztrgala.

V „Djulabijah“ vodi nas Vraz v Jeruzalem in nam razkazuje krasoto gor in ravnin, ki nam očarujejo oko. Slep bi moral biti, kogar ne bi očarali ti kraji, in brez srca bi moral biti, komur se ne bi priljubil ta narod.

Kdor ni slišal, kako tod govori Slovenka, poje Vraz, ta ne ve, kako se nebeški angelj z ljudmi pogovarja. Vse, kar je tu videl in občudoval, prešinilo je s toliko močjo pesnika, da je uzkliknil: Bog je zato ustvaril te krasne kraje Slovencu, da bi mu vrnil izgubljeni raj.

Da bi se naš narod, ki prebiva v teh krajih, vsaj nekoliko seznanil z veličastno krasoto Vrazove muze, podajemo tu nekoliko odlomkov iz „Djulabij“ in znano pripovedko: „Traži i dat će ti“ (Zahtevaj in dali ti bodo). S tem postavljamo najlepši spomenik nesmrtnemu pesniku Vrazu v tej skromni knjižici.

Kakor so „Djulabije“ nežne cvetke hrvaške književnosti, tako je narodna pripovedka: „Traži i dat će ti“ kos narodne modrosti. Zahtevaj in dali ti bodo; krotek človek ničesar ne doseza. Trkaj in vrata se ti bodo odprla.

Iz „Djulabij“.

Ajdmo, pjesmo moja,
gore u Jeruzalim,
da kip zavičaja ¹⁾
pred tobom razgalim!²⁾

Pa odtud u rode
i vjekove pričaj³⁾,
koli drag i krasan
naš je taj zavičaj.

Modra se ravnina
pruža⁴⁾ pram iztoči ⁵⁾,
kôj⁶⁾ nestižu⁷⁾ kraja
nit sokolske oči:

kan da hoće bozi ⁸⁾
tim da te uvjere,
da končinam⁹⁾ slavskim
tuda neima mjere.

A s ostalih strana
u poluokrugu
pašu ga planine
od sjevera k jugu.

Izsried njih se dižu ¹⁰⁾
redom razsijani
kô oriaške straže
gorski velikani.

Gle tamo k sjeveru
Klek i Hum-mogila,
gdje sa slavskim slovom
nesta slavskih Vila.

Samo još glas pietja
pjevice izdava,
da i tim vladaše¹¹⁾
njegda ustma Slava.

A ondje na rubu
sjevernog prostora
lašti¹²⁾ se Vildunska
i Gradačka gora.

Vrag tu uguši¹³⁾ Slavi
djecu u kolievci¹⁴⁾,
prie neg zapjevaše
slavskog jutra pievci.

Medj modrim sjeverom
i rujnim zapadom
viri¹⁵⁾ Golubinjak,
gora s bielom bradom.

K njoj s gôr južnih pada
piev sladkih djevica,
kô majke, kôj umre
ćerca jedinica.

K zapadu Boč stoji
i glave Pagorja,
sried zapadajućeg
sunca alem-morja¹⁶⁾:

Dva oltara, noći
gdje za dobe mrtve
mat' priroda pali¹⁷⁾
Višnjem'¹⁸⁾ tajne žrtve.

Do njega Rogatčka,
s viencem vrh tjemena,
prama nebu pruža¹⁹⁾
silna si ramena,

kan da hoće čelo
da mu ljubi jasno,
što ju u pravieku
stvari toli krasno;

od juga se dižu
Kalnik i Ivanska:
bi reći tri kule²⁰⁾,
tri mosta slavjanska.

Gle preko njih do dvie
rukuju²¹⁾ se grane²²⁾,
da u bratskoj slozi
prava si obrane.

U tome okviru
kô sag dragocjeni
krasan zavičaja
kip je uhvaćeni²³⁾ —

kip od zavičaja
kitna²⁴⁾ i ugodna:
brda lozoslavna²⁵⁾,
polja žitoplodna.

Gledaj oko sebe
u dole cvatuće:
po njih raztresene
liepe biele kuće;

a po brdih crkve,
dvore sa gradići,
kô gljive²⁶⁾, u šumi
što ih vidiš nići²⁷⁾.

Jesi l' ikad ginuo²⁸⁾
za žudjenim²⁹⁾ krajem,
gdje pokoj i sloga
i ljubav vlada trajem?

Stresi ovdje prašak³⁰⁾
s umorenih³¹⁾ nogû,
pa se prostri nica³²⁾
pojuć: Slava Bogu!

Slušaj, srdce, slušaj,
sladjahna imena,
što blagim slovenskim
krstom su kršćena!

Sladjahna i sladja
od pjesnî slavulja³³⁾,
i krajine ljepše
od krilâ metulja.

O vi Godomjerci,
Radoslavci slavni!
vi ste glasno groblje
od vjekovâ davnih!

U tom groblju djedâ
počivaju glave,
viencem ovjenčane
prezirane slave.

Tu si gnjezdo gradi
orao vatrokrevi,
nehajuć, što viču³⁴⁾
kraljići i crvi.

Mrzeć nizke plote
i pojuć sve jače,
krilma u visine
k suncu se primače.

Leti nebom, leti,
orle domišljati!
skupi³⁵⁾ rajskih zrakâ³⁶⁾
i s neba se vrati;

pa nad zavičajem
spusti vîta³⁷⁾ krila,
nek se tvôm slobode³⁸⁾
pjesmom braća mila.

Čuješ li ti pjesme?
to nij' pienje³⁹⁾ ševâ,
grlicâ, slavuljâ,
već slovenskih dievâ —

dievâ, kojih lica
kano ruže sjaju
cvietom, kîm su cvale
prie grieha u rajju.

Tko nij' slušao, kako
Slovenka govori,
nezna, kako rajski
angjeo s ljudmi sbori⁴⁰⁾.

Tko nij' ljubio njenih
rumenih ustana,
nezna, što je šećer⁴¹⁾,
što l' nebeska mana.

Tko nij' slušao njenih
pjesama ljubeznih,
nij' ljubavi ćutio
razblude⁴²⁾, boljezni.

Tko nje slušao nije
pjevat „svet-svet-sveta“,
nezna, koja ga razkoš
čeka onkraj svieta.

Oj Slovenke krasne,
vi morske djeklice!
od kolievke moje
krotke grličice!

Oj Slovenke, Bogom
posestrime mile!
bile viek zelenim
našim gajem Vile!

Viek vam duša čista
i nevina⁴³⁾ bila!
tudja zmiija⁴⁴⁾ srдца
vam neotrovila!

Čuvao vas angjeo,
neba sinak prosti,
svedj⁴⁵⁾ vas nadkrivajuć
štitom narodnosti!

Mile Godomjerke!
mile Radoslavke!
ljubezne i krasne
vi ste bjeloglavke.

Nu hman⁴⁶⁾ ste mi krasne
kô Vile od gorâ,
jer u srdcu mojem
već nesta prostora.

Oj krasan si, krasan,
ti moj zavičaju!
kakve u tebi, nigdje
ruže necvjetaju.

Čini se, da Bog te
stvari, kraju ljubljen,
da jadnu⁴⁷⁾ Slovincu
vрати raj izgubljen.

rimo

Brodar ide na sve
četir strane svieta,
al ga vjetar kući
odnese opeta.

Gdje si ti, moj vjetre,
čekan od dne do dne?
te bi me vratio
na obale rodne?

Koliko te, Savo,
prebrodi ladjicâ,
i preplovi ribâ,
i preleti pticâ;

koliko košutâ
s jeleni pregazi:
samo jedna duša
broda nenalazi!

Traži⁴⁸⁾ i dat će ti.

Narodna pričica.

Bog i Petar putovaše⁴⁹⁾
po liepome bielom svietu,
pa dodjoše k nekome kmetu,
što sebaš „Hans Müller“ zvaše:
čini⁵⁰⁾ nam se od imena,
bio je Niemac od koljena⁵¹⁾.

„Božja pomoć, gospodaru!
već ti nama glad dotuži,
deder⁵²⁾ nama čim posluži,
hvalit ćemo na tvom daru.“
Niemac muči⁵³⁾ i nesbori,
već ih čorbom⁵⁴⁾ mah⁵⁵⁾ podvori.⁵⁶⁾

Putnici se nahraniše
kod tog kmeta baš do sita.
„Što smo dužni“? — Bog upita —
„kaži račun, makar više.“
Niemac vikne: „Daj mi kesu⁵⁷⁾
punu novca, pa ajd' k biesu!“

Bog i Petar putovaše
po liepome bielom svietu,
pa dodjoše k njekom kmetu,
što se „Marco Rossi“ zvaše:
čini nam se od imena,
bio je Latin od koljena.

„Božja pomoć, gospodaru!
već ti nama glad dotuži,
deder nama čim posluži,
hvalit ćemo na tvom daru.“
Latin rekne: Gratamente!
dajuć sira i palente.

Putnici se nahraniše
kod Latina gostovita.
„Što smo dužni?“ — Bog upita —
„kaži račun, makar više.“
Taj nečeka druge dobe,
nego reče: „...Štacun robe!“

Bog i Petar putovaše
po liepome bielom svietu,
pa dodjoše k nekem kmetu,
što se „Erdeg Ištván“ zvaše:
čini nam se od imena,
bio je Magjar od koljena.

„Božja pomoć, gospodaru!
već ti nama glad dotuži,
deder nama čim posluži,
hvalit ćemo na tvom daru.“
Magjar vikne: Tešek b'ratom!
dajuć mjerom obilatom.

Putnici se nahraniše
kod Magjara ponosita.
„Što smo dužni?“ — Bog upita —
„kaži račun, makar više.“
Magjar vikne: „Daj mi žita,
da mi bude hljeb i pita!“ (58)

Bog i Petar putovaše
po liepome bielom svietu,
pa dodjoše k nekem kmetu,
što se „Matjaš Vjetar“ zvaše:
čini nam se od imena,
bio Slovenac od koljena.

„Božja pomoć, gospodaru!
već ti nama glad dotuži,
deder nama čim posluži;
hvalit ćemo na tvom daru.“
A Slovenac kliet otvori,
vinom, pitom mah podvori.

Putnici se nahraniše
kod Slovenca darovita.
„Što smo dužni?“ — Bog upita —

„kaži račun, makar više“.

Al Slovenac, duša čista,

kaže odmah: „Braćo, ništa!“

Od to doba, znajte, ima
Niemac kesu svagda punu,
Latin robe u štacunu,
holi Magjar s hambarima⁵⁹⁾
žitom puna sva dvorišta,
al Slovenac? — neima ništa.

Pojasnila.

1) <i>zavičaj</i> , domovina.	19) <i>pružati</i> , podajati (roko).
2) <i>razgaliti</i> , razgrniti, razjasniti.	20) <i>kula</i> , turenj, hiša od kamena (v Hercegovini), utrjena hiša, trdnjava.
3) <i>pričati</i> , pripovedovati.	21) <i>rukovati se</i> , podajati si roki.
4) <i>pružati se</i> , razprostiti se.	22) <i>grana</i> , veja.
5) <i>iztoč, i</i> , žen. sp., iztok.	23) <i>uhvatiti</i> , ujeti.
6) <i>kôj=kojoj</i> . katerej, kateri.	24) <i>kitan, na, no</i> , urešen, grmovit, košat.
7) <i>stizati</i> , dosežati.	25) <i>loza</i> , trta.
8) <i>bozi</i> , bogovi.	26) <i>gljiva</i> , goba.
9) <i>končine</i> , skrajni deli.	27) <i>nicí</i> , uzrasti.
10) <i>dizati se</i> , dvižati se.	28) <i>ginuti</i> , hrepeneti.
11) <i>vladati</i> , vladah; vladaše, vladala je.	29) <i>žudjen</i> . zaželjen.
12) <i>laštiti se</i> , lesketati.	30) <i>prasad</i> , prašek, prah.
13) <i>ugušiti</i> , zadaviti.	31) <i>umoren</i> , utrujen.
14) <i>kolievka</i> , zibelka.	32) <i>nica</i> , k tlom, k zemlji; nica prostrt.
15) <i>viriti</i> , štrleti, moleti.	33) <i>slavulj</i> , slavec.
16) <i>alem</i> , dijament.	
17) <i>paliti</i> , sežigati.	
18) <i>Višnjí</i> , Vsemogočni.	

- 34) *vikati*, upiti, kričati, (kričé).
35) *skupiti*, zbrati.
36) *zrak*, žarek, solnčni žarek.
37) *vit*, *ta*, *to*, vitek, gibčen.
38) *sloboditi se*, unemati se, bodriti se.
39) *pienje*, petje.
40) *sboriti*, govoriti.
41) *šečer*, sladkor.
42) *razbluda*, radost.
43) *nevin*, nedolžen.
44) *tudja zmiija*, tuja kača.
45) *svedj*, vselej, zmirom.
46) *hman*, zaman, zastonj.
47) *jaden*, *na*, *no*, žalosten.
48) *tražiti*, zahtevati, iskati.
49) *pučovase*, potovala sta.
50) *činiti se*, zdeti se.
51) *od koljena*, od roda, rodom.
52) *deder*, daj.
53) *mučati*, molčati.
54) *čorba*, juha, župa.
55) *mah*, *odmah*, takoj.
56) *podvoriti*, postreči.
57) *kesa*, mošnja.
58) *pita*, kolač, pogača, gibanica je tudi pita.
59) *hambar*, žitnica.

Stari lipi.

Drevó, že slabo mi cvetoče,
otožen sem, ko tebe zrem,
srcé mi, ah, počiti hoče,
ko mimo tebe, lipa, grem.
Ti vzbujaš vedno v njem spomin
velikih, groznih bolečin.
Ti morala si, lipa, zreti,
kar moral je moj rod trpeti,
zaničevan ubog trpin,
ti zrla si za vekom vek,
ti zrla mnogo si zaprek
njegovemu pokoju
in dušnemu razvoju.
Ti zrla si težav nebroj,
ki jih imel je narod moj.
Ti gledaš tožna dan na dan,
kar še sedaj trpi Slovan,

ti gledaš še število
njegovih strašnih ran,
katerih seka preobilo
sovražno tujstvo mu nemilo.
Šumenje tvojih vej kakó
močno mi bije na uhó!
To ni šumenje, to je stok
trpečih Slavinih otrok,
hudó trpečih leta mnoga
pod krutim samosilnikom,
dokler ne pride kazen stroga,
namenjena sovražnikom.
Na tebi rosa se blešči
in v tožne sega mi oči.
To rosa ni, to so solzé,
ki toči Slave jih srcé,
ki toči jih in bo točilo,
dokler v okrilju naših tal
sovražnik nas z mogočno silo
brezsramno bo zaničeval.
Vej svežih malo vrh tvoj šteje,
oj lipa, tvoje suhe veje,
ki kvišku v sinji zrak molé,
gledalcu, oh, se take zdé,
ko so povzdignene roke
uboge, stare, slabe žene
Sodnika milosti proseče
za sina, ki nedolžen vene
v sramoti strahovitne ječe,
takó brez krivde ti trpiš,
zastonj se, narod moj, solziš.
Kedaj bo večni, mili Bog
otel sovražnih nas nadlog;
kedaj svobode sladki cvet
nakitil bo slovenski svet;
kedaj ta divna, rajska hči,
ko zora bode nam sijala?
Nikdar se tega, lipa ti,
ne bodeš ućakala,

ne bodem se učakal jaz,
učakal bo samó se čas,
zanimci v njem srečnejši,
ko sosed vsak nam bode blag,
ko mesto njega gadni vrag
ne bode stal na naši meji.

Olepša lipo pozni cvet,
prijetno vendar nam diši;
tako bo v teku poznih let
imel moj narod lepših dni:
Ne bomo zadnji med narodi,
to sladka nam tolažba bodi!

Božidar Flegerič.

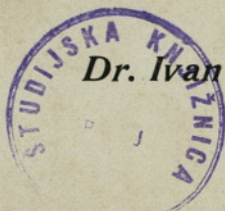
Zahvala in prošnja.

Prijetno dolžnost izpolnjujem in najiskreneje zahvaljujem vse one gospode, kateri so s svojimi književnimi doneski pripomogli, da so „Ormoški spomini“ dobili raznovrstno vsebino.

Korist našega dela imej vrla naša **Družba Sv. Cirila in Metoda**.

Ormoška posojilnica ne more dostojneje proslaviti svoje petindvajsetletnice, nego da se spominja onih slovenskih otrok, katerim je narodna odgojiteljica Družba Svetega Cirila in Metoda. Sklenila je torej v svoji seji dne 3. novembra 1902 poravnati vse stroške knjižice ob svojem in prepustiti vse, kar bi se izkupilo za „Ormoške spomine“, Družbi Sv. Cirila in Metoda. Knjižico pošiljamo nekaterim društvom in posamičnim rodoljubom. Kdor jo prejme in najde v njej kaj razvedrila, žrtvuj nekaj na korist Družbe Sv. Cirila in Metoda: jedni po 20 ali več vinarjev, drugi po jedno, dve kroni ali več, a vsak poslužuj se pridejane položnice c. kr. poštne hranilnice, tako da pridejo darovi naravnost v Ljubljano družbi, kateri so namenjeni in posvečeni.

V Ormožu, na dan sv. Miklavža 1902.

Dr. Ivan Geršak.